

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Monika Křtěnová

Prezidentské systémy

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: **doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D.**

Katedra politologie a sociologie

Červenec 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně uvedeny a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Monika Křtěnová

Poděkování

Mé velké poděkování patří vedoucímu diplomové práce doc. JUDr. Janu Kyselovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, ochotu a trpělivost, s jakou mi poskytoval své cenné rady i odborné vedení při zpracování této diplomové práce.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. POLITICKÉ SYSTÉMY A JEJICH TRŽDĚNÍ.....	5
1.1. Prezidentské systémy.....	7
1.2. Parlamentní systémy	9
1.3. Poloprezidentské systémy.....	11
1.4. Direktoriální systém vlády	15
2. USA JAKO PROTOTYP PREZIDENTSKÉHO SYSTÉMU	19
2.1. Moc zákonodárná (The Legislative Branch)	20
2.2. Moc výkonná (The Executive Branch).....	27
2.2.1. Prezident	28
2.2.2. Prezidentské volby	38
2.2.3. Impeachment.....	57
2.3. Moc soudní (The Judicial Branch)	71
2.3.1. Soustava federálních soudů.....	74
2.3.2. Nejvyšší soud USA	78
3. KLADY A ZÁPORY PREZIDENTSKÉHO SYSTÉMU	85
ZÁVĚR	94
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	98
ABSTRAKT	109
ABSTRACT.....	110

Úvod

V teorii politologie se již tradičně setkáváme s dělením politických systémů, kterým dominuje dichotomie systémů prezidentských a parlamentních. Ačkoliv je toto rozlišování od svého vzniku prakticky neměnné a tato dělba je ve stejné podobě obecně přijímána i v dnešní době, je třeba považovat toto téma stále za aktuální. Vývoj v zejména posledních 25 letech naznačuje nový trend, kterým je přejímání institutů jednoho právního systému do druhého, což by mohlo svědčit o prostupnosti jednotlivých politických systémů a předjímat též možné budoucí rozostření hranic mezi systémy tak, jak byly a jsou teorií definovány. Dokladem by bylo například zavádění přímé volby prezidenta v systémech parlamentních, ačkoliv je tento prvek doposud tradičně považován za prvek typický pro systémy prezidentské. Jen v současné Evropské unii tak můžeme být svědky přímo voleného prezidenta v celkem devíti parlamentních systémech.¹ Zatímco většina těchto zemí přímou volbu prezidenta zavedla již v 90. letech minulého století, poslední případ je z doby nedávné, a to když Česká republika přijala s účinností k 1. říjnu 2012 ústavní zákon č. 71/2012 Sb., na jehož základě volila v následujícím roce prezidenta v přímé volbě vůbec poprvé.

Pro řádné fungování některých přejímaných institutů prezidentských systémů je ovšem třeba jejich správného pochopení, a to nejen s ohledem na jejich roli v prezidentských systémech, ale též na historické a politické okolnosti jejich vzniku a důvody jejich zavedení. V opačném případě bychom totiž mohli narazit na celou řadu problémů, v jejichž důsledku by v lepším případě toto přejímání pozbylo svého smyslu, v případech horších by též mohlo ohrozit funkčnost a stabilitu celého politického systému.

Ačkoliv bychom mohli označit případný konflikt vznikající při zavádění některých prvků systémů prezidentských do systémů parlamentních za více či méně očekávatelný a pochopitelný, historická zkušenost ukazuje, že za problémové lze označit i přejímání a zavádění prezidentských systémů jako celku do praxe. Spojené státy americké jsou považovány za prototyp prezidentského systému. Toto místo jim náleží nikoliv bezdůvodně, ale vyplývá z prosté skutečnosti, že se jedná o zemi, která dala tomuto

¹ Patřily by sem státy: Bulharsko, Finsko, Irsko, Litva, Polsko, Rakousko, Slovensko, Slovinsko a Česká republika. Přímou volbu je prezident též ve Francii, Portugalsku či Rumunsku, tyto země jsou ovšem pro svá další specifika považovány za státy více či méně systému poloprezidentského.

typu politického systému vzniknout a která se též stala vzorem pro další v budoucnu vznikající prezidentské systémy. Země Latinské Ameriky se od svého největšího souseda často inspirovaly a hojně tento systém zaváděly. Přesto nelze říci, že výsledek tohoto přejímání byl obdobný, natož stejný. Specifika těchto zemí, rozdílná míra prezidentských pravomocí, hlavně legislativních, schopnost jejich faktického prosazení v praxi a zejména pak přítomnost multipartismu přeměnily prezidentský systém severoamerického typu do svérázné podoby prezidencialismu latinskoamerického, jenž se, až na pár drobných výjimek, jako funkční příliš neosvědčil.² Tato nefunkčnost se může projevat různými způsoby, nečastěji v podobě nestabilních vlád a tudíž i jejich velmi častého střídání, nadměrného nárůstu pravomocí prezidenta, jež by ve své krajní podobě mohly zpochybňovat demokratičnost takového systému a nasvědčovaly by spíše režimu autoritativnímu, nebo naopak na straně druhé ve vzniku patových situací, ke kterým dochází mezi legislativou a exekutivou, není-li exekutiva dostatečně silná, a které vedou až k celkovému ochromení ústavního systému.³ Příčiny těchto problémů se různí, a to zpravidla v závislosti na právní úpravě prezidentského systému v jednotlivých jihoamerických zemích, kde prezident může být ve svých pravomocích velmi omezen, nebo naopak může být nadán pravomocemi velmi rozsáhlými, včetně pravomocí zákonodárných, kdy je sám oprávněn vydávat nařízení. Přidávají se ovšem i další faktory, jakými jsou například ekonomická situace těchto zemí či hospodářská

² Jedněmi z jihoamerických zemí, kde můžeme pozorovat dlouhodobější stabilitu a delší dobu nepřetržitě uplatňovaný prezidencialismus, jsou Kostarika, kde prezidentský systém funguje kontinuálně od roku 1949 a Venezuela, jež prokazuje jistou stabilitu od roku 1959. Kostarika bývá některými autory (Mainwaring, Shugart) dokonce označována za pravděpodobně nejúspěšnější prezidentský systém mimo USA. - MAINWARING, Scott a SHUGART, Matthew Soberg. *Presidentialism and Democracy in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 493 s. Cambridge studies in comparative politics. ISBN 0-521-57614-8, s. 5; CHEIBUB, José Antonio. *Presidentialism, parliamentarism, and democracy*. New York: Cambridge University Press, 2007. 224 s. ISBN 978-0-521-54244-9, s. 45-46

³ Jako příklad státu, v němž byl prezident nadán velmi rozsáhlými pravomocemi, pro něž bylo možné uvažovat o určité formě autoritativního režimu, je v knize autorů Mainwaringa a Shugarta Mexiko. Jako jeden z důvodů uvádějí nejen vysoké pravomoci, kterými disponuje prezident na základě samotné ústavy (např. pravomoc navrhnout ústavní novely, zákonodárná iniciativa, jmenování všech důležitých státních úředníků včetně soudců dle svého vlastního uvážení aj.), ale též jeho nesmírně silné postavení v politické straně *Partido Revolucionario Institucional* (PRI), která od svého založení v roce 1929 měla až do roku 2000 ve státě zcela dominantní postavení (hovořilo se dokonce o vládě jedné strany). - MAINWARING, Scott a SHUGART, Matthew Soberg. *Presidentialism and Democracy in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 493 s. Cambridge studies in comparative politics. ISBN 0-521-57614-8, s. 8, 225 a násl. Zde je ovšem na místě uvést, že od roku 1994 došlo v Mexiku k řadě změn, kterými se přiblížilo k demokracii, v roce 2000 byla navíc poprvé od roku 1929 zlomena vláda jedné strany, když byl prezidentem zvolen Vicente Fox ze strany *Partido Acción Nacional* (PAN).

stagnace některých oblastí.⁴ Nejdůležitějším z faktorů pak nadále zůstává již výše uvedená role politických stran. Právě míra jejich roztržičnosti, schopnost či neschopnost získat politickou většinu v zákonodárném sboru, existence vysoké či nízké stranické loajality či fakt, zda se prezident těší politické podpoře či nikoliv, sehrávají významnou roli pro funkčnost takového prezidentského systému.⁵

Pro účely svého studia prezidentských systémů jsem se v práci zaměřila na Spojené státy americké, které jsou kolébkou prezidencialismu a které jsou pravidelně dávány za příklad fungujícího prezidentského systému. Ačkoliv je již zmiňovaný jihoamerický prezidencialismus též podstatnou podobou prezidencialismu ve světě, jež by nepochybně zasluhovala hlubší zpracování, vystačilo by toto téma na samostatnou práci. Z praktických důvodů, které jsou dány nejen omezeným rozsahem této práce, ale též motivovány snahou vyhnout se přílišné trivializaci problematiky prezidentských systémů zemí Latinské Ameriky, je tato práce věnována právě Spojeným státům americkým, z nichž ostatně jihoamerické státy čerpaly a jejichž vzor ve větší či menší míře následovaly.

Odborníci z řad politologů, ale též pozorovatelé, kteří se o problematiku politických systémů zajímají, si mnohdy kladou otázku, proč prezidentské systémy ve většině zemí selhávají a proč se Spojené státy americké jeví být jediným případem skutečně funkčního prezidencialismu ve světě. Je nasnadě hledat odpověď na tuto otázku v Ústavě Spojených států amerických. Přesto, porovnáme-li ústavní úpravy států, jež prezidentský systém zavedly, zjistíme, že se nijak výrazně ve svých úpravách nerozcházejí. Nabízí se tedy otázka jiná... Nalézá se klíč k efektivnímu, životaschopnému prezidentskému systému v jeho právním zakotvení, nebo se řešení ukrývá v tom, jak je moc distribuována a vykonávána v praxi? A do jak velké míry mohou mít jiné faktory, jakými jsou například historický, sociální, ekonomický a kulturní kontext, dopad na jeho funkčnost? Je možné, aby se podoba a efektivita

⁴ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 103-104

⁵ Pro více informací o prezidencialismu v zemích Jižní Ameriky – viz MAINWARING, Scott a SHUGART, Matthew Soberg. *Presidentialism and Democracy in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 493 s. Cambridge studies in comparative politics. ISBN 0-521-57614-8.

prezidentského systému měnily spolu s výkyvy v těchto případných vedlejších vlivech, nebo aby svou roli ve vztahu k němu sehrávalo dokonce složení jeho ústředních orgánů, zejména pak osobnost prezidenta, od jehož funkce se tento systém odvíjí? Poskytují pro takové případy ústavní normy dostatečné záruky a mechanismy, které prezidentský systém před nestabilitou a nefunkčností uchrání? A konečně jsou Spojené státy skutečně plně funkčním prezidentským systémem nebo i jim v budoucnu potenciálně hrozí osud podobný většině ostatních zemí tohoto typu politického systému? Přinejmenším *nyin* jsme schopni konstatovat, že politický systém ve Spojených státech funguje a alespoň navenek budí Spojené státy dojem úspěšné a silné světové velmoci.

Ráda bych si na tomto místě vypůjčila myšlenku Giovanniho Sartoriho, který na adresu Spojených států prohlásil: „...americký systém funguje, nebo fungoval, navzdory své ústavě, nikoli díky ní.“⁶ A právě této problematice jsou následující kapitoly této práce věnovány. Zatímco první část podává přehled hlavních politických systémů současného demokratického světa, část druhá se zabývá Spojenými státy americkými, ústavní úpravou jejich ústředních orgánů, stěžejními ústavními instituty a mechanismy, jež formují podobu zdejšího prezidentského systému, a zejména též jejich faktickou aplikací v praxi. Část třetí si pak dává za cíl americký prezidentský systém zhodnotit s ohledem na jeho klady a zápory a přinést tak odpověď na některé z výše uvedených otázek...

⁶ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 100

1. Politické systémy a jejich třídění

Chceme-li jednotlivé politické systémy popsat a navzájem rozlišit, je nejprve třeba obsah pojmu „*politický systém*“ vymežit. Současná politická věda vychází z tzv. systémového přístupu, jež v 50. a 60. letech 20. stol. podrobně formuloval americký politolog D. Easton. Systémová teorie, oprošťující se od doposud užívaného statického popisu politického dění, předkládá model, prostřednictvím kterého lze vymežit „rámec“ pro přiřazení všech těch jevů a faktorů, které mají vliv na utváření politického prostoru a které přesahují i rámec vztahů definovaný ústavou.⁷ Easton zde ve své teorii navazuje na práci T. Parsonse, který politiku definoval jako funkční subsystém společnosti, který lze charakterizovat potřebou uchovat si systém, integrovat do něj své členy, adaptovat se na měnící se podmínky a prokazovat schopnost dosáhnout svých cílů.⁸ K tomuto komplexu prvků pak dále přistupují kategorie vstupů (*inputs*), tj. všeho, co do systému přichází z jeho okolí a ovlivňuje jej a co je posléze přeměněno v politické požadavky, a výstupů (*outputs*), které jsou přijetím a zpracováním těchto vstupů a následně výsledkem procesu tvorby politiky.⁹ Jinými slovy můžeme politický systém definovat jako síť vztahů, prostřednictvím nichž vláda (v širokém slova smyslu) produkuje „výstupy“ v podobě politických opatření, kterými reaguje na „vstupy“, tedy na požadavky nebo podporu ze strany veřejnosti.¹⁰ Takto vymezený politický systém Easton dále, pro účely odlišení politického systému od jiných společenských systémů, podrobněji rozvádí prostřednictvím jeho rozlišení na systém členský a systém analytický.

Členský systém (*membership system*) zahrnuje všechny vztahy a vazby mezi členy konkrétní společnosti, které je možné charakterizovat jako vědomé členství. Příkladem by mohly být vztahy vyplývající např. z příslušnosti k politické straně. Oproti tomu systém analytický (*analytic system*) obsahuje pouze ty vztahy, které pro jedince plynou

⁷ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 168-169

⁸ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 303 s. ISBN 80-7367-177-8, s. 45-49

⁹ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 168-174; a dále: ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 303 s. ISBN 80-7367-177-8, s. 49

¹⁰ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Překlad Zdeněk Masopust. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1., s 521

z konkrétního úkonu nebo okamžiku, aniž by měly trvalý charakter. V tomto případě by se jednalo např. o vztahy vyplývající z účasti jedince na volbách v den voleb.¹¹ Easton tak za základní prvek politického systému považuje člověka jako člena společnosti a zejména jeho chování, které může vyplývat ze vztahů v rámci členského systému (v podobě aktivního vědomého podílení se na činnosti tohoto systému), stejně tak jako ze systému analytického (aniž by si takový jedinec byl svého zapojení do politického systému vědom).^{12,13}

S pojmem politického systému úzce souvisí další pojem – tzv. *politický režim*. Předpokladem zajištění fungování politického systému je institucionalizace chování jeho subjektů, tedy stanovení metod, kterými se řídí činnost subjektů politického systému, stejně tak jako stanovení způsobu jejich vzájemné koexistence i vzájemné komunikace.¹⁴ Právě povaha těchto metod je obsahem pojmu politického režimu, který si můžeme představit jako normativní subsystém systému politického.¹⁵ Zjednodušeně tak můžeme politický režim chápat jako souhrn metod vládnutí používaných v daném státě.¹⁶ Rozdílnost ve způsobu uskutečňování moci ve státě je pak základem pro třídění jednotlivých politických režimů a odvozeně od nich též politických systémů jako takových.

Zatímco pojem *politického systému* je tak pojmem obsahově širším, zahrnujícím v sobě nejen faktory politické, *politický režim* popisuje, jak je moc v konkrétních případech ve státě organizována a fakticky vykonávána. Nicméně, i přes tuto svou zjevnou odlišnost bývají oba pojmy v praxi i odborné literatuře, a to především literatuře zahraniční, užívány promiscue. Z tohoto důvodu se bude i tato práce držet častěji užívaného pojmu politický systém, ačkoliv pojem politický režim by byl označením přiléhavějším.

¹¹ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 303 s. ISBN 80-7367-177-8, s. 49-52

¹² *Tamtéž*, s. 50-52

¹³ Podrobněji se systémovou teorií zabývá též: ADAMOVÁ, Karolina a KŘÍŽKOVSKÝ, Ladislav. *Základy politologie*. 2., dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. xiv, 365 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-870-3, s. 167-174

¹⁴ HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 2., rozš. vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 1. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 364 s. ISBN 978-80-7380-178-6, s. 172-175

¹⁵ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 185-187

¹⁶ PROROK, Vladimír a LISA, Aleš. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 223 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-86473-31-7, s. 151

Tradiční dělení demokratických politických systémů vychází z několika kritérií.¹⁷ Jsou jimi způsob rozdělení moci ve státě na moc zákonodárnou a moc výkonnou a uspořádání jejich vzájemných vztahů. K těmto základním parametrům přistupují další, které jednotlivé politické systémy blíže určují a charakterizují. Patří k nim zejména role politických stran a míra účasti občanů na formování orgánů státní moci.

S ohledem na výše zmíněné rozlišujeme mezi dvěma dominantními politickými systémy, a sice mezi systémem prezidentským na jedné straně a systémem parlamentním na straně druhé. Do klasifikace politických systémů bývá též řazen režim poloprezidentský, jakožto přechodná forma mezi oběma uvedenými systémy, přičemž ani ten celkový výčet politických systémů neuzavírá. Někteří autoři přiznávají mezi politickými systémy místo též zvláštní kategorii tzv. švýcarského systému, někdy označovaného také jako vláda konventu či direktoriální systém vlády.¹⁸

1.1. Prezidentské systémy

Prezidentské systémy tvoří velkou samostatnou kategorii, která bývá dávána do protipólu k systémům parlamentním. Ačkoliv nemůžeme tyto dva systémy označit za zcela protikladné, liší se od sebe navzájem některými svými podstatnými prvky natolik, že bývají oprávněně stavěny proti sobě.

Jak již ze samotného označení prezidentských systémů vyplývá, je tento systém spojen s funkcí prezidenta a tudíž slučitelný pouze s republikánskou formou státního zřízení.¹⁹ S ohledem na jeho rozložení ve světě, kdy výrazně dominuje Severní a Jižní Amerika, se často hovoří o tzv. *prezidencialismu severoamerickém* a *prezidencialismu latinskoamerickém*. Rozdíl mezi těmito dvěma modely nespočívá ani tak ve struktuře vztahů uvnitř tohoto systému, jako spíše v jejich reálném fungování, kdy zejména prezidentské systémy Jižní Ameriky musí, nikoli zřídka, čelit problémům v podobě nestability, neefektivnosti a celkové nefunkčnosti.

¹⁷ Demokratičností politického systému je pro účely této práce míněno alespoň formální právní zakotvení lidu jako svrchované autority ve státě, bez ohledu na faktické naplňování tohoto právního principu.

¹⁸ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 187-188

¹⁹ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 59

Hlavním definičním znakem prezidentských systémů, který je třeba zmínit hned na prvním místě, je zde uplatňovaný princip důsledné dělby moci mezi mocí zákonodárnou a výkonnou, doplněný o tzv. systém brzd a protivah (*checks and balances*). Dělbá moci je zde prosazována velmi přísně, což v praxi znamená, že legislativa i exekutiva fungují zcela samostatně a nezávisle na sobě. Tato autonomie se promítá i do tzv. nezávislosti kreační, tedy způsobu, jakým jsou vytvářeny a obsazovány orgány moci výkonné a zákonodárné, kdy každý z nich vychází ze samostatných všeobecných voleb a svou legitimitu tak odvozuje přímo od lidu. Na rozdíl od parlamentních systémů se tak vedle zákonodárného sboru stává reprezentantem lidu též orgán exekutivy, ztělesněný v osobě prezidenta, voleného na stanovené období (během něhož nemůže být z funkce odvolán), a to v přímých nebo jakoby přímých volbách.²⁰

Institucionální nezávislost mezi mocí zákonodárnou a výkonnou se odráží též v uspořádání jejich vzájemných vztahů a v charakteru jejich pravomocí. Parlament je nadán plnou a výlučnou zákonodárnou mocí a nemůže být z rozhodnutí exekutivy rozpuštěn. Obdobně vláda (resp. prezident) disponuje výlučnými pravomocemi v oblasti moci výkonné, není parlamentu ze své funkce odpovědná a její existence není podmíněna parlamentní důvěrou.

Výkonná moc se v případě prezidentských systémů spojuje v osobě prezidenta. Ten sám předsedá vládě, jejíž jednotlivé členy dle svého vlastního uvážení jmenuje a odvolává, byť tak v případě jmenování nejvyšších státních úředníků činí obvykle se souhlasem zákonodárného sboru. Takto jím sestavená vláda má však spíše povahu prezidentova poradního kabinetu než orgánu moci výkonné; veškerá výkonná moc je totiž nadále plně koncentrována do rukou prezidenta, který je tak nejen hlavou exekutivy, ale též jejím jediným držitelem. Nelze proto na tomto místě uvažovat o žádné duální autoritě v rámci moci výkonné.²¹ Nezávislost obou složek státní moci je

²⁰ Sartori má „*jakoby přímou volbou*“ na mysli případ Spojených států amerických, kde je prezident volen prostřednictvím volitelů, či případ Chile, kde je prezident za situace, že žádný z kandidátů nezískal ve všelidových volbách absolutní většinu hlasů, volen parlamentem – ovšem i v takovém případě je zavedenou praxí zvolil toho prezidentského kandidáta, který ve všelidovém hlasování získal většinu relativní. SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 93, 95

²¹ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 94

pak patrná i na příkladu samotného vládního kabinetu, kdy výkon funkce člena vlády (a obdobně i prezidenta) je absolutně neslučitelný s členstvím v zákonodárném sboru.

Oddělení jednotlivých složek moci ve státě ovšem nemůžeme ani v případě prezidentských systémů chápat zcela doslovně. I přes přísnou dělbu moci a nezávislost legislativy, exekutivy i moci soudní vznikají uvnitř systému některé vzájemné vztahy, které slouží jako prostředek vyvažování těchto mocí a jejich kontroly před případným zneužitím. Tyto kontrolní mechanismy bývají souhrnně označovány jako tzv. systém brzd a protivah (*checks and balances*), kde bychom mohli příkladem uvést prezidentovo právo suspenzivního veta vůči zákonům přijatým parlamentem, soudní kontrolu výkonu státní správy či tzv. impeachment vedený parlamentem proti osobě prezidenta.^{22,23}

1.2. Parlamentní systémy

Parlamentní systém vlády je v současné době co do počtu reprezentantů politickým systémem ve světě dominantním. Vznikl původně v podmínkách monarchie (konkrétně Velké Británie), přesto nyní nachází uplatnění i v prostředí republikánské formy vlády. Je tomu tak zejména proto, že existence tohoto typu politického systému a jeho fungování nejsou vázány na osobu hlavy státu (a tedy na fakt, zda se jedná o monarchu či prezidenta), nýbrž na charakter vzájemných vztahů mezi legislativou a exekutivou.²⁴ Prezident, popř. monarcha (s ohledem na státní zřízení, v němž se tento systém uplatňuje) je nadán pravomocemi toliko ceremoniálního charakteru a jeho funkce spočívá především v reprezentaci státu uvnitř i navenek. Politicky zasahuje pouze v případě mimořádných událostí, kdy plní funkci arbitra (*neutrální moci, pouvoir neutre*) při sporech mezi parlamentem a vládou.²⁵ Za takových okolností se může prezident postavit za parlament, přijmout demisi vlády a pověřit někoho sestavením vlády nové nebo naopak může podpořit vládu, vládní demisi nepřijmout, parlament

²² Prezidentovo veto však jde zpravidla kvalifikovanou většinou přehlasovat. I tak se nicméně jedná o výjimku z výlučnosti zákonodárné moci náležející parlamentu.

²³ O impeachmentu i dalších kontrolních mechanismech více v dalších kapitolách této práce.

²⁴ PROROK, Vladimír a LISA, Aleš. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 223 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-86473-31-7, s. 157

²⁵ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 169

rozpustit a vypsát do parlamentu nové volby.²⁶ Co do jiných politických rozhodnutí ovšem ztrácí hlava státu svůj autonomní vliv, kdy je pro platnost jejich rozhodnutí vyžadována kontrasignace některého ze členů vlády. Kontrasignací se tak hlava státu de facto zbavuje odpovědnosti za tato rozhodnutí a odpovědnost za jejich obsah a plnění naopak přebírá samotná vláda.²⁷ Ačkoliv je tedy v parlamentním systému zachován dualismus exekutivy, skutečná výkonná moc náleží osobě premiéra či kancléře a jeho kabinetu.²⁸

Nejvyššími orgány státní moci jsou v případě parlamentarismu vláda a parlament. A je to právě uspořádání jejich vzájemných vztahů, které je určujícím kritériem pro odlišení parlamentního systému od systému prezidentského. Můžeme-li o prezidentském systému říci, že je pro něj typický systém „brzd a protivah“, jehož těžiště spočívá ve velmi přísném oddělení exekutivy a legislativy, nelze říci totéž o systémech parlamentních. Na rozdíl od prezidentských systémů není v případě parlamentarismu dělba moci striktní.²⁹ Právě naopak, provázanost moci zákonodárné a výkonné a zejména jistá míra závislosti exekutivy na legislativě jsou jedním ze základních znaků parlamentních forem vlád. V souvislosti s touto skutečností se lze setkat též s pojmem tzv. *sdílené moci*.³⁰ Jeho podstatou je spolupráce moci zákonodárné a výkonné při procesu rozhodování, kdy se i vláda může účastnit legislativní činnosti, ovšem za předpokladu, že disponuje důvěrou ze strany parlamentu.³¹ Oproti tomu moc zákonodárná disponuje právem kontrolovat státní správu.³² Vláda je parlamentu nejen za vlastní rozhodnutí, ale též za rozhodnutí hlavy státu politicky odpovědná a ten jí může vyslovit svou nedůvěru.³³

²⁶ PROROK, Vladimír a LISA, Aleš. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 223 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-86473-31-7, s. 158

²⁷ ADAMOVÁ, Karolina a KŘÍŽKOVSKÝ, Ladislav. *Základy politologie*. 2., dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. xiv, 365 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-870-3, s. 214-215

²⁸ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 189

²⁹ *Tamtéž*, s. 189

³⁰ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 60; SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 110

³¹ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 189

³² ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 60

³³ ADAMOVÁ, Karolina a KŘÍŽKOVSKÝ, Ladislav. *Základy politologie*. 2., dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. xiv, 365 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-870-3, s. 214-215

Parlamentní forma vlády se ve světě vyskytuje v různých modifikacích, nelze tedy hovořit o jednotném způsobu uspořádání vztahů mezi legislativou a exekutivou v parlamentních systémech. Naopak, tyto vzájemné vztahy se mohou, při zachování hlavních znaků parlamentarismu, natolik lišit, že lze rozlišovat i jeho různé podoby. Klasifikací parlamentních systémů existuje hned několik; na tomto místě lze odkázat například na práce autorů Sartoriho či Klokočky.^{34,35}

1.3. Poloprezidentské systémy

Poloprezidentský systém, v literatuře též označovaný jako systém semiprezidentský, není bez výhrad přijímán jako obecná kategorie politických systémů. Důvodem tomu bývá jeho umístění někde na pomezí mezi systémem parlamentním a systémem prezidentským, kdy semiprezidencialismus využívá kombinovaně institutů obou těchto vládních forem. Pro jeho určitou podobnost s výše zmiňovanými systémy bývá některými autory (Prorok, Klokočka, Shugart, Carey, Duverger) dokonce považován za jeden z jejich modelů.

Klokočka ve své knize *Ústavní systémy evropských států (2006)* rozlišuje mezi dvěma variantami toho, co lze označit za poloprezidentský systém, a sice mezi tzv. prezidiálním parlamentarismem na jedné straně a tzv. parlamentním prezidencialismem na straně druhé. Zatímco první případ, kam řadí současnou Francii či Polsko, Klokočka považuje za jednu z podob parlamentního systému, v druhém případě, kde pojednává o politickém systému současné Ruské federace, hovoří o kombinaci

³⁴ Sartori člení parlamentní systémy s ohledem na pozici premiéra ve vládě, kdy premiér zaujímá buď postavení *prvního nad nerovnými*, *prvního mezi nerovnými* či *prvního mezi rovnými*, a dále s ohledem na vzájemné vztahy mezi legislativou a exekutivou, kdy rozlišuje mezi *premiérským parlamentarismem*, *vládou zákonodárného sboru* a *stranicky kontrolovaným parlamentarismem*. – Pro více informací viz SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 110 a násl.

³⁵ Klokočka ve své práci rozlišuje mezi pěti různými modely parlamentního systému, jimiž jsou *model britského parlamentarismu*, *parlamentarismus v jiných konstitučních monarchiích*, „*klasický*“ *republikánský parlamentarismus*, *racionalizovaný parlamentarismus* a *prezidiální parlamentarismus*. Poslední zmiňovaný model přitom bývá jinými autory považován za samostatný politický systém stojící vedle systémů prezidentských a parlamentních. Stejný přístup zaujímá i tato práce a je mu proto věnován samostatný prostor v kapitole 1.3. pojednávající o systémech tzv. poloprezidentských. – Pro více informací o členění parlamentních systémů dle Klokočky viz KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 170 a násl.

obou těchto systémů (jak parlamentního, tak prezidentského) s převahou prvků prezidiálních.³⁶

Obdobně řadí i Prorok ve své učebnici *Politologie (2003)* poloprezidentský systém pod systém parlamentní.³⁷ Naopak Heywood označuje poloprezidentský systém ve své knize *Politologie (2008)* za hybridní formu systému prezidentského.³⁸

Lze se ovšem setkat i se zcela odlišným přístupem, kdy je poloprezidentský systém považován za takovou kombinaci systému parlamentního i prezidentského, pro niž je charakteristické střídání období, v nichž jednotlivý systém v čisté formě převládá. Autorem této teorie byl ve svém článku *A New Political System Model: Semi-Presidential Government (1980)* M. Duverger, který při její formulaci vycházel z modelu Páté francouzské republiky a institutu kohabitace.^{39,40} Odpůrcem Duvergerovi teorie je G. Sartori, který poukazuje zejména na skutečnost, že prezident v poloprezidentském systému nikdy nezastává pozici, jaká náleží prezidentům v případě čistě prezidentské či parlamentní formy vlády, a to ani v určitém období výkonu jejich funkce. V podání Sartoriho tedy nelze uvažovat o modelu střídání obou forem vlád, nýbrž o systému smíšeném a flexibilním.⁴¹

Pro úplnost je též vhodné zmínit teorii politologů Shugarta a Careyho zveřejněnou v jejich knize *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics (1997)*, kteří rozlišují mezi dvěma zřízeními, tj. systémem premiérsko-prezidentským a systémem prezidentsko-parlamentním.⁴² Již ze samotných označení je patrné, že první kategorie je typická převahou premiéra, zatímco druhá se vyznačuje dominantním postavením prezidenta. Oba tyto pojmy v práci Shugarta a Careyho

³⁶ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 220-229

³⁷ PROROK, Vladimír a LISA, Aleš. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 223 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-86473-31-7, s. 159-160

³⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Překlad Zdeněk Masopust. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1., s. 390

³⁹ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 82

⁴⁰ HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír a ŠEDO, Jakub. *Politické systémy*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 292 s. ISBN 978-80-87474-23-5, s. 96

⁴¹ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 130-133

⁴² SHUGART, Matthew Soberg, CAREY, John M. *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press, 1992. Reprinted 2003. 332 s. ISBN 978-0-521-42990-0, s. 23-24

nahrazují pojem semiprezidencialismu, který autoři nepovažují za dostatečný.⁴³

Samotný vznik poloprezidentského systému bývá nejčastěji spojován se snahou o reformu parlamentního systému, která spočívá především v oslabení moci parlamentu ve prospěch moci výkonné, resp. ve prospěch prezidenta.⁴⁴ Nejvýznamnějším představitelem tohoto systému, který je též považován za jeho prototyp, je v současné době Francie, kdy v souvislosti s přijetím nové ústavy v roce 1958 a se zavedením přímé volby prezidenta v roce 1962 došlo k posílení prezidentských pravomocí. Právě o model Páté francouzské republiky se bude opírat následující vymezení znaků poloprezidentského systému.

Hlavní charakteristikou poloprezidentské formy vlády je existence tzv. struktury duální autority, někdy též označované jako exekutivní dyarchie.^{45,46} Touto duální autoritou se rozumí sdílení moci mezi prezidentem a předsedou vlády, kteří jsou na sobě formálně nezávislí, ovšem jejichž součinnost je pro fungování celého systému nezbytná. Silné postavení prezidenta vyplývá zejména ze skutečnosti, že je do své funkce volen v přímých všelidových volbách na pevně stanovené pětileté funkční období, po dobu kterého je ze své funkce neodvolatelný. Prezident tedy odvozuje svou legitimitu přímo od voličů, zatímco předseda vlády a vláda jako celek závisí na parlamentu, který má též pravomoc je odvolat. Vzhledem ke skutečnosti, že prezident i parlament (jehož nepřetržitou podporu vláda v čele s premiérem potřebují) vycházejí ze dvou samostatných všelidových voleb (které se v minulosti navíc konaly v různou dobu), mohou nastat případy, kdy jsou prezident i předseda vlády v politické

⁴³ Pro více informací o premiérsko-prezidentském a prezidentsko-parlamentním systému – viz SHUGART, Matthew Soberg, CAREY, John M. *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press, 1992. Reprinted 2003. 332 s. ISBN 978-0-521-42990-0, s. 55 a násl.

⁴⁴ HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír a ŠEDO, Jakub. *Politické systémy*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 292 s. ISBN 978-80-87474-23-5, s. 94

⁴⁵ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 128

⁴⁶ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 80

opozici.⁴⁷ Tyto případy jsou označovány jako tzv. období rozdělených nesouhlasných většin, častěji ovšem jako *kohabítace* (*cohabitation*).⁴⁸ Za dobu Páté francouzské republiky nastala kohabítace celkem třikrát, a to v letech 1986-1988 mezi prezidentem F. Mitterandem a premiérem J. Chiracem, v letech 1993-1995 mezi F. Mitterandem a É. Balladourem a v letech 1997-2002 mezi J. Chiracem a L. Jospinem.

Postavení prezidenta a předsedy vlády si nejsou rovná, naopak jejich fakticky uplatňovaný vliv se mění dle toho, kdo z nich má za sebou oproti druhému většinu.⁴⁹ Je-li většina sjednocená (tzv. období souhlasných většin) má prezident velmi silné postavení a disponuje jasnou převahou nad osobou premiéra; nad rámec ústavy může dokonce uplatňovat i ty pravomoci, které pro něj plynou z ústavních zvyklostí (tedy nikoliv jen ty, které mu přiznává ústava formální, ale též ty, které vznikly jako důsledek praxe)^{50,51} Oproti tomu v případech, kdy se prezident dostává do opozice vůči ministerskému předsedovi, za nímž stojí parlamentní většina, nastává případ kohabítace a je to právě premiér, kdo získává nad prezidentem mocenskou převahu.⁵² Ovšem i přes toto oslabení role prezidenta v době kohabítace, náleží pouze osobě prezidenta některé výsady mu svěřené ústavou, a to zejména pravomoci v oblasti národní nezávislosti a

⁴⁷ V roce 1997 došlo k vyvolání předčasných parlamentních voleb J. Chiracem. Funkční období Národního shromáždění tak skončilo rok před svým řádným uplynutím. Došlo tím k momentálnímu sjednocení funkčních období prezidenta a Národního shromáždění, což mělo za cíl preventivně zabránit opakování kohabítace a naopak uvést obě politické většiny, prezidentskou a poslaneckou, ve vzájemný soulad. Vycházelo se z předpokladu, že prezidentské volby budou pro voliče zavazující a ti budou tudíž volit dvakrát za sebou tu samou politickou stranu. Sjednocení obou funkčních období ovšem nebylo úplné, protože zatímco parlament byl volen na dobu 5 let, prezident měl stále 7leté funkční období. Změnu přineslo až referendum v roce 2000, na jehož základě byla pozměněna ústava. Prezident je tak od roku 2002 volen na období 5 let. Ovšem i přes pokus o zabránění vzájemné politické opozici prezidenta a premiéra v roce 1997, skončily volby v témže roce kohabítací mezi prezidentem J. Chiracem a premiérem L. Jospinem. PEROTTINO, Michel. *Francouzský politický systém*. Vyd. 1. Praha: Slon, 2005. 335 s. Politické systémy; sv. 3. ISBN 80-86429-48-2, s. 85-87, 98-99

⁴⁸ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 80

⁴⁹ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 130

⁵⁰ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 81

⁵¹ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 132-133

⁵² *Tamtéž*, s. 132-133

územní celistvosti; zůstává též nadále garantem zachování mezinárodních smluv a řádného chodu veřejných institucí.⁵³

Bez ohledu na rozdílnost jednotlivých přístupů k semiprezidencialismu a obtížnost jeho zařazení mezi politické systémy, zůstává nepochybným faktem, že se jedná o kategorii nikoliv nadbytečnou, která i přes jistou hrozbu v podobě vzájemně se blokující exekutivy, dokazuje (zejména na francouzském modelu), že může být systémem funkčním.⁵⁴ I z tohoto důvodu bývá mnohdy poloprezidentský systém řazen na roveň systémům parlamentním a prezidentským. Na využitelnost této formy vlády upozorňuje též Sartori, když jej doporučuje (nikoliv však bez výhrad) jako vhodný mezikrok při radikálních změnách ve formě vlády, ať se již jedná o přechod ze systému prezidentského na parlamentní či naopak.⁵⁵

1.4. Direktoriální systém vlády

Direktoriální systém vlády, někdy též označovaný jako švýcarský systém (podle země, v níž je v současné době v plné míře realizován) je zvláštní kategorií v rámci politických systémů. Důvod jeho vyčlenění spočívá v několika podstatných odlišnostech, pro které se vymezuje oproti všem výše zmíněným formám.

Podstatou tohoto politického systému je soustředění veškeré moci v rukou voleného zastupitelského orgánu, kterým je v případě Švýcarska Spolkové shromáždění.⁵⁶ Parlament (Spolkové shromáždění) disponuje natolik silnými pravomocemi, že jej lze považovat za jediného disponenta moci ve státě, který uplatňuje jak legislativní, tak exekutivní kompetence.^{57,58} Výkonná moc je zde oslabena a je podřízena moci zákonodárné, která vládu (a stejně tak i prezidenta) volí. Sedmičlenná vláda (Federální

⁵³ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 81

⁵⁴ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 133

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 145-146

⁵⁶ Odtud též označení *vláda konventu* či *vláda shromáždění*.

⁵⁷ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 196

⁵⁸ Parlament je nicméně často limitován referendy a svou roli zde sehrává též vertikální dělba moci typická pro všechny federativní státy, mezi něž se řadí i Švýcarsko.

rada) je dokonce považována za jakýsi výbor zákonodárského sboru a i její obsazení proporcionálně odráží stranické složení Spolkového shromáždění.^{59,60} Ovšem i přesto tuto na první pohled zjevnou závislost zůstává vláda neodvolatelnou.

Dalším typickým znakem švýcarského systému je míra uskutečňování přímé demokracie. Občané jsou neustále zapojováni do procesu přijímání klíčových rozhodnutí jak zákonodárné, tak politické povahy, k čemuž jim slouží celá řada rozvinutých institutů v podobě lidových zákonodárných iniciativ, referend či institutu suspenzivního veta.⁶¹ Právě vysoký podíl uplatňování přímé demokracie, stejně jako svěření většiny vysokých pravomocí do rukou zastupitelského orgánu je odrazem myšlenky prosazované J. J. Rousseau, jehož politickou teorii lze charakterizovat jako důslednou koncepci svrchovanosti lidu, která se v minulosti též stala východiskem pro ústavu francouzské první republiky v r. 1793 a zakotvení vlády konventu.⁶²

Třetím výrazným prvkem direktoriální formy vlády je tzv. *model konsenzuálního bezkonfliktního systému*, kdy politická soutěživost je omezena pouze na období voleb a po dobu vlády již nepřetrvává. I tato volební soutěživost je však značně limitována absencí jakýchkoliv povolebních koaličních jednání. Od roku 1959 bylo až do roku 2003 pro Švýcarsko typické uplatňování tzv. magické formule při obsazování Federální rady. Čtyři největší politické strany představované křesťanskými demokraty (CVP/PDC), sociálními demokraty (SPS/PSS), radikálními demokraty (FDP/PRD) a lidovými demokraty (SVP/UDC) obsazovaly sedmičlennou vládu v poměru 2:2:2:1, přičemž ke jmenování jejich ministrů postačovalo, aby dotyčná politická strana získala ve volbách alespoň 10% hlasů. V roce 2003 však došlo poprvé po 44 letech ke změně tohoto poměru, kdy s ohledem na výsledky voleb byla vládní místa přerozdělena, a post jednoho ministra byl přesunut z Křesťansko-demokratické strany na Lidovou stranu. Další změna nastala o pět let později, kdy po volbách v roce 2008 přestoupili dva ministři z Lidové strany do nově zformované Konzervativní demokratické strany (BDP/PBD). Po odstoupení jejich ministra Samuela Schmidta byl však tento ve Federální radě nahrazen kandidátem Lidové strany Ueli Maurerem. Od této doby má

⁵⁹ Federální rada bývá v literatuře též označovaná jako *Spolková rada* či *Bundesrat*.

⁶⁰ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 59

⁶¹ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 196-198

⁶² ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 59

formule podobu 2:2:1:1:1 (2 sociální demokraté, 2 radikální demokraté, 1 křesťanský demokrat, 1 konzervativní demokrat a 1 lidový demokrat).⁶³

Specifikem magické formule však bylo vedle samotného rozdělení sedmi ministerských míst mezi původně čtyři politické strany též zohlednění dalších kritérií, a to kantonálního (kdy tři největší kantony – Curych, Basilej, Vaud – byly vždy zastoupeny), jazykového (minimálně dva ministři museli reprezentovat jazykové menšiny) a náboženského (podmínkou sestavení vlády je náboženská vyváženost mezi jednotlivými ministry).^{64,65} Po roce 1999, kdy byla přijata nová Federální ústava, prošla i v těchto směrech magická formule jistými změnami. Ústava nově stanovila pravidlo, že postačuje, aby jednotlivé kantony i jazykové menšiny byly ve Federální radě zastoupeny dostatečně, aniž by podrobněji rozdělení jednotlivých ministerských míst s ohledem na menšiny upravila.^{66,67}

V souladu s magickou formulí Spolkovým shromážděním řádně zvolená vláda působí po celé své funkční období a vzhledem k absenci institutu vyslovení nedůvěry je neodvolatelná. Jejím zasedání předsedá prezident, který má ve vztahu k ostatním ministrům postavení primus inter partes a který oproti očekávání neplní funkci hlavy státu; jeho předsednictví má spíše charakter organizační.⁶⁸ Prezident je do své funkce volen zákonodárným sborem vždy na dobu jednoho roku ze členů Federální rady podle jejich služebního stáří ve vládě. I v případě zavedení tzv. systému rotace prezidentské funkce, který se ve Švýcarsku uplatňuje od 90. let 19. století, zde lze pozorovat záměr zajistit rovnoměrně přístup k této funkci ministrům všech největších politických stran, zastupujícím též různé švýcarské kantony, jazykové menšiny a náboženská vyznání ve smyslu magické formule, a zejména zabránit koncentraci výkonných pravomocí v rukách jedné osoby.⁶⁹

⁶³ Oficiální webové stránky švýcarské vlády: <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-council/history-of-the-federal-council/federal-councillors-and-their-parties.html>

⁶⁴ CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5, s. 196-198

⁶⁵ Zastoupení zmiňovaných kantonů bylo faktickou skutečností. Původní Federální ústava z roku 1848 stanovila pouze pravidlo, že žádný z kantonů nesmí být ve Federální radě zastoupen více jak jedním ministrem.

⁶⁶ Federální ústava Švýcarské konfederace ze dne 18. dubna 1999, čl. 175, dostupné též z WWW: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19995395/index.html>

⁶⁷ Oficiální webové stránky švýcarské vlády: <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-council/history-of-the-federal-council/regions-in-the-federal-council-since-1848.html>

⁶⁸ Funkce hlavy státu náleží v případě Švýcarska sedmičlenné vládě, tj. Federální radě.

⁶⁹ Oficiální webové stránky švýcarské vlády: <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-presidency/history-federal-presidency.html>

Všechny výše popsané charakteristiky odpovídají modelu tzv. konsociační demokracie, jejímž odrazem je právě direktoriální systém vlády ve Švýcarsku.⁷⁰ Ten je svou povahou systémem natolik specifickým, že zde vyvstává potřeba vyčlenit jej ze základní systematiky politických systémů a přiznat mu zvláštní postavení. Jeho ojedinělost je dána především dlouhodobým historickým vývojem a povahou místa, v němž se uplatňuje, a jeho zavedení v jiné zemi tak, aby byla zachována jeho funkčnost, se jeví nepravděpodobným. I přesto lze v minulosti nalézt případ, kdy se jeho vzorem inspirovala další země. Po ústavní novele z roku 1951 byla v Uruguay zavedena na určitou dobu kolektivní forma vlády včetně prezidentské rotace. Tento systém se nicméně v místních podmínkách příliš neosvědčil a Uruguay se tak o 16 let později navrátila k systému prezidentskému.⁷¹

⁷⁰ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 303 s. ISBN 80-7367-177-8, s. 197 - 223

⁷¹ Znění Ústavy Uruguaye z roku 1952 (v originálním znění ve španělštině) je dostupné na WWW: <http://bibliohistorico.juridicas.unam.mx/libros/4/1739/14.pdf>

2. USA jako prototyp prezidentského systému

Prezidentský systém je ve světě již tradičně spojován se Spojenými státy americkými. Jsou to právě ony, které se staly prototypem prezidencialismu, a toto výlučné postavení jim náleží nikoliv náhodou. Z historického hlediska se staly první zemí, která ústavně tuto formu politického systému zakotvila a položila tak její základy. Z pohledu současné politologie je ovšem daleko důležitější jiná skutečnost, a sice že jsou to právě USA, u nichž jako u jediného případu ve světě můžeme hovořit o skutečné a dlouhodobé (tedy nikoliv jen přechodné) funkčnosti tohoto systému a celkové jeho stabilitě. Prezidentské systémy totiž s sebou přinášejí celou řadu možných problémů, pro které je lze považovat za výrazně křehčí než systémy parlamentní. V případě USA se ovšem daří dlouhodobě těmto problémům čelit a úspěšně tak prezidencialismus v praxi aplikovat, aniž by docházelo k ústavně bezvýhodným situacím.⁷²

Z tohoto důvodu se Spojené státy též staly hlavním inspiračním zdrojem a vzorem pro celou řadu zemí, které, zejména se změnou jejich do té doby panujícího politického režimu, stály před rozhodnutím, zda zvolit systém parlamentní či právě systém prezidentský. Ovšem i na tomto místě můžeme být svědky tak často opakované pravdy, že pouhé napodobení či přenesení některých ústavních institutů bez hlubšího pochopení jejich podstaty a významu, stejně tak jako nezohlednění historických a ústavních, ale i hodnotových tradic může skončit velkým neúspěchem. A zatímco tak na jedné straně může na principech prezidencialismu vyrůst politicky velmi silná a stabilní demokratická země, v případě druhém může tentýž systém s sebou přinést nestabilitu, křehkost, politické zneužívání moci a tudíž jako logické vyústění i celkovou nefunkčnost. Takovým případem by byly (až na některé výjimky, i když zpravidla krátkodobé) země Latinské Ameriky.

Pramenem práva, o který se prezidentský systém v USA opírá, je Ústava Spojených států amerických, přijatá dne 17. září roku 1787 (v účinnosti od 21. června 1788) ve znění celkem 27 dodatků.⁷³ Ta ve svých prvních třech člancích zakotvuje princip

⁷² CHEIBUB, José Antonio. *Presidentialism, parliamentarism, and democracy*. New York: Cambridge University Press, 2007. 224 s. ISBN 978-0-521-54244-9, s. 1

⁷³ Prvních 10 dodatků (*Amendment I – X*) bylo přijato záhy po přijetí Ústavy USA a vešlo v platnost již v roce 1791. Do povědomí vešly pod označením Listina práv Spojených států amerických (*Bill of Rights*).

dělby moci mezi moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, který je spolu se systémem brzd a protivah hlavním východiskem prezidentského systému.

2.1. Moc zákonodárná (The Legislative Branch)

Zákonodárná moc je v USA upravena Ústavou, konkrétně čl. I, který prostřednictvím 10 samostatných paragrafů vymezuje zákonodárny sbor a jeho členění, stanovuje způsob jeho obsazování a zastoupení jednotlivých států federace v něm, stejně tak jako (v obecných rysech) upravuje legislativní proces a další pravomoci Kongresu náležející. Úprava v čl. I je pak doplněna celou řadou ústavních dodatků, mezi nimiž jsou nejdůležitější zejména 16. dodatek (*Amendment XVI*) z roku 1913, umožňující Kongresu ukládat daně z příjmu, a dodatek 17. (*Amendment XVII*) z téhož roku, zavádějící přímou volbu do Senátu.

„All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.“⁷⁴

(U.S. Const. art. I, sec. 1)

Čl. I § 1 americké Ústavy stanoví, že veškerá zákonodárná moc v zemi je svěřena Kongresu Spojených států amerických. Ten je vystavěn na principech bikameralismu a je tudíž tvořen dvěma oddělenými komorami, představovanými Senátem a Sněmovnou reprezentantů.

Právě dvoukomorovost je v případě amerického Kongresu výsledkem politického kompromisu vyjednaného v průběhu Filadelfského ústavního konventu, a to v reakci na spor mezi zástupci malých a velkých států Unie.⁷⁵ Již v průběhu prvotních jednání týkajících se ústavní úpravy zákonodárné moci došlo mezi jednotlivými státy Unie

⁷⁴ „Veškerá zákonodárná moc uvedená v ústavě náleží Kongresu Spojených států, který se skládá ze Senátu a Sněmovny reprezentantů.“ – překlad prostřednictvím: KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5, s. 501

⁷⁵ Filadelfský ústavní konvent se konal ve Filadelfii v období mezi 25. květnem a 17. zářím 1787. Jeho původním záměrem bylo revidovat Články Konfederace, politická jednání ovšem nakonec vyvrcholila vypracováním a přijetím nového právního dokumentu, kterým se stala Ústava Spojených států amerických. – KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5, s. 374-375

ke konfliktu ohledně jejich reprezentace v zákonodárném sboru. Větší a lidnatější státy předložily tzv. virginský plán (*Virginia Plan*), podle něhož měly být zřízeny dvě komory s tím, že by v obou z nich byly jednotlivé státy zastoupeny poměrně, s přihlédnutím k počtu jejich svobodného obyvatelstva.⁷⁶ Oproti tomu státy menší upřednostňovaly tzv. newjerseyský plán (*New Jersey Plan*), jehož obsahem byl požadavek, aby všechny státy Unie byly zastoupeny stejně, tj. rovným počtem zástupců, a to v jednokomorovém zákonodárném sboru. Po dlouhých jednáních se konečným řešením stal návrh zástupce státu Connecticut, Rogera Shermana, příklánějící se k bikameralismu a k propojení obou předkládaných plánů. Tento záměr měl být realizován uplatněním newjerseyského plánu ve vztahu k horní komoře, Senátu, a naopak uplatněním plánu virginského v případě komory dolní, tedy Sněmovny reprezentantů. Toto řešení pak vstoupilo do historie pod označením Connecticutský kompromis (*Connecticut Compromise*) či též jako tzv. Velký kompromis (*Great Compromise*) a na jeho základě jsou (s jistými modifikacemi) komory Kongresu obsazovány dodnes.⁷⁷

Sněmovnu reprezentantů (House of Representatives), která představuje dolní komorou amerického Kongresu, v současné době tvoří celkem 435 zástupců jednotlivých států federace, volených do své funkce na dobu 2 let. Ústava ve svém čl. I § 2 odst. 3 stanovuje povinnost, aby zde byl každý stát zastoupen alespoň jedním reprezentantem, zároveň ovšem stanoví zákaz více jak jednoho zástupce na 30 000 obyvatel. Tuto úpravu nicméně doplňuje, resp. nahrazuje, zákon přijatý dne 18. června roku 1929, tzv. *The Permanent Apportionment Act*, stanovující fixní počet členů Sněmovny reprezentantů, který se tímto ustálil právě na počtu 435 zástupců.^{78,79} Právní úprava obsažená v Ústavě, limitující počet zástupců za jednotlivý stát, se tak v této části stala obsoletní a v současné době nenabývá žádného praktického významu.

⁷⁶ Po zavedení virginského plánu ve vztahu k dolní komoře Kongresu se pro účely stanovení poměrného počtu zástupců za daný stát ke svobodnému obyvatelstvu připočítávaly též tři pětiny tzv. dalších osob, kterými byla v té době míněna ještě stále existující skupina otroků. - *Ústava Spojených států amerických*, 1787, čl. I § 2 odst. 3; (U.S. Const. art. I, sec. 2, cl. 3)

⁷⁷ UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 10, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 47

⁷⁹ Plné znění zákona (The Permanent Apportionment Act) je dostupné na WWW: <http://legisworks.org/sal/46/stats/STATUTE-46-Pg21.pdf>

Ústava též stanoví požadavky na osobu člena Sněmovny reprezentantů. Tím se může stát pouze osoba starší 25 let, která je alespoň sedm let občanem Spojených států a která má trvalý pobyt ve státě, jež má v dolní komoře Kongresu reprezentovat. Vedle úpravy pasivního volebního práva, obsahuje Ústava ve svém původním znění z roku 1787 i náležitosti pro výkon volebního práva aktivního. Dle čl. I § 2 odst. 1, byla oprávněna volit do Sněmovny reprezentantů každá osoba, která splňovala požadavky pro výkon volebního práva do početnější komory zákonodárského sboru státu, jehož byla občanem.⁸⁰ Toto obecné vymezení bylo v průběhu ústavního vývoje USA několikrát doplněno a změněno, a to celkem čtyřmi ústavními dodatky, které stanovily zákaz diskriminace ve výkonu aktivního volebního práva z důvodů rasy, pohlaví, neschopnosti dostát povinnosti platit řádně daně a zejména z důvodu věku, kdy byla stanovena pevná věková hranice 18 let pro voliče.^{81,82,83,84}

V čele Sněmovny reprezentantů pak stojí předseda, volený do své funkce členy dolní komory, a ačkoliv Ústava nestanoví v čl. I § 2 odst. 5 povinnost, aby předsedou Sněmovny byl její člen, doposud tomu tak vždy bylo.⁸⁵

Oproti Sněmovně reprezentantů jsou v Senátu, který je horní komorou amerického Kongresu, reprezentovány jednotlivé státy federace rovně. Každý stát je zastoupen dvěma senátory volenými na dobu 6 let, přičemž každé dva roky se obměňuje jedna třetina senátorských křesel. Tímto postupem je zajištěna kontinuita zasedání Senátu jako celku.

⁸⁰ Všechny státy s výjimkou Nebrasky mají dvoukomorová zákonodárská shromáždění na úrovni svých států.

⁸¹ Zákaz diskriminace z důvodu rasy je obsažen v 15. dodatku k Ústavě (*Amendment XV*) z roku 1870. Tento dodatek navazuje na dva předešlé dodatky, kterými bylo zrušeno otroctví (13. dodatek) a přiznáno americké občanství osvobozeným otrokům (14. dodatek). I přes skutečnost, že byl v Ústavě výslovně stanoven zákaz diskriminace z důvodu rasové příslušnosti, nebylo toto ustanovení po celou řadu let některými jižními státy USA dodržováno. Z toho důvodu přijal roku 1965 Kongres nový zákon (tzv. *Voting Rights Act*), který prosazuje plnění toho ústavního ustanovení. – UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 79, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

⁸² Zákaz diskriminace z důvodu pohlaví je obsažen v 19. dodatku k Ústavě (*Amendment XIX*) z roku 1920, kterým bylo zavedeno volební právo žen.

⁸³ Zákaz diskriminace z důvodu neschopnosti dostát povinnosti platit řádně daně je obsažen v 24. dodatku k Ústavě (*Amendment XXIV*) z roku 1964.

⁸⁴ Zákaz diskriminace z důvodu věku je obsažen v 26. dodatku k Ústavě (*Amendment XXVI*) z roku 1971.

⁸⁵ Oficiální webová stránka Úřadu Sněmovny reprezentantů, Member FAQs/House Leadership & Officers: http://clerk.house.gov/member_info/memberfaq.aspx

Obdobně jako v případě dolní komory, stanoví i v případě Senátu Ústava požadavky pro výkon pasivního a aktivního volebního práva do této komory. Ve svém původním znění bez příslušných pozdějších dodatků Ústava stanovila, že jednotliví senátoři jsou do své funkce voleni zákonodárnými sbory svých zemí. Změnu přinesl až 17. dodatek (*Amendment XVII*) z roku 1913, který zavedl přímou volbu senátorů a aktivní volební právo tak nyní náleží (za stejných podmínek jako právo volit do komory dolní) voličům příslušného státu. Právo být zvolen za člena Senátu je pak vázáno na splnění kumulativních podmínek dosažení věku třiceti let, občanství USA trvajících minimálně posledních devět let a trvalé příslušnosti ve státě, za něž je dotyčný senátor do své funkce volen. Za zmínku ovšem nepochybně stojí uvést, že, zejména v prvních letech účinnosti Ústavy, došlo k několika případům, kdy nebyly tyto ústavní náležitosti řádně splněny. Prvním takovým případem bylo v roce 1806 zvolení tehdy 29letého senátora Henryho Claye za stát Kentucky. Roku 1816 byl za stát Virginie do funkce zvolen 28letý Armistead Mason a o dva roky později, též 28letý, John Henry Eaton ze státu Tennessee. Roku 1934, tedy o více než století později, došlo k dalšímu případu zvolení senátora nedostačujícího věku, a to tehdy 29letého Rushe Holta ze Západní Virginie. Ten ovšem, na rozdíl od svých předchůdců, během své kampaně slíbil, že před složením senátorského slibu vyčká dosažení svých 30 let, k čemuž mělo dojít v následujících šesti měsících. Situace využil Holtův oponent, senátor Henry Hatfield, a obrátil se na Senát s návrhem na zrušení Holtova zvolení, a to z důvodu jeho neústavnosti. Senát nicméně návrh Hatfielda zamítnul a své rozhodnutí odůvodnil tím, že věkový požadavek se týká až momentu složení senátorské přísahy, nikoliv momentu zvolení, natož doby zahájení senátorské kampaně.⁸⁶ Tímto položil Senát výklad příslušného článku Ústavy, čl. I § 3 odst. 3.

Tímto ovšem výčet případů, kdy bylo zmíněné ustanovení Ústavy porušeno, nekončí. Rozpor s ústavním článkem týkajícím se pasivního volebního práva bychom našli i ve vztahu k požadavku amerického občanství, když byl roku 1793 do Senátu za stát Pensylvánie zvolen Albert Gallatin, politik původem ze Švýcarska. Tomu ovšem,

⁸⁶ Oficiální webové stránky Senátu Spojených států amerických:
http://www.senate.gov/artandhistory/history/minute/Youngest_Senator.htm

na rozdíl od výše zmíněných případů, nebyl nástup do funkce umožněn, a to pro nesplnění podmínky devíti let trvajícího občanství.⁸⁷

Funkci předsedy Senátu pak na základě ustanovení čl. I § 3 odst. 4 vykonává viceprezident Spojených států amerických, který při hlasování v horní komoře Kongresu nemá žádný hlas s výjimkou případu rovnosti hlasů.

Nejvýznamnější pravomocí, kterou Kongres disponuje, je bezpochyby pravomoc zákonodárná. Čl. I § 1 Ústavy stanoví tuto pravomoc jako Kongresu výlučně náležející. Toto ustanovení doplňuje dále čl. I § 7 odst. 3 o povinnost předložit každý schválený návrh zákona prezidentu Spojených států ke kontrasignaci. Jedná se o jediný případ, kdy je připuštěn zásah ze strany moci výkonné do legislativního procesu *stricto sensu*.^{88,89} Ten sám, v rámci systému brzd a protivah, plní svůj význam, a to jako kontrola moci zákonodárné.⁹⁰

Vedle legislativních pravomocí náleží Kongresu též pravomoc ukládat daně, cla a jiné dávky či poplatky a vypůjčovat peníze na účet Spojených států, dále dbát na obranu země, povolávat a vydržovat armádu a v neposlední řadě též vyhlásit válku. Bez ohledu na posledně zmíněnou pravomoc, kterou má dle čl. I § 8 odst. 11 pouze Kongres Spojených států amerických, došlo v historii USA k několika případům, kdy Spojené státy z rozhodnutí prezidenta, jakožto vrchního velitele vojsk, vstoupily do války, aniž by tato byla předem Kongresem deklarována. Bylo tomu tak v případech války v Koreji

⁸⁷ UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 48, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

⁸⁸ Hovořím zde o legislativním procesu v užším slova smyslu jako o procesu zákonodárném. V prezidentských systémech totiž platí, že prezident nedisponuje zákonodárnou iniciativou, jako je tomu v případě ostatních politických systémů. Oproti tomu ale nelze opomenout významnou roli prezidenta v legislativním procesu širšího slova smyslu, kdy se prezident podílí na tvorbě právních předpisů v podobě tzv. *executive orders*, tedy prezidentských nařízení, která mají v USA též formu pramene práva. – více k problematice executive orders – viz kapitolu 2.2.1. této práce.

⁸⁹ Přestože obecně platí, že prezident nedisponuje zákonodárnou iniciativou, poukazují někteří autoři (Klokočka, Heywood) na skutečnost, že velká řada návrhů prezidenta se nepřímou, jinými alternativními cestami, skutečně dostane k projednání Kongresem. Tvrzení o neúčasti prezidenta na zákonodárném procesu (s výjimkou práva kontrasignace) je tedy v tomto ohledu relativní. Heywood dokonce uvádí, že až 80% veškerých návrhů projednávaných Kongresem pochází právě od prezidenta. – KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 165; HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Překlad Zdeněk Masopust. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1., s. 391

⁹⁰ Více k roli prezidenta v zákonodárném procesu – viz kapitolu 2.2.1. této práce.

(1950-1953), války ve Vietnamu (1957-1975) i obou válek v Perském zálivu (v letech 1991 a 2003).^{91,92}

Pro prezidentské systémy je typická, jak již bylo v úvodní kapitole této práce zmíněno, velmi striktní dělba moci. Ta se na případu zákonodárné moci v USA projevuje nezávislostí Kongresu na ostatních složkách státních moci. Obě komory Kongresu jsou voleny v samostatných přímých všelidových volbách a svou moc tak odvozují přímo od lidu. Na rozdíl od jiných politických systémů též k zasedání zákonodárného sboru není třeba žádného jeho formálního svolání, a to když Ústava ve svém čl. I § 4 odst. 2 stanoví, že Kongres zasedá minimálně jednou ročně, přičemž jeho zasedání započne dnem, který si Kongres sám určí.^{93,94} Paralelně k tomu také platí, že Kongres nemůže být ze strany exekutivy rozpuštěn. Velmi podstatné je též ustanovení čl. I § 6 odst. 2 týkající se inkompatibility funkcí a zakazující, aby se osoba vykonávající některý z úřadů ve službách USA stala členem kterékoliv z obou komor, a to po celou dobu výkonu tohoto úřadu.

Institucionální nezávislost zákonodárného sboru je patrná mimo jiné i z jeho vnitřní organizace. Každá z komor přijímá svůj jednací řád a upravuje tak sama své interní záležitosti. Samostatně též postupuje ve vztahu ke svým členům, kdy je příslušná ověřit splnění podmínek a řádnost jejich volby, své členy sama disciplinárně trestat či je z komory vyloučit.

Obdobně jako v rámci systému brzd a protivah existuje kontrolní systém vůči legislativě ze strany exekutivy, a to v podobě nutnosti prezidentovi kontrasignace

⁹¹ UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 54, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

⁹² Více k pravomoci prezidenta ve vojenských věcech – viz kapitolu 2.2.1. této práce.

⁹³ Ústava ve svém původním znění stanovila za den započetí zasedání Kongresu první pondělí měsíce prosince, po přijetí 20. dodatku k Ústavě (Amendment XX) roku 1933 však bylo toto datum změněno na 3. leden.

⁹⁴ Ustanovení o povinnosti Kongresu zasedat minimálně jednou ročně bylo do Ústavy začleněno po historicky špatných zkušenostech z Evropy, kde panovníci pro nesvolání parlamentu prakticky bránili jeho zasedání. - UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 50, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

schválených zákonů či v podobě jeho případného veta, existuje též mechanismus kontroly vůči moci výkonné. Ten je uskutečňován prostřednictvím institutu tzv. impeachmentu, tedy skrze možnost zahájit řízení s federálním státním úředníkem o zbavení jeho úřadu, a to v souvislosti s jím spáchaným trestným činem.

Pravomoc podat návrh na zahájení takového řízení náleží z Ústavy Sněmovně reprezentantů. Samotné rozhodování o impeachmentu má na starost Senát, jehož členové musí být pro účely tohoto řízení pod přísahou obdobně, jako je tomu u porotců v případě běžných soudních řízení.⁹⁵ Zajímavým ustanovením je věta třetí čl. I § 3 odst. 6 Ústavy, která obsahuje úpravu pro případ, kdy je veden impeachment proti prezidentu Spojených států amerických. Za takové situace nepředsedá Senátu viceprezident USA, jako je tomu při běžné činnosti této horní komory, nýbrž předseda Nejvyššího soudu. Účel úpravy je zde zcela zřejmý, a sice zabránit střetu zájmů, kdy by v případě odsouzení prezidenta a jeho odstranění z úřadu nastoupil na jeho místo právě viceprezident.⁹⁶

K odsouzení v rámci impeachmentu je pak stanoveno minimální kvórum, a to souhlas dvou třetin přítomných senátorů. Toto odsouzení ovšem vede pouze ke ztrátě úřadu a nemožnosti znovu jej nabýt, stejně jako k nemožnosti nabýt jakýkoliv jiný čestný úřad či placenou funkci ve službách státu. Ačkoliv tedy Senát není oprávněn uložit žádný jiný trest, nic nebrání tomu, aby byl odsouzený shledán odpovědným též v rámci soudního řízení a na základě jeho rozsudku podroben dalším odpovídajícím sankcím.

Sněmovna reprezentantů v historii iniciovala více jako 60 těchto řízení, ovšem pouze méně než třetina z nich dosáhla plného impeachmentu. Bylo tomu tak v případě 15 federálních soudců, z nichž celkem 8 bylo shledáno vinnými a zbaveno své funkce, dvou amerických prezidentů, Johnsona a Clintona, tajemníka Kabinetu Williama Belknapa a senátora Williama Blounta.^{97,98}

⁹⁵ UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 49, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 49

⁹⁷ Webová stránka vytvořená Úřadem Sněmovny reprezentantů, věnovaná historii dolní komory Kongresu: <http://history.house.gov/Institution/Origins-Development/Impeachment/>

⁹⁸ Pro více informací o impeachmentu na americké prezidenty – viz kapitulu 2.2.3. této práce.

Právě posledně zmíněný případ impeachmentu na senátora Blounta položil do budoucna výklad toho, zda jsou členové Kongresu státními úředníky žalovatelnými v rámci tohoto typu řízení či nikoliv. 7. července roku 1797 předložila Sněmovna reprezentantů, na základě předešlého upozornění prezidenta Johna Adamse, Senátu návrh na zahájení řízení proti Blountovi pro jeho pochybné obchodní machinace a s nimi spojenou konspiraci. I přes nezvratné důkazy svědčící v Blountův neprospěch, byl nakonec návrh dolní komory Senátem zamítnut s odůvodněním, že členové Kongresu nejsou úředníky ve smyslu čl. 2 § 4 Ústavy a svého mandátu mohou být tedy zbaveni pouze na základě hlasování o jejich vyloučení v příslušené komoře, jejímiž jsou členy. K tomu též nakonec došlo a Blount tak pozbyl svého senátorského křesla. Stal se tak prvním a posledním členem Kongresu, proti němuž byl kdy zahájen impeachment.⁹⁹

2.2. Moc výkonná (The Executive Branch)

„The executive Power shall be vested in a President of the United States of America.“¹⁰⁰

(U.S. Const. art. II, sec. 1, cl. 1)

Čl. II § 1 odst. 1 věta první Ústavy je právním základem pro vytvoření jediného orgánu exekutivy, který je ve Spojených státech amerických představován osobou prezidenta. Prezident stojí nejen v čele státu, ale je především výlučným držitelem výkonné moci a tudíž i její hlavou. Tím se prezidentský systém liší od ostatních typů politických systémů, pro něž je zpravidla typická duální autorita v rámci moci výkonné, o níž se spolu s prezidentem dělí předseda vlády a jeho vládní kabinet. Ten je prezidentem sestavován i v případě USA, kde ovšem namísto funkce orgánu moci výkonné plní spíše roli prezidentova poradního orgánu.¹⁰¹

⁹⁹ Oficiální webové stránky Senátu Spojených států amerických:

http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/expulsion_cases/Blount_expulsion.htm

¹⁰⁰ „Výkonná moc přísluší prezidentu Spojených států amerických.“ - překlad prostřednictvím: KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5, s. 505

¹⁰¹ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Překlad Zdeněk Masopust. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1., s. 425

2.2.1. Prezident

Věta druhá a třetí čl. II § 1 odst. 1 Ústavy stanoví, že prezident je do svého úřadu volen na dobu 4 let a na stejné období je spolu s ním volen též viceprezident. Pasivní volební právo je vázáno pro obě tyto funkce na dosažení minimálně 35 let věku, americké občanství získané narozením a trvalý pobyt na území USA o délce alespoň 14 let. Velmi důležitým je ve vztahu k volebnímu období 22. dodatek k Ústavě (*Amendment XXII*) z roku 1951, který limituje výkon prezidentského úřadu u téže osoby na dvě volební období, tedy celkem na dobu 8 let. Přijetí tohoto dodatku bylo zapříčiněno historickými okolnostmi. Ústava ve svém dodatku nepozměněném znění výkon prezidentského úřadu z hlediska možnosti jeho opakování nikterak nelimitovala. Přesto se George Washington, první americký prezident, odmítl ucházet o tuto funkci potřetí v přesvědčení, že dvě čtyřletá volební období jsou pro jednu osobu postačující. Toto dobrovolné, z vlastní vůle učiněné omezení se stalo nepsaným pravidlem pro všechny po něm následující prezidenty, a to až do roku 1940, kdy byl do úřadu prezidenta již potřetí zvolen Franklin D. Roosevelt. Tomu se navíc roku 1944 podařilo jeho úspěch ve volbách znovu zopakovat a byl tak zvolen za prezidenta dokonce počtvrté, ačkoliv ve funkci z důvodu své smrti, která jej zasáhla z jara roku 1945, dlouho nesetřval. V návaznosti na tuto zkušenost Kongres přijal zmíněný dodatek a Franklin D. Roosevelt se tak stal prvním a zároveň posledním americkým prezidentem, který byl do své funkce zvolen více než dvakrát.^{102,103} 22. dodatek ovšem obsahuje úpravu též pro případ, kdy jedna osoba nahradí prezidenta v jeho již započatém volebním období. V takovém případě stanoví zákaz, aby tato osoba byla za prezidenta zvolena více než jednou, působila-li v náhradnictví za prezidenta *déle* než dva roky. Z tohoto ustanovení pak lze výkladem *a contrario* dovodit, že je možné, aby jedna konkrétní osoba plnila funkci prezidenta až na dobu 10 let. K tomu by mohlo dojít ovšem jedině tehdy, působila-li by tato osoba jako náhradník za prezidenta *maximálně*

¹⁰² Webové stránky věnované americké Ústavě: <http://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendments/amendment-xxii>

¹⁰³ Omezení opakovaného zvolení téže osoby na maximálně dvě volební období bylo motivováno především snahou zabránit do budoucna nebezpečí nárůstu moci v rukách jedné osoby, pokud by tato zůstávala ve funkci příliš dlouho.

po dobu dvou let a poté byla do prezidentské funkce řádně zvolena standardně na dvě čtyřletá funkční období.¹⁰⁴

Aby byl úřad prezidenta vždy řádně obsazen, stanoví Ústava prezidentova nástupce pro případ, že by prezident nemohl svou funkci vykonávat, nebo svého úřadu pozbyl. Tímto nástupcem je právě osoba již v úvodu této kapitoly zmíněného viceprezidenta. 25. dodatek (*Amendment XXV*) z roku 1967 uzákonil mimo jiné povinnost prezidenta nominovat svého nástupce za situace, kdy by dosavadní funkce viceprezidenta byla uprázdněna.¹⁰⁵ V souvislosti s tímto ustanovením lze zmínit jednu zajímavost. Roku 1973 jmenoval tehdejší americký prezident Richard M. Nixon vůbec poprvé na základě 25. dodatku Geralda R. Forda novým viceprezidentem (na místo odstoupivšího Spira T. Agnewa). O rok později Nixon rezignoval a do úřadu prezidenta nastoupil právě Ford. Po něm nově uvolněné místo viceprezidenta bylo ovšem třeba znovu obsadit, k čemuž došlo záhy poté, kdy Kongres vyslovil souhlas s Fordem navrženým kandidátem Nelsonem A. Rockefellerem. Poprvé v historii Spojených států amerických tak nastala situace, kdy ani prezident, ani s ním současně působící viceprezident nezískali svůj úřad na základě jejich řádného zvolení ve volbách.^{106,107}

Pravomoci prezidenta jsou ve Spojených státech amerických poměrně silné. Přesto můžeme pozorovat jisté výkyvy ve vztahu k jeho postavení a faktické moci, kterou disponuje, a to v závislosti na konkrétní osobě prezidenta, okolnostem jeho zvolení, politickým a ekonomickým podmínkám v zemi v době výkonu jeho funkce, veřejné podpoře, které se těší, a v neposlední řadě též v závislosti na jeho vztahu s dalšími ústředními orgány, zejména s Kongresem. S ohledem na tyto skutečnosti tak můžeme být svědky střídání období, v nichž má politickou dominanci právě prezident, s obdobími, pro něž je charakteristická převaha Kongresu. Do 30. let 20. století náleželo

¹⁰⁴ Webové stránky věnované americké Ústavě: <http://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendments/amendment-xxii>

¹⁰⁵ Takto prezidentem nominovaného kandidáta předtím, než nastoupí do funkce viceprezidenta, musí většinou hlasů schválit obě komory Kongresu.

¹⁰⁶ UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 86, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

¹⁰⁷ WILSON, James Quinn. *Jak se vládne v USA*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing, 1995. 403 s. ISBN 80-85605-70-8, s. 188-189

politické vůdcovství převážně zákonodárnému sboru. Výjimkou byla jen období krizí v podobě občanské či první světové války, která si žádala silného prezidenta, nebo období úřadování prezidentů výjimečné osobnosti, jakými byli např. Andrew Jackson, Theodore Roosevelt či Woodrow Wilson.¹⁰⁸ Od 30. let 20. století lze naopak pozorovat nárůst rozsáhlých pravomocí prezidenta zapříčiněný vznikem celostátní ekonomiky a zejména koncem izolacionismu USA, v důsledku čehož se stal americký prezident hlavním aktérem světové politiky. U takové osobnosti, jakou byl např. prezident Richard Nixon, byl tento nárůst dokonce natolik patrný, že v souvislosti s ním hovoří někteří politologové o tzv. *imperiálním prezidentství*.¹⁰⁹

V současné době lze tedy hledět na amerického prezidenta jako na hlavního tvůrce politického programu země s potencionálně vysokou mírou moci, jehož úspěšnost ve funkci nicméně závisí na jeho schopnosti prosadit svůj program a s ním související návrhy vůči Kongresu.¹¹⁰

Ústava v čl. II § 2 obsahuje v celkem třech odstavcích výčet pravomocí svěřených prezidentovi. Dle nich prezidentu náleží postavení vrchního velitele vojsk i loďstva, právo udělovat milost a amnestii (s výjimkou případu velezrady), právo uzavírat mezinárodní smlouvy a jmenovat vyslance, konzuly a soudce Nejvyššího soudu, stejně tak jako všechny ostatní úředníky, jejichž úřad zřizuje zákon a kteří nejsou do své funkce ze zákona jmenováni jiným způsobem.¹¹¹ K většině těchto svých rozhodnutí sice prezident potřebuje souhlas Senátu, což lze též považovat za jeden z kontrolních mechanismů v rámci systému brzd a protivah, v případě odvolávání většiny vysokých úředníků však není nikterak limitován, což z něj činí skutečného šéfa exekutivy.¹¹²

Ustanovení, prohlašující prezidenta vrchním velitelem vojsk, se stalo v minulosti několikrát důvodem střetu mezi Kongresem a prezidentem a to zejména pro jeho sporný výklad v souvislosti s již zmiňovaným čl. I § 8 odst. 11, který zakládá výlučnou

¹⁰⁸ WILSON, James Quinn. *Jak se vládne v USA*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing, 1995. 403 s. ISBN 80-85605-70-8, s. 174

¹⁰⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Překlad Zdeněk Masopust. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1., s. 416

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 416

¹¹¹ Z postavení vrchního velitele vojsk odvozuje prezident též svou pravomoc rozhodovat o užití jaderných zbraní.

¹¹² KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 161-162

pravomoc Kongresu vyhlásit válku.¹¹³ Po opakovaných porušeních tohoto ústavního ustanovení v případě válek v Koreji a ve Vietnamu byla v roce 1973 poté, co Kongres přehlasoval veto tehdejšího prezidenta Richarda Nixona, přijata rezoluce o válečných pravomocích (*The War Powers Resolution*).¹¹⁴ Ta měla do budoucna zabránit opakování situace, kdy prezident užije ozbrojených sil bez předchozího souhlasu ze strany zákonodárského sboru. Rezoluce potvrdila výlučnou pravomoc Kongresu deklarovat válku a zároveň do budoucna postavila najisto vztah mezi zákonodárným sborem a prezidentem ve věci vojenských akcí. Prezident tak ze své pozice vrchního velitele vojsk může nadále rozhodovat o užití ozbrojených složek, ovšem jedině na základě Kongresem řádně vyhlášené války či po jeho předchozím zvláštním zmocnění zákonem. Výjimkou z tohoto pravidla je pouze případ, kdy by Spojené státy americké byly bezprostředně ohroženy. Ovšem i tehdy je prezident povinen o vojenském zásahu do 48 hodin Kongres vyrozumět. Není-li poté prezident k již započaté akci řádně dodatečně zmocněn či nevyhlásí-li Kongres dodatečně válku, nebo neprodlouží-li dobu, po kterou lze užít ozbrojených složek, je prezident povinen do 60 dnů od jejich započetí veškeré vojenské akce ukončit.¹¹⁵

Ani tato rezoluce ovšem nezabránila některým vojenským akcím vedeným bez potřebné součinnosti ze strany Kongresu. Bylo tomu tak v roce 1999 v době úřadování prezidenta Billa Clintona, kdy se Spojené státy americké v rámci NATO účastnily vojenských operací v bývalé Jugoslávii, konkrétně v oblasti Bosny a Hercegoviny a Kosova. Tyto vojenské operace probíhaly, aniž by Kongres válku vyhlásil či prezidenta k těmto akcím zmocnil, a sám prezident, ač Kongres několikrát o těchto akcích v souladu se zákonným postupem informoval, nikdy neargumentoval ve prospěch těchto vojenských zásahů ustanovením o bezprostředním ohrožení USA. Užití ozbrojených složek v Kosovu pokračovalo i poté, co uplynula zákonná 60 denní

¹¹³ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 163

¹¹⁴ Prezident Nixon návrh rezoluce vetoval s tím, že se jedná o protiústavní omezení pravomocí, které podle Ústavy prezidentu náleží a které doposud prezidentovi vykonávali. V rezoluci spatřoval riziko pro bezpečnost Spojených států, kdy v důsledku navrhovaného rigidního postupu nebude exekutiva schopna dostatečně rychle a flexibilně reagovat na mezinárodní události, zejména tehdy, je-li ohrožena bezpečnost Spojených států amerických. Za protiústavní též označil celý legislativní postup, jakým má k omezení prezidentské pravomoci dojít, a sice když dochází k modifikaci Ústavy právním předpisem nižší síly než ústavním zákonem. – plné znění prezidentova veta je dostupné na WWW: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=4021>

¹¹⁵ Plné znění rezoluce (*The War Powers Resolution*) je dostupné na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-87/pdf/STATUTE-87-Pg555.pdf>

lhůta. Kongres se nakonec prostřednictvím kongresmana Thomase Campbella a dalších členů zákonodárského sboru (po několika nezdařených pokusech o přijetí opatření proti těmto akcím) obrátil k federálnímu soudu v District of Columbia s žalobou na prezidenta pro porušení zákona.¹¹⁶ Federální soud žalobu zamítnul pro nedostatek aktivní žalobní legitimace a odvolací soud v rozsudku *Campbell v. Clinton* (203 F.3d 19 (D.C. Cir. 2000)) stanovisko federálního soudu potvrdil.¹¹⁷

Ustanovení čl. II § 3 Ústavy dále stanoví povinnost prezidenta vždy jednou za čas předkládat Kongresu zprávy o stavu Unie.¹¹⁸ Při této příležitosti prezidentovi náleží též právo předkládat Kongresu k jeho uvážení taková opatření, která shledává nutnými či vhodnými. První prezident Spojených států amerických, George Washington, doručil zmíněnou zprávu Kongresu, při společném zasedání obou komor, osobně – ve víře, že tak vytvoří pro své nástupce jistý precedent. Po něm stejný způsob zvolil též prezident John Adams, v průběhu historie se ale nakonec ustálila praxe doručovat zmíněnou zprávu jednotlivým komorám Kongresu písemně. Byl to až o mnoho let později prezident Woodrow Wilson, který roku 1913 znovu osobně předstoupil před Kongres se svou výroční zprávou.¹¹⁹ A byl to též on, kdo o pět let později využil svého práva předkládat Kongresu návrhy opatření a doporučení, když v průběhu zasedání zákonodárského sboru přednesl svůj program poválečného uspořádání světa, známý pod názvem Čtrnáct bodů prezidenta Wilsona. Ten ovšem nebyl jediným takto přijatým významným dokumentem. V průběhu historie na základě tohoto ústavního ustanovení vzniklo množství dokumentů vysokého významu, a to nejen pro Spojené státy americké, ale též pro zbytek světa. Mezi nimi nelze nepřipomenout např. Monroeovu doktrínu z roku 1823.¹²⁰

Výlučné postavení amerického prezidenta v exekutivě stvrzuje předposlední věta ustanovení čl. II § 3 Ústavy, která doslova stanoví, že pravomocí a též povinností

¹¹⁶ Oficiální webové stránky Právníkové knihovny Kongresu USA: <https://www.loc.gov/law/help/war-powers.php>

¹¹⁷ Plné znění soudního rozsudku (Campbell v. Clinton) je dostupné na WWW: <http://caselaw.findlaw.com/us-dc-circuit/1177126.html>

¹¹⁸ Ustálenou praxí je doručovat tuto zprávu vždy jednou ročně.

¹¹⁹ RENEHAN Jr., Edward J. *The Monroe Doctrine: The Cornerstone of American Foreign Policy*. New York: Chelsea House, 2007. 122 s. ISBN 0-7910-9353-0, s. 1-2

¹²⁰ *Tamtéž*, s. 2-4

prezidenta je dohlížet na řádné dodržování a uplatňování zákonů. Tato věta, někdy též označovaná jako tzv. *Take Care Clause*, prezidenta nejen staví do čela veškeré exekutivy, ale bývá též brána jako právní podklad pro normotvornou činnost prezidenta USA, na jejímž základě vydává prezident nařízení (*executive orders*). Tato nařízení jsou pramenem práva o stejné právní síle jako zákon přijatý Kongresem, což s přihlédnutím k faktu, že k jejich přijetí není zapotřebí souhlasu zákonodárského sboru, skýtá riziko značného nárůstu moci prezidenta a její zneužitelnosti. Z výkladu příslušného ustanovení lze nicméně vyvodit úmysl ústavodárce, aby tato nařízení směřovala pouze k provádění zákonů, které dle Ústavy přijímá výlučně Kongres.¹²¹ Prezident z pozice hlavy exekutivy má jejich prostřednictvím řídit a spravovat jemu podřízené federální úřady, přičemž k jakýmkoliv jiným nařízením je vyžadováno jeho zmocnění Kongresem.¹²²

Přesto v historii USA došlo k několika kontroverzním případům přijetí takových prezidentských nařízení, která přesahovala rámec interně závazných pokynů a svým obsahem a způsobem přijetí obešla Kongres a tudíž i regulérní zákonodárský proces. Jedním z takových případů bylo nařízení č. 10340 (*Executive Order No. 10340*) vydané prezidentem Harrym S. Trumanem v roce 1952 v době války v Koreji, které nařizovalo zabránit některých oceláren ve státě. Cílem tohoto nařízení bylo zabránit stávkám jejich zaměstnanců a tím i případnému ohrožení národní bezpečnosti, ke kterému by mohlo dojít v důsledku pozastavení činnosti těchto oceláren a ukončení výroby potřebné oceli.¹²³ Nařízení bylo nakonec přezkoumáno Nejvyšším soudem, který jej v rozsudku *Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer* (343 U.S. 579) shledal protiústavním a to pro nedostatek pravomoci prezidenta vydávat v takovéto věci nařízení. Dle tohoto rozhodnutí by bylo k zásahu do majetkových práv třetích osob třeba přijetí zákona nebo zmocnění prezidenta Kongresem. Vzhledem k tomu, že prezident Kongresem k vydání nařízení zmocněn nebyl a nebylo ani příslušného zákona, jež by napadené nařízení provádělo, vyhodnotil soud jednání prezidenta jako

¹²¹ Čl. II § 3 Ústavy výslovně stanoví: „...he shall take Care that the Laws be faithfully executed...“, a sice že povinností prezidenta je dohlédnout na výkon zákonů, nikoliv však, aby svou činností sám zákony přijímal, nahrazoval či je pozměňoval.

¹²² KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 162

¹²³ Plné znění prezidentova nařízení (Executive Order No. 10340) je dostupné na WWW: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=78454>

jednání, jež nelze subsumovat pod čl. II § 3 Ústavy, tudíž jako překročení jeho pravomoci a nařízení pro rozpor s Ústavou zrušil.¹²⁴

Vedle soudního přezkumu ústavnosti je možná kontrola prezidentských nařízení též ze strany Kongresu. Nařízení sice nepodléhají schválení zákonodárského sboru, Kongres je nicméně může zvrátit přijetím zákona v téže věci či odmítnutím poskytnout potřebné finanční prostředky pro jejich výkon.¹²⁵ Ovšem i v těchto případech by byl pravděpodobně nucen čelit vetu prezidenta, které z důvodů následných zvýšených nároků na hlasování značně snižuje efektivitu takové kontroly.

I přes kontroverznost a veřejnou kritiku některých prezidentských nařízení jsou však tato nadále častým pramenem práva v USA. Současný americký prezident Barack Obama vydal ve své funkci 219 takovýchto nařízení.¹²⁶ Prvenství co do jejich počtu ovšem drží prezident Franklin D. Roosevelt, který za dobu svého úřadování podepsal nařízení celkem 3728.¹²⁷ O významu této prezidentovy pravomoci svědčí mimo jiné skutečnost, že prostřednictvím tohoto pramene práva byla v USA upravena celá řada historicky významných záležitostí, od dnes pozitivně hodnocených nařízení, jakými jsou Lincolnovo prohlášení o zrušení otroctví z roku 1863 (*The Emancipation Proclamation*) či nařízení prezidenta Eisenhowera na podporu rasové desegregace veřejných škol v roce 1957, až po velmi kritizované nařízení č. 9066 prezidenta Roosevelta z roku 1942, na jehož podkladě byly přemístěny desetitisíce obyvatel japonského původu žijících na území USA do zřizovaných internačních táborů.^{128,129,130}

¹²⁴ Plné znění soudního rozsudku (*Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer*) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/343/579/case.html>

¹²⁵ V úvahu by nepochybně přicházela i změna Ústavy, která by pravomoc prezidenta vydávat nařízení a způsob jejich vydávání přesně vymezila, jejím důsledkem by ovšem byla ztráta jisté flexibility, rychlosti a tudíž i efektivity těchto nařízení, která jsou nezřídka kdy přijímána v době mimořádných a naléhavých událostí, kdy je rychlost nejen žádoucí ale mnohdy i nezbytná.

¹²⁶ Údaj je aktuální k 31. 12. 2015.

¹²⁷ Statistika a přehled prezidentských nařízení jsou dostupné na oficiálních webových stránkách Národního archivu Spojených států amerických - <http://www.archives.gov/federal-register/executive-orders/disposition.html>

¹²⁸ Plné znění Lincolnova prohlášení o zrušení otroctví z roku 1863 (*The Emancipation Proclamation*) je dostupné na WWW:

http://www.archives.gov/exhibits/featured_documents/emancipation_proclamation/transcript.html

¹²⁹ Plné znění Eisenhowerova nařízení z roku 1957 (*The Executive Order No. 10730: Desegregation of Central High School*) je dostupné na WWW:

<http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=89&page=transcript>

¹³⁰ Plné znění Rooseveltova nařízení z roku 1942 (*The Executive Order No. 9066*) je dostupné na WWW: <http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=74&page=transcript>

V kapitole věnované zákonodárné moci byly zmíněny některé nástroje kontroly, kterými legislativa vůči exekutivě disponuje. Stejně tak lze ovšem nalézt i kontrolní mechanismy na straně moci výkonné, které chrání celý systém před zneužíváním moci a libovůlí ze strany zákonodárského sboru. Sem by patřila nejen povinnost Kongresu předložit jím schválený zákon k prezidentově kontrasignaci, ale zejména právo prezidenta jemu předložený návrh zákona vetovat. Tato pravomoc je zakotvena v čl. I § 7 odst. 2 Ústavy a je označována jako tzv. *právo suspenzivního veta*. Kongres má ze zákona povinnost předložit návrh zákona před tím, než jej jako platný vyhlásí, prezidentu Spojených států k podpisu. Tomu běží celkem 10 denní lhůta, aby takový návrh podepsal, popřípadě, nesouhlasí-li s ním, aby jej spolu s připomínkami vrátil té komoře Kongresu, z níž tento návrh původně vzešel.¹³¹ Takto vetovaný návrh může, i přes prezidentův nesouhlas, vejít v platnost, je-li prezidentovo veto přehlasováno, a to dvěma třetinami přítomných členů každé z komor. Skutečnosti, že je institut suspenzivního veta fungujícím kontrolním mechanismem, který klade zvýšené nároky na hlasování v rámci legislativního procesu, nasvědčuje zejména fakt, že z celkem 1501 uplatněného prezidentského veta, bylo v průběhu historie Spojených států amerických úspěšně přehlasováno jen 110 z nich, což činí méně než 8% případů (viz *tabulku č. 1* na konci kapitoly).

Americká Ústava ovšem pamatuje též na případ, kdy prezident ve stanovené 10 denní lhůtě zákon nepodepíše, ani jej nevrátí Kongresu, a lhůtu tak nechá marně uplynout. V onom případě se návrh zákona, ač nepodepsán, stává platným zákonem. Bylo-li by tomu totiž opačně, a sice nebyl-li by nepodepsaný návrh zákon považován za zákon platný, nesla by tato skutečnost s sebou velmi nepříznivý důsledek. Prezidentovo nekonání by totiž mělo stejné účinky jako veto absolutní, když by neumožňovalo Kongresu jeho zákon ani s potřebným souhlasem kvalifikované většiny svých členů prosadit. Prezident by naopak získal rozhodný vliv na celý legislativní proces, což by bylo, nejen s ohledem na dělbu moci, nežádoucí, ale též vzhledem ke koncentraci značné moci v rukách jedné osoby velmi riskantní.

Výjimkou ve vztahu k řečenému je situace, kdy je návrh zákona prezidentovi předložen v posledních 10 dnech zasedání Kongresu. V takovém případě znamená marné uplynutí lhůty pro prezidentovu kontrasignaci zánik takového návrhu. Tento

¹³¹ Do běhu 10 denní lhůty se nezapočítávají neděle.

případ bývá označován též jako tzv. kapesní veto (*pocket veto*) a ani tento stav není v USA nikterak výjimečným.¹³² Od roku 1789 nevešlo z důvodu kapesního veta v platnost celkem 1066 návrhů zákonů, což je počet téměř srovnatelný s množstvím případů uplatněného veta suspenzivního (viz *tabulku č. 1* na konci kapitoly).

Jen pro úplnost je třeba doplnit, že se po přechodnou dobu na území Spojených států amerických užíval též třetí, zvláštní typ prezidentského veta, tzv. *line-item veto*, zavedené zákonem *The Line Item Veto Act* v roce 1996 v době úřadování prezidenta Clintona. Tento zákon dával prezidentovi pravomoc přesahující meze obvyklého práva veta, a to když mu umožňoval zasáhnout do jím již podepsaného zákona. Na základě této pravomoci mohl prezident ve lhůtě 5 dnů poté, co podepsal Kongresem přijatý zákon, dodatečně vetovat některá zákonná ustanovení, konkrétně ta, týkající se peněžních (daňových) výdajů. Účinky tohoto veta nastávaly v momentě, kdy o něm byla od prezidenta doručena Kongresu zvláštní zpráva. Zákonodárnému sboru byla ovšem, na rozdíl od případu veta suspenzivního, upřena možnost účinky uplatněného line-item veta zvrátit jeho přehlasováním kvalifikovanou většinou. Jediným možným způsobem, jak se tomuto vetu postavit bylo přijetí nesouhlasného návrhu zákona (*bill of disapproval*), který podléhal (tak jako každý návrh zákona) standardnímu legislativnímu procesu a mohl být tudíž i on prezidentem vetován, tentokrát ovšem již jen vetem suspenzivním, popř. na principu veta kapesního.¹³³ O dva roky později byl nicméně tento zákon z rozhodnutí Nejvyššího soudu pro jeho neústavnost zrušen. V rozsudku *Clinton v. City of New York* (524 U.S. 417) z roku 1998 shledal Nejvyšší soud tento zákon v rozporu s ustanovením čl. I § 7 odst. 2 Ústavy, a to z toho důvodu, že postupem uvedeným v napadeném zákoně prezident *de facto* jednostranně mění znění návrhu zákona, který v tomto jím pozměněném znění vejde v platnost, aniž by se k němu dále vyjádřil Kongres. Právě ten je ale z Ústavy výlučným zákonodárcem.¹³⁴

¹³² UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 52, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

¹³³ Plné znění zákona (*The Line Item Veto Act*) je dostupné na WWW: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-110/pdf/STATUTE-110-Pg1200.pdf>

¹³⁴ Plné znění soudního rozsudku (*Clinton v. City of New York*) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/524/417/case.html>

Tabulka č. 1: Přehled uplatněných prezidentských vet od roku 1789 (stav k 1. 11. 2015)

Prezident (ve funkci)	Prezidentská veta			
	Suspenzivní veto	Kapesní veto	Celkem	Přehlasované veto
Barack H. Obama (2009-do současnosti)	5	0	5	0
George W. Bush (2001-2009)	12	0	12	4
William J. Clinton (1993-2001)	36	1	37	2
George H. W. Bush (1989-1993)	29	15	44	1
Ronald Reagan (1981-1989)	39	39	78	9
Jimmy Carter (1977-1981)	13	18	31	2
Gerald R. Ford (1974-1977)	48	18	66	12
Richard M. Nixon (1969-1974)	26	17	43	7
Lyndon B. Johnson (1963-1969)	16	14	30	0
John F. Kennedy (1961-1963)	12	9	21	0
Dwight D. Eisenhower (1953-1961)	73	108	181	2
Harry S. Truman (1945-1953)	180	70	250	12
Franklin D. Roosevelt (1933-1945)	372	263	635	9
Herbert Hoover (1929-1933)	21	16	37	3
Calvin Coolidge (1923-1929)	20	30	50	4
Warren G. Harding (1921-1923)	5	1	6	0
Woodrow Wilson (1913-1921)	33	11	44	6
William H. Taft (1909-1913)	30	9	39	1
Theodore Roosevelt (1901-1909)	42	40	82	1
William McKinley (1897-1901)	6	36	42	0
Grover Cleveland (1893-1897)	42	128	170	5
Benjamin Harrison (1889-1893)	19	25	44	1
Grover Cleveland (1885-1889)	304	110	414	2
Chester A. Arthur (1881-1885)	4	8	12	1
James A. Garfield (1881)	0	0	0	0
Rutherford B. Hayes (1877-1881)	12	1	13	1
Ulysses S. Grant (1869-1877)	45	48	93	4
Andrew Johnson (1865-1869)	21	8	29	15
Abraham Lincoln (1861-1865)	2	5	7	0
James Buchanan (1857-1861)	4	3	7	0
Franklin Pierce (1853-1857)	9	0	9	5
Millard Fillmore (1850-1853)	0	0	0	0
Zachary Taylor (1849-1850)	0	0	0	0
James K. Polk (1845-1849)	2	1	3	0
John Tyler (1841-1845)	6	4	10	1
William H. Harrison (1841)	0	0	0	0
Martin Van Buren (1837-1841)	0	1	1	0
Andrew Jackson (1829-1837)	5	7	12	0
John Q. Adams (1825-1829)	0	0	0	0
James Monroe (1817-1825)	1	0	1	0
James Madison (1809-1817)	5	2	7	0
Thomas Jefferson (1801-1809)	0	0	0	0
John Adams (1797-1801)	0	0	0	0
George Washington (1789-1797)	2	0	2	0

Zdroj: Oficiální internetový portál Senátu Spojených států amerických:
<http://www.senate.gov/reference/Legislation/Vetoes/vetoCounts.htm>

2.2.2. Prezidentské volby

Prezidentské volby jsou bezpochyby největší pravidelně se opakující politickou událostí ve Spojených státech. S ohledem na význam prezidentské úřadu, který zdaleka přesahuje i hranice vlastní země, je tato událost ostře sledovaným a diskutovaným tématem po celém světě. Nelze totiž příliš oponovat tvrzení, že je to právě americký prezident, kdo patří mezi nejvýznamnější aktéry světové politiky. Nejen z tohoto důvodu, ale i vzhledem ke komplexnosti volebního procesu v USA, je institutu prezidentských voleb věnována tato samostatná kapitola.

Právní úprava prezidentských voleb je obsažena v čl. II § 1 odst. 2 a násl. Ústavy. Tohoto institutu se ovšem dotýká též hned několik ústavních dodatků, z nichž tím nejpodstatnějším je dodatek s pořadovým číslem 12 (*Amendment XII*). Ten byl přijat poměrně brzy, roku 1804, a významně pozměnil a zpřesnil úpravu celého volebního procesu.

V úvodní kapitole věnované rozdělení politických systémů byla zdůrazněna kreační nezávislost jednotlivých složek moci jako jeden z definičních znaků prezidencialismu. Ve Spojených státech platí, že stejně jako Kongres v případě moci zákonodárné, tak i prezident s viceprezidentem vycházejí ze samostatných všeobecných voleb. Jsou to též jediné dvě osoby v celých Spojených státech, které jsou do své funkce voleny v celonárodních volbách. Přesto nesmí docházet k mylnému dojmu, že volba amerického prezidenta je čistě volbou přímou. Čl. II § 1 odst. 2 Ústavy výslovně stanoví, že prezidenta volí tzv. sbor volitelů (*electoral college*). Ten je tvořen voliteli reprezentujícími všechny státy federace. Ustanovení Ústavy dále stanoví, že počet volitelů za daný stát je roven celkovému počtu jeho zástupců ve Sněmovně reprezentantů a Senátu. Zvláštním případem je Washington, D. C., který, ač není samostatným státem USA a není tudíž ani samostatně zastoupen v Kongresu, též vybírá své volitele. Tuto výjimku zavedl v roce 1961 23. dodatek k Ústavě (*Amendment XXIII*), který opravňuje District of Columbia k takovému počtu volitelů, kolik by mu náleželo v případě, že by státem byl, nikoliv však k více volitelům než kolik jich má nejméně lidnatý stát USA. Nejméně lidnaté státy USA a tudíž i státy zastoupené

v Kongresu nejmenším počtem zástupců, disponují pro účely prezidentských voleb každý celkem 3 voliteli.¹³⁵ Ke stejnému počtu volitelů je proto, jak vyplývá z výkladu příslušného ustanovení Ústavy, oprávněn též District of Columbia. Celkový počet volitelů tvořících sbor volitelů je tudíž tvořen součtem počtu zástupců ve Sněmovně reprezentantů (435) a v Senátu (100), k nimž je dále třeba přičíst 3 volitele za Washington, D. C. Celkem tedy amerického prezidenta a viceprezidenta volí sbor o 538 osobách.

Ústava ponechává výběr konkrétních osob do funkce volitele na zákonné úpravě každého jednotlivého státu. Nejčastěji se jedná o důvěryhodné osoby nominované příslušnými politickými stranami, které ve volbách zvolí občané daného státu. Ti volbu provádějí prostřednictvím volebních lístků, na nichž svůj hlas udělí tomu kandidátovi (resp. voliteli), který se předem zavázal, že bude hlasovat pro jimi favorizovaného prezidentského a viceprezidentského kandidáta. Vzhledem k tomu, že pro voliče samotné je daleko více klíčové, pro kterého prezidentského kandidáta bude volitel hlasovat, než která konkrétní osoba se tímto volitelem stane, umožňují volební lístky v některých státech USA hlasovat rovnou pro konkrétní kandidáty do funkce prezidenta a viceprezidenta. V takovém případě, s ohledem na výsledek voleb, politická strana, jejíž prezidentský kandidát zvítězil, v daném státě sama vybere své volitele do sboru volitelů.

Výše zmíněný poslední případ vychází ze zásady „vítěz bere vše“ (*winner-take-all system*), která v praxi znamená, že ten prezidentský kandidát, který získal v daném státě nejvíce hlasů, získává též všechny jeho volitele. Tato zásada se v současné době uplatňuje ve většině států USA. Výjimkou jsou pouze státy dva, a to stát Maine a Nebraska, které uplatňují princip proporcionalního zastoupení (označovaný též jako *congressional district method*). V onom případě platí, že prezidentský kandidát získává svého volitele za každý distrikt tohoto státu, v němž zvítězí; zbylí dva volitelé se pak přičítají tomu kandidátovi, který byl celostátně nejúspěšnější.

Volba prezidenta a viceprezidenta pokračuje na schůzi volitelů v příslušném státě, při níž volitelé udělí (s ohledem na místní výsledek všeobecných voleb) jeden hlas kandidátu do funkce prezidenta a druhý hlas kandidátu na viceprezidenta; každý na samostatném hlasovacím lístku. Výsledek tohoto hlasování je poté zaznamenán

¹³⁵ Nejméně lidnatými státy USA jsou Aljaška, Delaware, Montana, Severní a Jižní Dakota, Vermont a Wyoming.

v podobě osvědčení o volbě (*Certificate of Vote*), které je zasláno do Kongresu. Průběh tohoto hlasování vychází ze znění 12. dodatku k Ústavě (*Amendment XII*). Před jeho přijetím platilo, že volitelé udělují svůj hlas dvěma kandidátům bez rozlišení, kdo se má na základě jejich hlasování stát prezidentem a kdo naopak má být zvolen do funkce viceprezidenta. K tomuto rozlišení mělo dojít až po konečném součtu hlasů volitelů ze všech států federace, přičemž kandidát s nejvyšším počtem hlasů měl být zvolen prezidentem, kandidát, který se umístil co do počtu hlasů za ním, tedy na druhém místě, získal pro změnu funkci viceprezidenta. Tento způsob volby nebyl ovšem vyhovující pro případ, kdy by bývali oba kandidáti získali shodný počet hlasů. Tato situace nastala v roce 1800, kdy se stejným počtem hlasů uspěli Thomas Jefferson a Aaron Burr. Konečné rozhodnutí bylo ponecháno (dle čl. II § 1 odst. 3 Ústavy) na Sněmovně reprezentantů, v níž měla v té době převahu politická opozice.¹³⁶ Z voleb nakonec vzešel vítězně jako prezident Thomas Jefferson, který byl do své funkce zvolen po dlouhých politických bojích uvnitř dolní komory.¹³⁷ Dalším důvodem pro samostatné hlasování o kandidátovi na pozici prezidenta a na post viceprezidenta je záměr docílit toho, aby osoby zvolené do obou funkcí byly z téže politické strany a měly tak usnadněnu vzájemnou spolupráci. Před přijetím zmiňovaného dodatku totiž končil na druhém místě v prezidentských volbách protikandidát nově zvoleného prezidenta z opoziční politické strany. V důsledku toho nejen že vznikala vzájemně politicky nesourodá dvojice, ale hlavně v případech, kdy by býval prezident ve své funkci skončil předčasně, nastupovala by na jeho pozici osoba z politické strany, jež u volitelů a tím zprostředkovaně i u voličů nezískala většinu jejich hlasů.

Celonárodní výsledek voleb prezidenta a viceprezidenta do jejich funkcí je zjišťován až na společné schůzi obou komor Kongresu, kde již probíhá pouhé sčítání všech hlasů, jež sem byly voliteli zaslány. Tato schůze se, dle právní úpravy z roku 1948 obsažené

¹³⁶ Zatímco Jefferson i Burr byli členy tehdejší Demokratické republikánské strany, v Kongresu zaujímalí většinu federalisté.

¹³⁷ UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 76, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

ve sbírce zákonů Spojených států v hl. 3. § 15, koná dne 6. ledna.¹³⁸ Nebylo tomu tak ovšem od přijetí této právní úpravy vždy. Zmíněné ustanovení se doposud v pěti případech neuplatnilo, a to když bylo datum konání této schůze pozměněno usnesením obou komor Kongresu přijatým ad hoc pro prezidentské volby konané v daném roce.¹³⁹ Naposledy tomu tak bylo při volbách v roce 2012, kdy by společná schůze konaná 6. ledna 2013 bývala připadla na neděli.¹⁴⁰

Vítěz voleb do každé ze dvou jednotlivých funkcí je znám po sečtení hlasů všech volitelů, které byly do Kongresu v podobě osvědčení o volbě z jednotlivých států federace doručeny. Na řádný průběh tohoto sčítání dohlíží předseda Senátu a je to též on, kdo vítěze voleb oznamuje. Tím se stává ten kandidát, který získá absolutní většinu hlasů všech volitelů, tedy hlasů minimálně 270. Ústava USA ovšem pamatuje i na případ, kdy by ani jeden z kandidátů absolutní většiny nedosáhl a nebylo by tak možné vítěze určit. Za takové situace rozhodne o vítězi Sněmovna reprezentantů v případě volby do funkce prezidenta a obdobně Senát ve vztahu k úřadu viceprezidenta s tím rozdílem, že dolní komora vybírá mezi třemi nejúspěšnějšími kandidáty, zatímco komora horní vybírá pouze z nejúspěšnějších kandidátů dvou. Pro ty účely, kdy o prezidentovi rozhoduje Sněmovna reprezentantů, Ústava dále stanoví, že členové dolní komory hlasují podle jednotlivých států, přičemž každému státu federace náleží pouze jeden hlas. Tento hlas pak připadá tomu prezidentskému kandidátovi, pro kterého je nakloněna většina reprezentantů daného státu. Došlo-li by ovšem i mezi nimi k rovnosti hlasů, hlas onoho státu se nepočítá.¹⁴¹

V historii Spojených států amerických došlo k případu zvolení prezidenta Sněmovnou reprezentantů pouze dvakrát, a to již ve výše zmíněném případě volby Thomase Jeffersona na počátku roku 1801 a poté o 24 let později, kdy byl dolní komorou za prezidenta zvolen John Quincy Adams. Ten je do současné doby též jediným prezidentem zvoleným dolní komorou způsobem upraveným ve 12. dodatku.¹⁴²

¹³⁸ Plné znění příslušného článku zákona (3 U.S. Code, chapt. 1, § 15) je dostupné na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/USCODE-2009-title3/pdf/USCODE-2009-title3-chap1-sec15.pdf>

¹³⁹ Jedná se o usnesení přijatá v roce 1984, 1988, 1996, 2008 a 2012.

¹⁴⁰ Jedná se o usnesení *Pub. L. 112-228 (126 Stat. 1610)* z 28. 12. 2012. Plné znění usnesení je dostupné na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-112publ228/pdf/PLAW-112publ228.pdf>

¹⁴¹ WILSON, James Quinn. *Jak se vládne v USA*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing, 1995. 403 s. ISBN 80-85605-70-8, s. 171

¹⁴² *Tamtéž*, s. 171

Zvolený prezident se posléze ujímá své funkce složením přísahy v den jeho inaugurace. Tímto dnem byl před přijetím 20. dodatku (*Amendment XX*) 4. březen, s výjimkou čtyř případů, kdy by inaugurace toho dne bývala připadla na neděli a byla proto odložena na 5. března.^{143,144} Březnová inaugurace s sebou ovšem nesla nepříznivý důsledek v podobě několikaměsíčního přechodného období mezi zvolením nového prezidenta a jeho nástupem do funkce. Toto období, pro něž je příznačně užíván pojem *lame duck syndrome*, znamenalo jisté ochromení prezidentské funkce u dosavadně úřadujícího prezidenta, který nebyl v posledních týdnech svého prezidentství ve stínu nově zvoleného prezidenta prakticky schopen prosadit jakýkoliv ze svých politických záměrů.¹⁴⁵ Řešením se stalo přijetí právě zmíněného 20. dodatku, který posunul datum prezidentova nástupu do funkce na 20. leden a který obdobně pozměnil datum, od kterého zasedá nově zvolený Kongres, když namísto 4. března stanovil za počátek jeho zasedání 3. leden.^{146,147} Tím došlo nejen ke zkrácení období, po které musel úřadovat dosavadní prezident i Kongres, ačkoliv jejich nástupci byli již zvoleni, ale zejména tím byla vyřešena situace, kdy v důsledku rovnosti hlasů u prezidentských kandidátů spočívala volba prezidenta na Sněmovně reprezentantů. Před přijetím zmiňovaného dodatku byl prezident volen dolní komorou, jejíž zasedání mělo v následujících týdnech skončit. Dle nové úpravy bude v těchto případech prezident napříště volen Sněmovnou reprezentantů, jejíž složení vyplývá z nejnovějších voleb a která je tudíž zprostředkovatelem aktuální vůle voličů, čímž bude posílena legitimita takové volby prezidenta.

Čl. II § 1 odst. 8 Ústavy stanoví přesné znění prezidentského slibu. Jeho doslovná citace je předpokladem pro řádné složení přísahy a případné nedodržení jeho znění vede

¹⁴³ Datum 4. března nepřímo vyplývá ze znění 12. dodatku, který stanoví, že prezident musí být zvolen nejpozději před 4. březnem (kdy končí volební období jeho předchůdce). – „*And if the House of Representatives shall not choose a President whenever the right of choice shall devolve upon them, (before the fourth day of March next following,) then the Vice-President shall act as President,...*“

¹⁴⁴ Jednalo se o inaugurace prezidenta Jamese Monroea (1821), Zacharyho Taylora (1849), Rutherforda B. Hayese (1877) a Woodrowa Wilsona (1917).

¹⁴⁵ Pojem „*lame duck session*“ bývá v politice USA ještě častěji spojován s Kongresem, jehož zasedání před přijetím 20. dodatku končilo (obdobně jako v případě funkčního období prezidenta) 4. března. Kongres se tak ve svém původním složení v období mezi listopadem, kdy byli zvoleni noví zástupci do Kongresu, a 4. březnem nacházel v situaci, kdy nebyl prakticky vůbec (nebo jen s velkými obtížemi) schopen prosadit jakýkoliv návrh.

¹⁴⁶ Webové stránky věnované americké Ústavě: <http://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendments/amendment-xx>

¹⁴⁷ Novinový článek vydaný 23. ledna 1933 v Pittsburgh Post-Gazette - "Lame Ducks" Doom Sealed. *Pittsburgh Post-Gazette*, 23 Jan 1933, s. 1 a 6, dostupné též na WWW: https://news.google.com/newspapers?nid=gL9scSG3K_gC&dat=19330124&printsec=frontpage&hl=en

k jejímu nezbytnému opakování. Stalo se tomu tak naposledy při inauguraci prezidenta Baracka Obamy 20. ledna roku 2009, kdy v důsledku chybného slovosledu byl prezident nucen svou přísahu následujícího dne zopakovat.¹⁴⁸ Naopak způsob, jakým prezident skládá přísahu, stejně tak jako do číh rukou ji skládá, není ústavně upraven. První americký prezident George Washington složil svůj prezidentský slib do rukou tehdejšího starosty New Yorku Roberta R. Livingstona. Ovšem jeho nástupce, prezident John Adams, v roce 1797 skládal slib do rukou předsedy Nejvyššího soudu a vytvořil tak tradici dodržovanou až do dnešních let. Jen v pár výjimkách brala prezidenta pod přísahu osoba odlišná. Často zmiňovaným případem je ten prezidenta Calvina Coolidge, jenž skládal slib do rukou svého otce, tehdejšího notáře a smírčího soudce, v jeho domě ve Vermontu.¹⁴⁹ Nejznámějším případem je však slib prezidenta Lyndona B. Johnsona, který pouhých 99 minut po násilné smrti svého předchůdce Johna F. Kennedyho složil přísahu do rukou soudkyně federálního soudu, a to ještě za letu, na palubě Air Force One.¹⁵⁰

Co se způsobu skládání přísahy týče, nestanoví Ústava, kde má inaugurace probíhat, ani na co prezident Spojených států amerických přísahá. Dle tradice ovšem většina prezidentů USA přísahala na Bibli, i když i zde bychom našli několik výjimek. Jednou z nich byla například přísaha prezidenta Johna Quincyho Adamse, jenž přísahal na Ústavu USA, či již zmiňovaný případ prezidenta Johnsona, který přísahal na misál, jenž patřil prezidentu Kennedymu.

Z toho, co bylo o volbě prezidenta USA v této kapitole uvedeno, lze vyčíst, že se jedná o komplexní systém, pohybující se na pomezí mezi volbou přímou a nepřímou, pro který je charakteristické užívání volitelů jako zprostředkovatelů hlasů voličů. A ačkoliv se jedná o systém funkční, s více než 200letou tradicí, nachází vedle svých

¹⁴⁸ Článek ze dne 22. ledna 2009 zveřejněný na webových stránkách BBC - http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/obama_inauguration/7843881.stm

¹⁴⁹ UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, s. 60, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

¹⁵⁰ Novinový článek vydaný 23. listopadu 1963 v The New York Times - WICKER, T. Kennedy Is Killed by Sniper as He Rides in Car in Dallas; Johnson Sworn In on Plane. *The New York Times*, 23 Nov 1963, s. 1–2, dostupné též na WWW: <http://www.nytimes.com/john-f-kennedy-assassination-coverage/issue.html>

zastánců též celou řadu odpůrců. Jejich kritika směřuje na některé nedostatky vyplývající právě z užívání institutu sboru volitelů (*electoral college*) při volbě prezidenta.

Zavedení sboru volitelů do volebního procesu v případě prezidentské volby má své opodstatnění. Tvůrci Ústavy stáli na počátku před rozhodnutím, komu má být volba prezidenta svěřena. Po četných diskuzích, mezi nimiž byl projednáván i návrh, aby byl prezident volen zákonodárným sborem, bylo rozhodnuto o přenechání volby přímo samotným voličům. Ovšem i tato varianta s sebou nesla problém, a to v podobě znevýhodnění menších států s nižším počtem obyvatelstva. Řešením se stalo zavedení sboru volitelů, čímž byla zachována nejen kreační nezávislost prezidenta na jiných složkách státní moci, ale byla tak proporcionalně zajištěna účast všech států na volbě. Menší státy pak navíc společně získaly značný vliv ve Sněmovně reprezentantů v případě, kdy by volba prezidenta při rovnosti hlasů spočinula právě na ní.¹⁵¹

Jeden z nedostatků, na který proces volby prezidenta naráží, je absence právní úpravy na ústavní či federální úrovni, která by stanovila povinnost volitele odevzdat hlas tomu kandidátovi, pro něhož se hlasovat zavázal. Neexistence imperativního mandátu tak v případech, kdy volitel svůj slib nedodrží, značně oslabuje význam všeobecné lidové volby. V konečné fázi volebního procesu jsou to totiž právě volitelé, kdo o volbě prezidenta skutečně rozhodují, nikoliv voliči.¹⁵² Přesto v celkem 21 státech USA nejsou volitelé ničím vázáni v tom, komu svůj hlas odevzdají. Vezmeme-li v potaz, že tyto státy disponují v současné době (na základě sčítání lidu z roku 2010) pro účely prezidentských voleb celkem 236 voliteli, jedná se o nezanedbatelný počet hlasů.¹⁵³ Ve zbývajících 29 státech USA a v District of Columbia je povinnost volitele odevzdat svůj hlas příslušnému kandidátovi upravena buď prostřednictvím národní legislativy v podobě zákona nebo kombinací zákona a státního slibu či slibu

¹⁵¹ WILSON, James Quinn. *Jak se vládne v USA*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing, 1995. 403 s. ISBN 80-85605-70-8, s. 170-171

¹⁵² ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 70

¹⁵³ Státy, v nichž volitelé nejsou vázáni odevzdat hlas vítěznému kandidátovi v jejich státě, jsou: Arizona, Arkansas, Georgie, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Jižní Dakota, Kansas, Kentucky, Louisiana, Minnesota, Missouri, New Hampshire, New Jersey, New York, Pensylvánie, Rhode Island, Severní Dakota, Texas a Západní Virginie. Pro aktuální počet volitelů v jednotlivých státech USA, viz *tabulku č. 2* na konci kapitoly.

skládanému dané politické straně.¹⁵⁴ Přesto, až na několik výjimek, není dodržení tohoto závazku nijak právně vymahatelné a případné nedodržení není spojeno se sankcí.¹⁵⁵

Ačkoliv ve většině případů volitelé svému závazku dostojí, došlo v historii k několika situacím, kdy tomu bylo právě naopak a kdy někteří volitelé (pro něž se vžilo označení *faithless electors*) udělili svůj hlas v rozporu s přáním většiny voličů v jejich státě.¹⁵⁶ Naposledy tomu tak bylo v roce 2004, kdy volitel ze státu Minnesota udělil bez ohledu na výsledky místních voleb svůj hlas demokratickému kandidátu Johnu Edwardsovi, ačkoliv měl jeho hlas připadnout Johnu Kerryemu, kandidátovi téže politické strany.¹⁵⁷ V prezidentských volbách ovšem došlo i k případu, kdy volitel nejen že udělil hlas jinému kandidátovi, ale dokonce hlasoval pro kandidáta z jiné politické strany. Tato situace nastala posledně v roce 1972, kdy Roger L. MacBride za stát Virginie hlasoval pro kandidáta Libertariánské strany Johna Hospersa namísto republikánského kandidáta Richarda Nixona. Své jednání zdůvodnil tím, že tak jednal ku prospěchu milionů amerických občanů. Dle jeho názoru mají členové sboru volitelů se svým hlasem naložit tak, jak je v nejlepším zájmu celé země, a to bez ohledu na příslušnost k politické straně, což bylo dle jeho mínění i původním záměrem ústavodárného shromáždění v době, kdy byla Ústava přijímána.¹⁵⁸ Odlišným případem, ačkoliv i zde se jedná o nedodržení závazku udělit svůj hlas tomu kandidátovi, který

¹⁵⁴ Státy, právně upravující povinnost volitele odevzdat svůj hlas příslušnému kandidátovi, jsou: Alabama, Aljaška, Colorado, Connecticut, Delaware, Florida, Havaj, Jižní Karolína, Kalifornie, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Mississippi, Montana, Nebraska, Nevada, Nové Mexiko, Severní Karolína, Ohio, Oklahoma, Oregon, Tennessee, Utah, Vermont, Virginie, Washington, Wisconsin a Wyoming a pak též District of Columbia. - <http://www.ncsl.org/research/elections-and-campaigns/the-electoral-college.aspx>

¹⁵⁵ Výjimkou jsou státy Jižní Karolína, kde je volitel, jenž nedodržel svůj závazek, nahrazen a trestně sankcionován; Michigan, kde nedodržení odevzdání hlasu příslušnému kandidátovi vede ke zrušení tohoto hlasu a nahrazení volitele; Nové Mexiko, kde porušení zakládá zločin; Severní Karolína, kde porušení vede ke zrušení hlasu, nahrazení volitele a uložení pokuty; Oklahoma, kde porušení slibu zakládá přečin a je sankcionováno pokutou; a Washington, kde je za nedodržení též ukládána pokuta. Zcela opačným případem je stát Virginie, kde ustanovení zákona o povinnosti volitele odevzdat hlas kandidátovi, jemuž se svým hlasem zavázal, má pouze doporučující charakter. - <http://www.archives.gov/federal-register/electoral-college/laws.html>

¹⁵⁶ WILSON, James Quinn. *Jak se vládne v USA*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing, 1995. 403 s. ISBN 80-85605-70-8, s. 171

¹⁵⁷ Článek ze dne 13. prosince 2004 zveřejněný na webových stránkách Minnesota Public Radio - http://news.minnesota.publicradio.org/features/2004/12/13_ap_electors/

¹⁵⁸ Novinový článek vydaný 19. prosince 1972 v The Free Lance-Star - Virginian switches his electoral vote. *The Free Lance-Star*, 19 Dec 1972, s. 13 a 23, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?id=ut9NAAAIBAJ&sjid=C4sDAAAIBAJ&pg=6064,2632594&dq=roger-macbride+electoral+vote&hl=en>

v daném státě zvítězil, je situace, kdy se volitel zcela zdržel hlasování. Příkladem by byla volitelka Barbara Lett-Simmons z District of Columbia, která vhodila při volbách v roce 2000 prázdný hlasovací lístek na protest proti nedostatku hlasovacích práv District of Columbia v Kongresu.¹⁵⁹

Vedle problému v podobě nelояálních volitelů upozorňují odpůrci *electoral college* a systému „vítěz bere vše“ na další bod a tím je skutečnost, že současný systém vede prezidentské kandidáty k tomu, aby svou pozornost při volebních kampaních upírali pouze k některým státům federace. Nejčastěji se to týká těch států, které kandidátům ve volbách mohou zajistit nejvyšší počet volitelů. Tak například kandidát, který uspěje v deseti největších státech USA, získá celkem 256 hlasů, což bezmála činí počet hlasů nezbytný k jeho zvolení prezidentem.¹⁶⁰ Zároveň ovšem nejsou kandidáti motivováni usilovat o hlasy v těch státech, kterým po mnoho let jasně dominuje opoziční politická strana. S ohledem na uplatňovaný princip, kdy vítězný kandidát získává všechny volitele daného státu, pozbývá pro kandidáty smysl investovat čas a peníze do volebních kampaní ve státech, v nichž jsou pro značně převažující politickou orientaci místních voličů jejich šance na vítězství mizivé. Například ve volbách v roce 2000 nevěnovali třem nejlidnatějším státům USA oba prezidentští kandidáti, George W. Bush a Al Gore, přílišnou snahu. Zatímco si Al Gore od počátku své nominace byl jistý vítězstvím v New Yorku a Kalifornii, obdobnou jistotu měl George Bush v případě státu Texas. Ani jeden z nich tudíž neshledal důvodným upevňovat svou již tak bezpečnou pozici v těchto státech a stejně tak nekládal zbytečné úsilí tam, kde byla přízeň voličů zjevně nakloněna jejich oponentovi.¹⁶¹

Obecně tak lze říci, že pozornost kandidátů se obrací nejen ke zmiňovaným deseti největším státům federace, ale zejména k těm z nich, v nichž je výsledek voleb

¹⁵⁹ Novinový článek vydaný 19. prosince 2000 v The Free Lance-Star - GREENFIELD, H. D.C. elector casts blank ballot as protest. *The Free Lance-Star*, 19 Dec 2000, s. C4, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1298&dat=20001219&id=5tYzAAAAIIBAJ&sjid=yggGAAA AIBAJ&pg=3874,5204700&hl=cs>. Novinový článek vydaný 23. prosince 2000 v The Free Lance-Star - Elector moves to make D.C. 51st state. *The Free Lance-Star*, 23 Dec 2000, s. C2, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1298&dat=20001223&id=6tYzAAAAIIBAJ&sjid=yggGAAA AIBAJ&pg=6812,6079609&hl=cs>

¹⁶⁰ Těmito státy jsou Kalifornie (55 volitelů), Texas (38 volitelů), Florida (29 volitelů), New York (29 volitelů), Illinois (20 volitelů), Pensylvánie (20 volitelů), Ohio (18 volitelů), Georgie (16 volitelů), Michigan (16 volitelů) a Severní Karolína (15 volitelů). Viz *tabulku č. 2* na konci kapitoly.

¹⁶¹ EDWARDS, George C. *Why the electoral college is bad for America*. New Haven and London: Yale University Press, 2004. 198 s. ISBN 0-300-10060-4, s. 39

vzhledem k relativní vyrovnanosti voličů obou stran nejistý. Tento fakt má za následek nejen nerovnoměrné rozdělení finančních zdrojů poskytovaných na volební kampaně v jednotlivých státech, ale promítá se především do volebních programů jednotlivých kandidátů, kdy se každý z nich snaží naslouchat potřebám těch států, které jsou pro jeho případné vítězství perspektivní. Výsledkem tak bývá upřednostňování některých států (zejména větších průmyslových a urbanizovaných) na úkor jiných, které bývají ve volbách spíše přehlíženy.¹⁶²

Ve vztahu k politickým stranám je na tomto místě vhodné zmínit též další věc, pro kterou je systém prezidentských voleb v USA kritizován, a sice jeho znevýhodňování třetích politických stran. Spojené státy americké stojí po dobu téměř 200 let na dvoustranickém principu a stávající systém nijak nenapomáhá vstupu dalších politických stran do boje o úřad prezidenta. Princip „vítěz bere vše“ v praxi zpravidla znamená, že voliči v obavě nepromarnit svůj hlas nejsou motivováni podpořit kandidáty třetí strany. Naopak mnohdy volí ze dvou největších stran mezi tím menším „zlem“.¹⁶³ Dokladem toho je skutečnost, že se kandidát jiné strany než republikánské či demokratické alespoň v jednom státě při volbách prosadil naposledy v roce 1968.¹⁶⁴ Jednalo se o kandidáta Americké nezávislé strany George Wallace, kterému se podařilo získat volitele celkem 5 států a nad to též jeden hlas volitele ze Severní Karolíny, který podpořil právě jeho namísto Richarda Nixona, kterému se svým hlasem zavázal.¹⁶⁵

Již pravidelně, v období prezidentských voleb, zaznívá nejsilněji kritika nepoměru mezi počtem volitelů v jednotlivých státech a počtem obyvatel, které při volbě reprezentují. V úvodu této kapitoly bylo již řečeno, že prezident je volen celkem 538 voliteli, jejichž počet je dán součtem počtu zástupců ve Sněmovně reprezentantů a Senátu spolu se 3 voliteli za District of Columbia. Vzhledem k tomu, že počet zástupců v Kongresu je od přijetí zákona *The Permanent Apportionment Act* v roce 1929 neměnný, je tomu tak odvozeně i v případě počtu volitelů. Případné významnější změny

¹⁶² WILSON, James Quinn. *Jak se vládne v USA*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing, 1995. 403 s. ISBN 80-85605-70-8, s. 172

¹⁶³ Webové stránky americké neziskové organizace FairVote:
http://www.fairvote.org/problems_with_the_electoral_college

¹⁶⁴ HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír a ŠEDO, Jakub. *Politické systémy*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 292 s. ISBN 978-80-87474-23-5, s. 88

¹⁶⁵ Webová stránka věnovaná úřadu prezidenta USA:
<http://www.presidency.ucsb.edu/showelection.php?year=1968>

v počtu obyvatelstva v jednotlivých státech jsou zohledňovány prostřednictvím nového přerozdělení 435 křesel mezi státy v dolní komoře Kongresu a tím i přerozdělením počtu volitelů. Nelze přesto zabránit určitým disproporcím, které jsou důsledkem zavedení povinného minimálního množství 3 volitelů pro nejméně lidnaté státy a které též vyplývají ze skutečnosti, že počty zástupců pro jednotlivé státy v dolní komoře, a tudíž i volitelů za dané státy, jsou upravovány na základě sčítání lidu vždy pro období následujících 10 let, během nichž může dojít k dalším přesunům obyvatelstva.^{166,167} Zmiňovaný nepoměr je obzvláště patrný, porovnáme-li mezi sebou nejméně a nejvíce lidnaté státy USA. Zatímco ve Wyomingu připadá na jednoho volitele necelých 200 000 obyvatel, v Texasu, druhém nejlidnatějším státě Spojených států, je toto číslo několikanásobně vyšší, přesahující počet 700 000 osob. Z tohoto pohledu lze říci, že hlas voliče ve Wyomingu má více jak třikrát větší váhu než hlas voliče texaského (viz tabulku č. 2 na konci kapitoly).

Nepoměr v zastoupení pak může mít za následek to, že prezidentem je zvolen kandidát, který sice získal většinu hlasů volitelů, ale pro kterého v součtu hlasovalo méně občanů Spojených států amerických než pro jeho oponenta a naopak. V historii USA byl v celkem čtyřech případech sborem volitelů zvolen prezident, který nezískal většinu hlasů voličů (tzv. *popular vote*). Bylo tomu tak v roce 1876, kdy byl velmi těsným rozdílem v podobě jednoho jediného hlasu volitele poražen demokrat Samuel J. Tilden.¹⁶⁸ Dále v roce 1888 zvítězil ve volbách republikán Benjamin Harrison, který i přes ztrátu 95.096 hlasů voličů na demokrata Grovera Clevelanda získal v konečné volbě o 65 volitelů více.

Nepříliš zmiňovaným případem bývají v této souvislosti prezidentské volby z roku 1960. Z nich vzešel jako vítěz demokrat John F. Kennedy, jehož vítězství nad republikánem Richardem Nixonem bývá považováno za jedno z nejtěsnějších

¹⁶⁶ EDWARDS, George C. *Why the electoral college is bad for America*. New Haven and London: Yale University Press, 2004. 198 s. ISBN 0-300-10060-4, s. 2

¹⁶⁷ Poslední sčítání lidu, na jehož základě došlo k přerozdělení počtu volitelů mezi jednotlivé státy, proběhlo v roce 2010. Výsledky tohoto sčítání tak byly účinné pro prezidentské volby v roce 2012 a účinné budou stejně tak i pro volby v roce 2016 a 2020.

¹⁶⁸ Průběh volby v roce 1876 byl navíc poznamenán skutečností, že o udělení 20 hlasů volitelů rozhodla dvoustranická volební komise, která tyto hlasy přiřkla vítěznému republikánskému kandidátu Rutherfordovi B. Hayesovi. Komise byla ustavena poté, co z celkem třech států (Jižní Karoliny, Floridy a Louisiany) dorazily do Kongresu duplicitní osvědčení o hlasech volitelů, z nichž vždy jedno svědčilo ve prospěch volitelů kandidáta Tildena a druhé ve prospěch volitelů Hayese. – EDWARDS, George C. *Why the electoral college is bad for America*. New Haven and London: Yale University Press, 2004. 198 s. ISBN 0-300-10060-4, s. 46

v historii USA. J. F. Kennedy získal nejen většinu hlasů volitelů, ale podle oficiálních výsledků zvítězil též přibližně o 118.000 hlasů voličů. Přesto někteří autoři (Edwards, 2004) způsob, jakým byly hlasy voličů Kennedymu připočteny, zpochybňují a poukazují na to, že i zde se jedná o situaci, kdy byl prezidentem zvolen kandidát, který co do počtu hlasů u voličů ve skutečnosti prohrál. Podstata tohoto problému spočívá ve způsobu, jakým byly sečteny hlasy pro prezidentské kandidáty v jednom konkrétním státě USA, a sice ve státě Alabama. Na základě jarních primárních voleb byl Demokratickou stranou sestaven volební lístek se jmény 11 volitelů (tedy s počtem, ke kterému byla Alabama v roce 1960 oprávněna). Pět těchto volitelů se zavázalo odevzdat svůj hlas kandidátu J. F. Kennedymu, zbylých šest však nikoliv. Při sčítání odevzdaných hlasů voličů vyvstala otázka, komu přičíst hlasy, které lidé udělili těm demokratickým volitelům, jež se pro stranou navrženého kandidáta hlasovat nezavázali. Zpravodajské agentury tento problém vyřešily tím, že všechny hlasy odevzdané demokratům v Alabamě označily za hlas pro J. F. Kennedyho. Tím ale došlo ke zcela chybnému výpočtu, kdy byly ve prospěch Kennedyho započteny i ty hlasy voličů, kteří sice volili Demokratickou stranu, ale svůj hlas uplatnili proti němu, když svůj hlas spojili právě s těmi voliteli, kteří jej nepodporovali. O poznání vhodnější, přesto ne zcela přesný postup vyvinula agentura Congressional Quarterly, která celkový počet hlasů pro Demokratickou stranu v Alabamě rozdělila poměrně podle počtu Kennedyho volitelů a volitelů jemu nezavázaných. Kennedymu by tak podle ní mělo být připočteno pouze 5/11 hlasů pro Demokratickou stranu. Zbylých 6/11 mělo připadnout druhému demokratickému kandidátu, Harrymu F. Byrdovi. Pokud by tomu tak skutečně bylo, Kennedy by v Alabamě získal celkem o 176.755 hlasů méně, což by znamenalo, že v rámci celých Spojených států zvítězil na počet hlasů voličů Richard Nixon, a to o celkem 58.181 hlasů. Tento fakt ovšem nemění nic na tom, že na počet volitelů získal Kennedy jasnou převahu 303 hlasů proti 219 pro R. Nixona a byl tak zvolen americkým prezidentem.¹⁶⁹

Poslední případ, kdy vítězný kandidát na prezidenta nezískal většinu hlasů voličů, nastal v roce 2000, při vítězství republikánského kandidáta George W. Bushe

¹⁶⁹ EDWARDS, George C. *Why the electoral college is bad for America*. New Haven and London: Yale University Press, 2004. 198 s. ISBN 0-300-10060-4, s. 48-51

nad demokratem Albertem A. Gorem.¹⁷⁰ Ačkoliv Al Gore získal celostátně o 540.520 veřejných hlasů více, prezidentem byl s náskokem 5 volitelů zvolen jeho protivník. Průběh voleb v roce 2000 však bude do historie Spojených států amerických zapsán jako jeden z nejkontroverznějších. Příčinou toho byly urputné boje o zisk 25 volitelů na Floridě, pro které se otázka floridských voleb dostala hned několikrát před Nejvyšší soud státu Florida i Nejvyšší soud Spojených států amerických. 8. listopadu 2000, následujícího dne po volbách, byly po sečtení všech hlasů ve 49 státech USA a v District of Columbia šance obou prezidentských kandidátů na vítězství prakticky vyrovnané. Ani jeden z kandidátů nedosahoval počtem volitelů minimálního potřebného zisku 270 hlasů pro jeho zvolení, jejich pozornost se proto upírala k volebním výsledkům v posledním zbývajícím státě, Floridě, která svými 25 voliteli mohla zajistit vítězství kterékoli z obou stran. Výsledky floridského sčítání přinesly velmi těsné vítězství republikánského kandidáta Bushe. Jeho náskok 1.784 hlasů však činil rozdíl ve výhře menší než 0,5%, což podle floridských zákonů znamenalo povinné strojové přepočítání hlasů. Tento nový přepočet znovu potvrdil Bushovo vítězství, tentokrát ovšem s daleko menším náskokem v podobě pouhých 327 hlasů. Demokráté poukazovali zejména na nepřesnost strojového sčítání, kdy stroj nezapočetl některé hlasy. Důvodem bylo užití děrovacích volebních lístků, kdy některé lístky nebyly voliči zcela důkladně proděravěny nebo vzhledem k obtížnosti jejich proděravění byly pouze vytlačeny. Kritizovány byly též volební lístky užití v okrese Palm Beach, pro jejichž vzhled se vžilo označení „*butterfly ballot*“ (v překladu „motýlí lístek“) a jejichž nepřehlednost vedla, dle stížností místních voličů, k pravděpodobně chybně uděleným hlasům.

S ohledem na tyto skutečnosti požadovali demokraté tentokrát přepočítání ruční, a to v okresech Volusia, Palm Beach, Broward a Miami-Dade, což bylo negativně přijímáno republikány, kteří takové jednání považovali za účelové vzhledem k faktu, že všechny čtyři zmíněné okresy jsou prodemokratické. Problémem pro ruční přepočítání hlasů ve zmiňovaných 4 okresech se stalo dodržení zákonné lhůty, do které je třeba odevzdat výsledky hlasování státnímu tajemníkovi. Tato lhůta měla dle zákona uplynout 14. listopadu (sedmého dne po dni voleb), což potvrdil ve svém stanovisku též obvodní soud (v rozsudku *McDermott v. Harris (Fla. 2d Cir. Ct. Nov. 14, 2000)*). Soud však

¹⁷⁰ ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4, s. 70

zároveň konstatoval, že diskreční pravomoc státního tajemníka Floridy umožňuje s ohledem na okolnosti tuto lhůtu prodloužit. Žádný ze 4 okresů nebyl schopen sčítání do stanoveného data dokončit a jejich žádost o prodloužení lhůty byla floridskou státní tajemnicí Katherine Harris zamítnuta. Hlasy spočtené po termínu tak nebyly připočteny a za vítěze floridských voleb byl státní tajemnicí potvrzen George W. Bush.

Demokraté toto potvrzení soudně napadli a požadovali přijetí pozdně doručených výsledků z těchto okresů. Spor skončil před Nejvyšším soudem Floridy, který ve věci *Palm Beach County Canvassing Board v. Harris* (772 So.2d 1220) vydal 21. listopadu 2000 rozsudek. Ve zmiňovaném rozsudku soud prodloužil lhůtu pro ruční přepočítání hlasů do 26. listopadu a označil jednání tajemnice Katherine Harris za překročení jejich pravomocí, když zamítla vyhovět žádosti o prodloužení lhůty, aniž by k tomu uvedla zřejmý důvod. Soud ve svém rozhodnutí též zdůraznil skutečnost, že volební právo je jedním ze základních ústavních práv Spojených států amerických a vyřazení platných volebních hlasů ze započtení, byť doručených po lhůtě, je bez vážného opodstatnění protiústavním jednáním.¹⁷¹

Ovšem i přes prodlouženou lhůtu dva okresy, Miami-Dade a Palm Beach, sčítání zcela nedokončily. Objevil se též rozpor ve způsobu počítání některých hlasů, když okresy Miami-Dade či Broward uznávaly platnost i těch lístků, které nebyly zcela proděravěny, ale pouze vytlačeny, na rozdíl od okresu Palm Beach, kde byly tyto lístky vyřazeny jako neplatné. I přes nedokončené ověření všech lístků a tyto rozpornosti, bylo přepočítání uplynutím posledního dne lhůty státní tajemnicí ukončeno. A aniž by byly do konečných výsledků zahrnuty doposud dodatečně zjištěné hlasy z Palm Beach a Miami-Dade, byl již podruhé v pořadí za vítězného kandidáta na Floridě potvrzen George W. Bush.

Demokraté podali proti výsledku voleb stížnost u obvodního soudu v Leon County, argumentující tím, že nezapočtení platných volebních hlasů zcela jistě zpochybňuje platnost výsledku celých voleb. Přesto byla jejich stížnost pro neusnesení důkazního břemene soudem zamítnuta. Odvolací soud věc postoupil Nejvyššímu soudu státu Florida, který ve svém rozsudku *Gore v. Harris* (773 So.2d 524) částečně vyhověl stěžovateli, když nařídil ručně přepočítat 9.000 nespočítaných volebních lístků v Miami-Dade, které sčítací stroje vyhodnotily jako neoznačené („*undervotes*“) a které

¹⁷¹ Plné znění soudního rozsudku (*Palm Beach County Canvassing Board v. Harris*) je dostupné na WWW: <https://casetext.com/case/palm-beach-county-canvassing-board-v-harris-8>

nebyly doposud překontrolovány, a též připočíst ve prospěch Al Gora 215 hlasů z Palm Beach a 168 hlasů z Miami-Dade, které byly při ručním přepočítání sice nově zjištěny, ale nebyly zahrnuty do konečných výsledků kvůli zmeškání lhůty. Soud ve svém rozhodnutí argumentoval tím, že úmysl voliče ve volbách je třeba považovat za prvořadý a že není žádných pochyb o tom, že mezi vyřazenými a doposud nepřekontrolovanými 9.000 volebními lístky v Miami-Dade jsou ukryty hlasy platné. Tyto nezjištěné hlasy pak mohou, tím spíše když je výsledek voleb tak těsný, vrhnout stín pochybnosti na správnost celého volebního výsledku. Zájem na přesnosti výsledku a nalezení každého platného hlasu tak musí převážet nad zájmem včasného dokončení sčítání hlasů. Pro zjištění toho, co má být považováno za platný hlas, vycházel soud z volebního zákona Floridy, který stanoví, že platným hlasem je každý ten, u něhož lze nalézt jednoznačný náznak voličova úmyslu.^{172,173}

Rozhodnutím floridského Nejvyššího soudu spor ovšem neskončil. A byli to tentokrát zástupci Republikánské strany, kteří podali stížnost, a to rovnou k Nejvyššímu soudu Spojených států amerických. Ten dne 12. prosince roku 2000 svým rozsudkem ve věci *Bush v. Gore* (531 U.S. 98) zvrátil předešlé rozhodnutí Nejvyššího soudu státu Florida a zastavil přepočítávání hlasů. Své rozhodnutí odůvodnil porušením klauzule o ochraně rovnosti práv (*Equal Protection Clause*), upravené ve 14. dodatku (*Amendment XIV*) Ústavy. Dle názoru soudu neposkytnul floridský Nejvyšší soud dostatečné záruky pro rovný výkon volebního práva, když umožnil znovu ručně přepočítat strojem nevyhodnocené volební lístky a zohlednit tak i ty hlasy, které sice nesplnily předepsanou a strojem rozpoznatelnou formu, ale u nichž byl přesto patrný projev vůle voliče. To vše, aniž by předem stanovil jednotný postup, dle kterého mají být takové hlasy posuzovány. Tím došlo opakovaně k situaci, kdy byly některé sporné hlasy (zejména ty, kdy byl hlasovací lístek pouze vytlačen, nikoliv proděravěn) v některých okresech uznány za platné, zatímco v okresech jiných byly ze sčítání vyloučeny. Následkem toho byla příkládána rozdílná váha jinak zcela identickým hlasům voličů dle toho, v kterém okrese své hlasovací právo vykonali.

¹⁷² Soud ve svém rozhodnutí doslova uvedl: „Accordingly, we conclude that a legal vote is one in which there is a clear indication of the intent of the voter.“

¹⁷³ Plné znění soudního rozsudku (*Gore v. Harris*) je dostupné na WWW: <http://caselaw.findlaw.com/fl-supreme-court/1489363.html>

Zmíněný rozsudek však byl kritizován zejména proto, že Nejvyšší soud USA, ačkoliv vyslovil souhlas s Nejvyšším soudem Floridy, že záměr voliče je ve volbách prvořadý, který též sám připustil, že nastavený systém hlasovacích lístků a strojového přepočítání na Floridě je neuspokojivý a nese s sebou zvýšené riziko chyb, a který též ve svém rozsudku nezpochybnil, že ze sčítání byly vyloučeny některé platné hlasy, neumožnil žádnou nápravu. Namísto navrácení věci k projednání Nejvyššímu soudu Floridy, který mohl zpřesnit podmínky pro sčítání hlasů a zajistit tak jejich řádné a konečné započtení, rozhodnul soud o zastavení přepočítání a vrátil tak volební výsledek do doby prvního sčítání. Toto své rozhodnutí zdůvodnil mimo jiné tím, že s ohledem na časovou tíseň by beztak nebylo možné včas stávající situaci napravit.¹⁷⁴

Z výše uvedeného je patrné, že nedostatky spojené s volbou prezidenta v USA, lze účinně odstranit pouze reformou stávajícího systému využívajícího sboru volitelů. Zatímco problém v podobě nelojálních volitelů by bylo možné řešit zavedením imperativního mandátu a odpovídajícími sankcemi v případě jeho porušení (např. neplatností hlasu uplatněného v rozporu s přijatým závazkem a výměnou volitele), nedostatky v podobě disproporcí v zastoupení jednotlivých států ve volbách a případné rozpory mezi vítězstvím v populárním vótu a vítězstvím na počet hlasů volitelů by byly řešitelné pouze prostřednictvím ústavní novely. Jedním z myslitelných kroků by bylo zrušení zavedeného systému „vítěz bere vše“ a dále nová úprava, dle níž by byl přidělován počet volitelů jednotlivým státům. Z hlediska zachování proporcionality by bylo třeba úměrně (v poměru k malým státům s fixním počtem 3 volitelů) zvýšit počet volitelů ve středních a velkých státech tak, aby každý volitel v kterémkoliv státě USA zastupoval obdobný počet voličů, a tento poměr navíc v pravidelných časových intervalech na základě sčítání lidu flexibilně upravovat. Tím by byla sice dána relativně stejná váha hlasům všech amerických voličů bez rozdílu, neslo by to s sebou ovšem, s ohledem na odvozenost počtu volitelů od zákonodárského sboru, nutnost obdobně upravit i počty zástupců jednotlivých států v Kongresu. Následkem takové úpravy by byl výrazný nárůst počtu členů Sněmovny reprezentantů, což by představovalo značné finanční náklady a případně by to ztěžovalo i přijímání rozhodnutí v zákonodárném sboru. Efektivnějším by se tak jevílo zrušit odvozování počtu volitelů od počtu členů

¹⁷⁴ Plné znění soudního rozsudku (Bush v. Gore) je dostupné na WWW: <http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/531/98.html>

Kongresu či úplné zrušení institutu *electoral college* a jeho nahrazení plnohodnotnou
přímou volbou.

Tabulka č. 2: Počet volitelů v jednotlivých státech USA v poměru k počtu jejich obyvatel (stav k 1. 7. 2015)

Stát USA	Počet obyvatel k 1. 7. 2010	Počet obyvatel k 1. 7. 2015	Počet volitelů	Počet osob na volitele v roce 2010	Počet osob na volitele v roce 2015
Alabama	4 785 161	4 858 979	9	531 685	539 887
Alaska	714 021	738 432	3	238 007	246 144
Arizona	6 408 208	6 828 065	11	582 564	620 733
Arkansas	2 922 394	2 978 204	6	487 066	496 367
California	37 334 079	39 144 818	55	678 801	711 724
Colorado	5 048 254	5 456 574	9	560 917	606 286
Connecticut	3 579 717	3 590 886	7	511 388	512 984
Delaware	899 791	945 934	3	299 930	315 311
Florida	18 849 890	20 271 272	29	649 996	699 009
Georgia	9 713 454	10 214 860	16	607 091	638 429
Hawaii	1 363 980	1 431 603	4	340 995	357 901
Idaho	1 570 986	1 654 930	4	392 747	413 733
Illinois	12 841 249	12 859 995	20	642 062	643 000
Indiana	6 490 590	6 619 680	11	590 054	601 789
Iowa	3 050 694	3 123 899	6	508 449	520 650
Kansas	2 858 824	2 911 641	6	476 471	485 274
Kentucky	4 347 937	4 425 092	8	543 492	553 137
Louisiana	4 544 951	4 670 724	8	568 119	583 841
Maine	1 327 695	1 329 328	4	331 924	332 332
Maryland	5 788 409	6 006 401	10	578 841	600 640
Massachusetts	6 565 036	6 794 422	11	596 821	617 675
Michigan	9 877 369	9 922 576	16	617 336	620 161
Minnesota	5 310 903	5 489 594	10	531 090	548 959
Mississippi	2 970 316	2 992 333	6	495 053	498 722
Missouri	5 996 052	6 083 672	10	599 605	608 367
Montana	990 643	1 032 949	3	330 214	344 316
Nebraska	1 830 025	1 896 190	5	366 005	379 238
Nevada	2 703 440	2 890 845	6	450 573	481 808
New Hampshire	1 316 708	1 330 608	4	329 177	332 652
New Jersey	8 803 881	8 958 013	14	628 849	639 858
New Mexico	2 064 741	2 085 109	5	412 948	417 022
New York	19 402 920	19 795 791	29	669 066	682 613
North Carolina	9 558 979	10 042 802	15	637 265	669 520
North Dakota	674 530	756 927	3	224 843	252 309
Ohio	11 540 766	11 613 423	18	641 154	645 190
Oklahoma	3 759 596	3 911 338	7	537 085	558 763
Oregon	3 837 972	4 028 977	7	548 282	575 568
Pennsylvania	12 712 014	12 802 503	20	635 601	640 125
Rhode Island	1 053 219	1 056 298	4	263 305	264 075
South Carolina	4 635 894	4 896 146	9	515 099	544 016
South Dakota	816 299	858 469	3	272 100	286 156

Tennessee	6 356 585	6 600 299	11	577 871	600 027
Texas	25 244 363	27 469 114	38	664 325	722 871
Utah	2 775 426	2 995 919	6	462 571	499 320
Vermont	625 984	626 042	3	208 661	208 681
Virginia	8 025 787	8 382 993	13	617 368	644 846
Washington	6 743 060	7 170 351	12	561 922	597 529
West Virginia	1 854 225	1 844 128	5	370 845	368 826
Wisconsin	5 690 204	5 771 337	10	569 020	577 134
Wyoming	564 516	586 107	3	188 172	195 369
District of Columbia	605 126	672 228	3	201 709	224 076
USA CELKEM	309 346 863	321 418 820	538	574 994	597 433

Zdroj: Oficiální internetový portál Amerického úřadu pro sčítání lidu (United States Census Bureau):
<http://www.census.gov/popest/data/state/totals/2015/index.html>
<http://www.census.gov/popest/data/state/totals/2015/tables/NST-EST2015-01.xlsx>
Oficiální webové stránky Národního archivu Spojených států amerických
<https://www.archives.gov/federal-register/electoral-college/allocation.html>

2.2.3. Impeachment

Vedle uplynutí volebního období, které je ideálním způsobem zániku prezidentské funkce, existují i další způsoby, jakými končí úřadování osoby zvolené na post prezidenta. Těmito mimořádnými okolnostmi, za nichž ke skončení funkce prezidenta dochází, jsou smrt takové osoby či její rezignace.¹⁷⁵ Ústava Spojených států amerických ve svém čl. II § 4 ovšem předvídá ještě jeden způsob, kterým je zproštění funkce. K němu dochází v rámci řízení o tzv. impeachmentu. I zde se jedná o jeden z kontrolních mechanismů systému brzd a protivah, kdy orgán moci zákonodárné zasahuje do exekutivy.

Jak již bylo zmíněno v kapitole věnované zákonodárné moci, je to právě Kongres, který řízení o zproštění funkce prezidenta vede. Zatímco dolní komora je z Ústavy oprávněna podávat obžalobu na prezidenta, horní komora, Senát, rozhoduje o prezidentově vině a nevině, a je tudíž tím orgánem, který může prezidenta jeho úřadu zbavit.

Jak z příslušného ústavního článku vyplývá, v řízení o impeachmentu může být vznesena obžaloba proti prezidentovi, viceprezidentovi či jiným federálním úředníkům pouze tehdy, jsou-li obviněni z velezrady, úplatkářství či jiných těžkých zločinů a trestných činů.¹⁷⁶ Ústava v čl. II § 4 ovšem neobsahuje podrobnější úpravu, která by jasně určila, jaké zločiny a trestné činy dosahují takové závažnosti, aby mohly zakládat prezidentovu odpovědnost, a ponechává tak na první pohled široký prostor pro výklad tohoto ustanovení. A právě výklad pojmu „jiný těžký zločin a trestný čin“ se ve vztahu k impeachmentu stal předmětem četných diskuzí a sporů.

Klíčem ke správnému pochopení tohoto ustanovení je zvolení správného způsobu výkladu, a tím je v tomto případě výklad historický. V současném moderním anglickém jazyce bývá spojení „*high crime*“ užíváno ve smyslu těžkého zločinu a samotné adjektivum „*high*“ tak slouží jako označení pro míru závažnosti protiprávního

¹⁷⁵ 25. dodatek k Ústavě (*Amendment XXV*) pamatuje též na případ, kdy prezident není způsobilý svou funkci vykonávat. V takovém případě vykonává jeho funkci po dobu jeho nezpůsobilosti viceprezident a to až do doby, než prezident zašle písemné prohlášení o znovunabytí způsobilosti předsedovi Sněmovny reprezentantů a prozatímnímu předsedovi Senátu.

¹⁷⁶ Čl. II § 4 Ústavy doslova stanoví: „*The President, Vice President and all civil Officers of the United States, shall be removed from Office on Impeachment for, and Conviction of, Treason, Bribery, or other high Crimes and Misdemeanors.*“

jednání.¹⁷⁷ Nebylo tomu tak ovšem v době přijímání Ústavy. Původní návrh ústavního dokumentu umožňoval vést impeachment proti prezidentu pouze v případech velezrady a úplatkářství. Až George Mason, delegát za stát Virginie, upozornil v průběhu zasedání Filadelfského ústavního konventu, na jednání konaného dne 8. září 1787, na nedostatečnost takové úpravy. Poukazoval zejména na skutečnost, že pojem velezrady tak, jak je navrhovanou Ústavou definován, nepokrývá celou řadu závažných a nebezpečných protizákonných jednání. Impeachment konstruovaný pouze jako řízení ve věci velezrady a úplatkářství nepovažoval za dostatečný prostředek ochrany pro případy jiných závažných jednání ohrožujících Ústavu.¹⁷⁸ Navrhoval proto rozšířit možnost obžalovat prezidenta i pro další jednání odporující smyslu Ústavy, která shrnul pod pojmem „*maladministration*“.¹⁷⁹ James Madison tento pojem ovšem označil za příliš vágní a tudíž snadno zneužitelný a byl proto nakonec, na nový návrh George Masona, nahrazen spojením „*other high crimes and misdemeanors*“ tak, jak stojí v Ústavě dodnes.¹⁸⁰ Tento výraz byl ostatně ústavodárcům dobře znám, protože své místo měl již v tehdejší anglickém právu.¹⁸¹ Nicméně, v době formulování Ústavy spojení „*high crimes and misdemeanors*“ nesměřovalo na kterékoliv trestné činy, jejichž znakem je vyšší míra závažnosti, nýbrž na taková protiprávní jednání, kterých se

¹⁷⁷ Viz právní definici v právnickém výkladovém slovníku: „*High crime refers to a crime that is one nearly allied to and equal in guilt to felony.*“ – USLegal.com: <http://definitions.uslegal.com/h/high-crime/>; „...*a crime of a serious or aggravated nature*“ – Merriam-Webster's Dictionary of Law: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/high%20crime>

¹⁷⁸ George Mason se ve svém tvrzení odvolával na případ generálního guvernéra Indie Warrena Hastingsse, který byl v té době v rámci řízení o impeachmentu britským parlamentem obžalován. W. Hastingsovi bylo kladeno za vinu zneužití jeho pravomoci a spáchání podvodů a zpronevř, díky čemuž měl sám sebe neoprávněně obohatit. Hastings byl po 7 letech trvajícím procesu viny nakonec zproštěn, tato skutečnost ovšem nemění nic na faktu, že, zejména na svém počátku, bylo toto řízení velmi sledovanou politickou záležitostí a nepřímo posloužilo jako vzor i tehdejší americkým tvůrcům Ústavy. Inspiraci britskou právní úpravou ve své eseji (č. 65 Listů Federalistů) nepopírá ani sám Alexander Hamilton. - FARRAND, Max. *The Records of the Federal Convention of 1787. Vol. 2.* Edited by Max Farrand. New Haven: Yale University Press, 1911. 667 s., s. 550, dostupné též na WWW: http://lf-oll.s3.amazonaws.com/titles/1786/0544-02_Bk.pdf; HAMILTON, Alexander, MADISON, James a JAY, John. *The Federalist Papers.* Oxford University Press, 2008. 521 s. ISBN 978-0-192-80592-8, s. 322; pro více informací o případu impeachmentu proti Warrenu Hastingsovi – viz DIRKS, Nicholas B. *The Scandal of Empire: India and the Creation of Imperial Britain.* Harvard University Press, 2006. 412 s. ISBN 978-0-674-02166-2, s. 87-131

¹⁷⁹ Pojem „*maladministration*“ lze volně přeložit jako „špatnou správu“.

¹⁸⁰ Doslovný přepis průběhu jednání ústavodárného shromáždění – FARRAND, Max. *The Records of the Federal Convention of 1787. Vol. 2.* Edited by Max Farrand. New Haven: Yale University Press, 1911. 667 s., s. 550, dostupné též na WWW: http://lf-oll.s3.amazonaws.com/titles/1786/0544-02_Bk.pdf

¹⁸¹ BERGER, Raoul. *Impeachment: The Constitutional Problems.* Cambridge: Harvard University Press, 1973. 345 s. ISBN 0-674-44478-7, s. 57

dopustí vysoce postavení veřejní činitelé při výkonu své funkce.¹⁸² To ostatně dokládá pojednání Alexandra Hamiltona, který ve své eseji ze 7. března 1788 zveřejněné mezi Listy Federalistů pod číslem 65 hovoří o impeachmentu jako o řízení ve věci protiprávního jednání, které vyplývá ze zneužití moci veřejného činitele (a tedy z porušení a zneužití důvěry svěřené takové osobě samotnými občany) a které lze tudíž označit za protiprávní jednání politické povahy, které bezprostředně působí újmu společnosti samotné.¹⁸³

Ve světle diskuzí, které byly ohledně přijímání jednotlivých článků Ústavy vedeny, tak lze historickým výkladem dojít k objasnění zmiňovaného ustanovení. Prezident Spojených států amerických, stejně tak jako viceprezident a další vysoce postavení úředníci, jsou na jeho základě ze své funkce odvolatelní, a to nejen v případech velezrady či úplatkářství, ale též v souvislosti s takovým protiprávním jednáním, které vyplývá z jejich postavení jako veřejného činitele či s tímto postavením přímo souvisí. I přesto se lze setkat s názory odlišnými, které je i zde vhodné pro úplnost uvést.

Jeden z takových názorů zazněl 15. dubna roku 1970 na zasedání Kongresu z úst tehdejšího kongresmana a pozdějšího prezidenta USA Geralda R. Forda. Ten v souvislosti s návrhem na zahájení impeachmentu proti soudci Nejvyššího soudu Williamu O. Douglasovi prohlásil, že důvodem k obžalobě by mělo být jakékoliv protiprávní jednání, které Kongres v době svého rozhodování shledá dostatečně

¹⁸² Pojem „*high crimes and misdemeanors*“ v anglickém právu, které bylo inspiračním zdrojem pro ustanovení americké Ústavy o impeachmentu, dokonce přesahoval rámec protiprávních činů sankcionovaných v rámci trestní práva a naopak zahrnoval veškerá protiprávní jednání trestní i netrestní povahy, jejichž společným jmenovatelem bylo jednání proti ústavním institucím a ústavním základům. – Oficiální zpráva Stálého výboru ve věcech soudnictví při Sněmovně reprezentantů, vypracovaná roku 1974 v souvislosti s připravovaným impeachmentem na prezidenta Nixona, týkající se ústavních podkladů pro zahájení impeachmentu na prezidenta USA (Impeachment Inquiry Staff, House Judiciary Committee, *Constitutional Grounds for Presidential Impeachments*, 93rd Congress, 2nd Sess., 1974), s. 22-23, dostupné též na WWW: https://lofgren.house.gov/uploadedfiles/constitutional_grounds_for_presidential_impeachment_-_house_judiciary_comm_staff_report_february_1974.pdf

¹⁸³ A. Hamilton doslova uvádí: „*A well-constituted court for the trial of impeachments is an object not more to be desired than difficult to be obtained in a government wholly elective. The subjects of its jurisdiction are those offenses which proceed from the misconduct of public men, or, in other words, from the abuse or violation of some public trust. They are of a nature which may with peculiar propriety be denominated POLITICAL, as they relate chiefly to injuries done immediately to the society itself.*“ - HAMILTON, Alexander, MADISON, James a JAY, John. *The Federalist Papers*. Oxford University Press, 2008. 521 s. ISBN 978-0-192-80592-8, s. 321

závažným pro to, aby obžalovaná osoba byla zproštěna své funkce.¹⁸⁴ Ačkoliv tento názor není ojedinělým, není zejména odbornou veřejností obecně přijímán. Taková interpretace by totiž znamenala značný nárůst pravomocí zákonodárského sboru ve vztahu k prezidentovi a otevírala by Kongresu poměrně snadnou cestu k jeho odstranění. To by představovalo nikoliv nepatrné vychýlení systému brzd a protivah.

Dalším z názorů na výklad čl. II § 4 Ústavy je přístup, jenž byl formulován v době chystaného impeachmentu na prezidenta Richarda Nixona. Skupina tehdejších republikánských členů Kongresu vyslovila přesvědčení, že zmíněné ustanovení dopadá pouze na závažné trestné činy a jen pro usvědčení z jejich spáchání může být prezident zbaven svého úřadu. Svůj názor opřeli o výklad jiného ústavního ustanovení, a sice čl. III § 2 odst. 3, který stanoví, že všechny trestné činy, s výjimkou případu impeachmentu, mají být souzeny před porotními soudy. Dovolávali se zejména té skutečnosti, že je impeachment v tomto ustanovení zmíněn v souvislosti s řízením ve věci trestných činů, a považovali jej tudíž za jeho obdobu. Ačkoliv se tento výklad nejeví zcela neopodstatněným, byl i tento vyvrácen, a to ve zprávě Stálého výboru Sněmovny reprezentantů ve věcech soudních, který ji vypracoval roku 1974 právě v souvislosti s chystaným impeachmentem na prezidenta Nixona. Zpráva týkající se ústavních podkladů pro obžalování prezidenta argumentovala tím, že Ústava v čl. III § 2 odst. 3 hovoří o impeachmentu nikoliv proto, že jej považuje výhradně za řízení o trestných činech, ale proto, že impeachment *může*, nikoliv musí, v některých případech trestné činy zahrnovat.¹⁸⁵ To, že impeachment není formou trestního řízení, ač s ním má některé prvky podobné, a ani jej nenahrazuje, dokládá též ustanovení čl. I § 3 odst. 7 Ústavy, které stanoví, že osoba shledaná vinnou v řízení o impeachmentu není dále zbavena trestní odpovědnosti a může být tudíž souzena za svůj čin i před soudy. To by nebylo s ohledem na právní zásadu *ne bis in idem* a překážku *rei iudicatae* v případě, že by impeachment byl trestním řízením, právně možné. Je tak zřejmé, že obě dvě řízení, jak řízení o impeachmentu, tak řízení trestní, slouží dvěma

¹⁸⁴ G. R. Ford doslova prohlásil: „*What, then, is an impeachable offense? The only honest answer is that an impeachable offense is whatever a majority of the House of Representatives considers it to be at a given moment in history; ...*“ - BERGER, Raoul. *Impeachment: The Constitutional Problems*. Cambridge: Harvard University Press, 1973. 345 s. ISBN 0-674-44478-7, s. 56

¹⁸⁵ Impeachment Inquiry Staff, House Judiciary Committee, *Constitutional Grounds for Presidential Impeachments*, 93rd Congress, 2nd Sess., 1974), s. 24 (poznámka pod čarou č. 16), dostupné též na WWW: https://lofgren.house.gov/uploadedfiles/constitutional_grounds_for_presidential_impeachment_-_house_judiciary_comm_staff_report_february_1974.pdf

různým účelům. Zatímco smyslem trestního řízení je stíhání trestných činů a jejich sankcionování, smyslem řízení o impeachmentu je rychlá náprava v případech, kdy je ohrožována či porušována samotná Ústava.¹⁸⁶

Vymezení případů, pro které bude možné prezidenta obžalovat a zprostit jeho funkce, nebylo jediným předmětem diskuzí mezi ústavodárci. Na samotném počátku bylo třeba se vypořádat s otázkou, zda vůbec impeachment prezidenta uzákonit a pokud ano, rozhodnout, komu bude tato pravomoc svěřena. Zatímco v případě první otázky bylo zřejmé, že odpovědnost prezidenta z výkonu jeho funkce musí být v zájmu ochrany před zneužitím jeho moci právně upravena, u druhé otázky přicházelo v úvahu hned několik variant řešení. První z nich pracovala s návrhem svěřit rozhodování o zproštění prezidenta jeho funkce orgánům soudní moci. James Madison a Charles Cotesworth Pinckney navrhovali, aby v této záležitosti byl příslušným Nejvyšší soud či soud, jehož část bude Nejvyšší soud tvořit, popřípadě mimořádný soud tvořený předsedy nejvyšších soudů jednotlivých států federace. Tento návrh ovšem záhy získal své odpůrce. Gouverneur Morris či Alexander Hamilton vyjádřili obavu, že by soudy, jakožto orgány tvořené menším počtem osob, mohly být snadno náchylné ke korupci.¹⁸⁷ Oproti tomu navrhovali, aby se orgánem, který bude prezidenta soudit, stal Senát. I tento návrh byl ovšem zpočátku kritizován. Panovala obava, aby nebyl prezident, v případě, kdy by jej soudil právě Senát, příliš závislý na zákonodárné moci a nebyla tak dělba moci narušena. Stejně tak se někteří ústavodárci obávali, aby Kongres této pravomoci nezneužíval a neuplatnil ji pokaždé tehdy, když se prezident postaví jejich legislativním návrhům. I přesto bylo nakonec uzákoněno druhé řešení a impeachment tak byl svěřen do rukou Kongresu.¹⁸⁸

V celé historii Spojených států amerických byl impeachment proti prezidentovi veden pouze dvakrát. Poprvé se tak stalo roku 1868, kdy byl souzen prezident Andrew

¹⁸⁶ Impeachment Inquiry Staff, House Judiciary Committee, *Constitutional Grounds for Presidential Impeachments*, 93rd Congress, 2nd Sess., 1974), s. 24, dostupné též na WWW: https://lofgren.house.gov/uploadedfiles/constitutional_grounds_for_presidential_impeachment_house_judiciary_comm_staff_report_february_1974.pdf

¹⁸⁷ FARRAND, Max. *The Records of the Federal Convention of 1787*. Vol. 2. Edited by Max Farrand. New Haven: Yale University Press, 1911. 667 s., s. 551, dostupné též na WWW: http://lfs3.amazonaws.com/titles/1786/0544-02_Bk.pdf

¹⁸⁸ Pro více informací o samotném průběhu řízení o impeachmentu – viz kapitolu 2.1. této práce.

Johnson. K obžalobě prezidenta Johnsona došlo za složitých politických okolností, v jejichž samotném centru stál spor mezi jeho osobou a Kongresem, v té době ovládaným radikálními republikány. Spor v otázce tzv. rekonstrukce Jihu, který započal již za Johnsonova předchůdce Abrahama Lincolna, se zostřoval, když prezident Johnson vetoval většinu zákonů mu předložených Kongresem. Řada těchto zákonů nakonec v platnost, po úspěšném přehlasování prezidentova veta, beztak vešla, prezident přesto nadále ostře vystupoval proti nim. Spor vygradovalo roku 1867 přijetí (opět přes veto prezidenta) zákona o zastávání úřadu (*The Tenure of Office Act*), který prezidentovi stanovil povinnost získat předem souhlas Senátu, chce-li propustit úředníka se souhlasem Kongresu jmenovaného.¹⁸⁹ Ačkoliv byl tento zákon formulován obecně, Kongres měl při jeho přijímání zejména zájem na udržení tehdejšího ministra války, Edwina M. Stantona, jenž byl Kongresu příznivě nakloněn a pomáhal mu realizovat jeho záměry na Jihu, v jeho úřadu.¹⁹⁰

12. srpna 1867 prezident odvolal bez svolení Senátu ministra Stantona z jeho funkce a na jeho místo jmenoval Ulyssese S. Granta. Učinil tak v době, kdy Kongres nezasedal, což ale *The Tenure of Office Act* umožňoval. Na dalším zasedání Kongresu prezident o svém konání Senát vyrozuměl a sdělil mu též důvody svého počínání. Senát nicméně Stantonovo odvolání z funkce prohlásil 13. ledna 1868 za neplatné a Stanton se znovu ujal svého úřadu.¹⁹¹ Prezident Johnson se tímto nedal odradit a 21. února roku 1868, opět bez souhlasu Senátu, ale tentokrát již v době jeho zasedání a tudíž v rozporu se zákonem *The Tenure of Office Act*, jmenoval do úřadu ministra války generála Lorenza Thomase, který ještě téhož dne doručil Stantonovi prezidentovo nařízení o jeho odvolání z funkce. Následující den prezident zaslal Senátu vyrozumění o odvolání Stantona a jmenování Thomase a proti nutnosti obdržet souhlas Senátu argumentoval tím, že pouze uplatnil pravomoc, která od počátku přijetí Ústavy USA náležela každé hlavě exekutivy, a sice pravomoc odvolávat úředníky s výjimkou soudců. Prezident též argumentoval čl. 2 zmiňovaného zákona, který stanoví, že ministři vykonávají svou funkci po dobu úřadování prezidenta, který je jmenoval, a dále pak jeden měsíc

¹⁸⁹ Plné znění zákona (*The Tenure of Office Act*) je dostupné na WWW: http://www.senate.gov/artandhistory/history/resources/pdf/Johnson_TenureofOfficeAct.pdf

¹⁹⁰ KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5, s. 400-401

¹⁹¹ DONHARDT, Gary L. *In the Shadow of the Great Rebellion: The Life of Andrew Johnson, Seventeenth President of the United States (1808-1875)*. New York: Nova Science Publishers, Inc., 2009. 185 s. ISBN 978-1-60456-944-5, s. 112-113, 115-116

po skončení jeho úřadu. A právě ministr války Stanton byl jmenován ještě v době úřadování prezidenta Lincolna. I přes tuto argumentaci zaujal Kongres k jednání prezidenta odmítavý postoj; generál Lorenzo Thomas byl na příkaz Stantona zatčen za pokus o uzurpaci úřadu a Kongres začal připravovat články obžaloby na prezidenta Johnsona.¹⁹²

Dne 24. února 1868 bylo hlasem 126 členů Sněmovny reprezentantů proti 47 rozhodnuto o podání obžaloby na prezidenta Johnsona. Ta čítala 11 bodů, z nichž celkem 8 vinilo prezidenta z porušení zákona o zastávání úřadu.¹⁹³ Prezidentovi bylo kladeno za vinu, že odvoláním Stantona v rozporu se zmiňovaným zákonem porušil svou přísahu dbát o dodržování a zachovávání zákonů, čímž se měl dopustit těžkého přečinu. Další z bodů obžaloby, obsažený v článku č. 10, vinil Johnsona z vysmívání se Kongresu a podrývání jeho vážnosti, což dolní komora Kongresu označila též za těžký přečin.¹⁹⁴ Pro budoucí projednávání obžaloby se pak stal stěžejním zejména článek č. 11, který vinil Johnsona z pohrdání Ústavou a zpochybňování legitimacy 39. Kongresu, když prohlásil, že tento Kongres není Kongresem Spojených států a tudíž nemá dle Ústavy zákonodárnou pravomoc, protože v důsledku války Severu proti Jihu jsou v něm zastoupeny pouze některé, nikoliv všechny státy USA tak, jak Ústava předpokládá.¹⁹⁵

Právní zástupce prezidenta Johnsona, Benjamin R. Curtis, obžalobu rozporoval a hájil svého mandanta tím, že se prezident porušení zákona o zastávání úřadu vůbec nedopustil. Užil stejného argumentu jako dříve samotný A. Johnson, a sice že se *The Tenure of Office Act* na případ odvolání Stantona z jeho funkce vůbec nevztahuje, protože Stanton byl do svého úřadu jmenován ještě za doby prezidenta Lincolna a ve své stávající funkci tedy setrvává pouze z dobré vůle Johnsona, který jej má právo kdykoliv odvolat. B. R. Curtis též rozporoval článek č. 10 obžaloby a vyzýval senátory,

¹⁹² DONHARDT, Gary L. *In the Shadow of the Great Rebellion: The Life of Andrew Johnson, Seventeenth President of the United States (1808-1875)*. New York: Nova Science Publishers, Inc., 2009. 185 s. ISBN 978-1-60456-944-5, s. 121-123

¹⁹³ *Tamtéž*, s. 126

¹⁹⁴ Článek 10 obžaloby doslova obsahoval: „...pokusil se uvrhnout Kongres Spojených států a některá jeho oddělení do hanby, posměchu, nenávisti, opovržení a potupy, narušit a podrýt úctu a vážnost, ...“ – překlad prostřednictvím: KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5, s. 661

¹⁹⁵ Plné znění 11 článků obžaloby na prezidenta Johnsona (1868) je dostupné na WWW: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/impeach/articles.html>

aby objasnili, v čem naplňují dle Ústavy proslovy prezidenta namířené proti Kongresu skutkovou podstatu přečinu.¹⁹⁶

K odsouzení prezidenta Johnsona bylo zapotřebí, aby byl shledán vinným dvěma třetinami senátorů alespoň v jednom jediném bodě obžaloby. Během projednávání obžaloby v Senátu se ovšem zdálo, že většina žalobních bodů neobstojí, největší naděje republikánů se proto upíraly zejména k poslednímu článku obžaloby, článku č. 11. Z celkem tehdy 54 senátorů postačoval k odsouzení prezidenta hlas 36 z nich, a ačkoliv se mohlo zdát, že republikáni se svými 42 zástupci v horní komoře Kongresu obžalobu prosadí, situaci pro ně začalo komplikovat sedm senátorů, z nichž šest se nechalo slyšet, že budou hlasovat pro prezidentovu nevinu. Velký politický tlak byl proto vyvíjen na zbývajícího, do té doby nerozhodného senátora Republikánské strany, Edmunda G. Rosse, jehož hlas měl celou věc rozhodnout. A byl to skutečně E. G. Ross, který svým hlasem ve prospěch prezidenta Andrewa Johnsona zabránil jeho odstranění z úřadu.¹⁹⁷ Historicky první impeachment na prezidenta tak skončil vynesemím osvobozujícího rozsudku.¹⁹⁸

Druhým a doposud též posledním případem, kdy byl prezident ve své funkci obžalován, byl případ impeachmentu proti prezidentu Billu Clintonovi na přelomu let 1998 a 1999. Situace, která vedla k jeho obžalování, má své počátky v soudním sporu vedeném se státní zaměstnankyní Paulou C. Jones. Ta v květnu roku 1994, tedy v době, kdy byl Bill Clinton již v prezidentském úřadu, podala proti jeho osobě žalobu z důvodu sexuálního obtěžování, jehož se měl na ní dopustit ještě před svým zvolením roku 1991. Paula Jones vinila Clintona z nevhodných sexuálních návrhů a následné újmy, která jí vznikla poté, co tyto návrhy odmítla. Dle jejich tvrzení byla po svém odmítnutí tehdejšího arkansaského guvernéra Clintona jako státní zaměstnankyně vystavena hrubému zacházení na pracovišti a došlo též ke zhoršení její pracovní pozice. Poté, co

¹⁹⁶ DONHARDT, Gary L. *In the Shadow of the Great Rebellion: The Life of Andrew Johnson, Seventeenth President of the United States (1808-1875)*. New York: Nova Science Publishers, Inc., 2009. 185 s. ISBN 978-1-60456-944-5, s. 133

¹⁹⁷ *Tamtéž*, s. 136-142

¹⁹⁸ Pro více informací o pohledu Senátu na případ impeachmentu na prezidenta Johnsona – viz webovou stránku oficiálního internetového portálu Senátu Spojených států amerických: http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Impeachment_Johnson.htm#7 a http://www.senate.gov/artandhistory/history/minute/The_Senate_Votes_on_a_Presidential_Impeachment.htm

byl Bill Clinton zvolen do úřadu prezidenta, byla navíc v médiích očerněna, čímž byla poškozena její dobrá pověst.

Bill Clinton podal k soudu návrh na zamítnutí této žaloby, argumentující svou imunitou, která pro něj plyne z jeho funkce jako prezidenta Spojených států amerických. Věc se dostala až před Nejvyšší soud USA, který v rozsudku *Clinton v. Jones* z roku 1997 potvrdil stanovisko odvolacího soudu, když konstatoval, že imunita se nevztahuje na občanskoprávní spory, které vyplývají ze soukromého jednání takové osoby a nesouvisejí nikterak s výkonem veřejné funkce. Soud též konstatoval, že soudní řízení s prezidentem v době výkonu jeho funkce není v daném případě narušením zásady separace státních mocí, jak namítali Clintonovi právní zástupci.¹⁹⁹

Zmíněný názor odvolacího soudu tak, jak jej potvrdil Nejvyšší soud, podal důležitý výklad ve vztahu k prezidentské imunitě, pro účely pozdější obžaloby na prezidenta Clintona to však nebyl tento názor soudu, který sehrál svou roli, nýbrž události, ke kterým při pokračování tohoto sporu došlo. Klíčovými se staly výpověď Billa Clintona a Monicy Lewinské, které učinili před obvodním soudem v Arkansasu (United States District Court for the Eastern District of Arkansas).

Monica Lewinsky pracovala v letech 1995 a 1996 jako stážistka v Bílém domě, kde se seznámila s prezidentem Billem Clintonem a navázala s ním milostný poměr. Informace o tomto poměru, která měla zůstat utajena, se dostala do rukou právníků Pauly Jones, kteří se ji rozhodli využít ve prospěch své klientky a navrhli tak Monicu Lewinskou na seznam svědků. Poté, co byla předvolána před obvodní soud, aby ve věci *Clinton v. Jones* podala výpověď o sexuálním poměru s Clintonem a dosvědčila tak existenci obdobných sexuálních styků prezidenta se svými podřízenými, vyzval ji prezident a jeho poradci v obavě před veřejným odhalením Clintonovy nevěry a následnou skandalizací, aby jakýkoliv poměr mezi ní a Clintonem popřela. Monica Lewinsky skutečně na základě tohoto doporučení a ve snaze vyhnout se výpovědi před soudem podala k soudu křivé přísedné prohlášení.²⁰⁰ Obdobného jednání se pak o deset dní později dopustil před soudem i prezident Bill Clinton, když pod přísahou nepravdivě uvedl, že milostný vztah s Monicou Lewinskou nikdy nenavázal.²⁰¹

¹⁹⁹ Plné znění soudního rozsudku (*Clinton v. Jones*) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/520/681/case.html>

²⁰⁰ POSNER, Richard A. *An Affair of State: The Investigation, Impeachment, and Trial of President Clinton*. 3rd Printing. Harvard University Press, 2000. 288 s. ISBN 978-0-674-00391-0, s. 16-20

²⁰¹ *Tamtéž*, s. 24-25

Lewinsky a Clinton byli usvědčeni z křivé výpovědi poté, co byly před soudem zveřejněny nahrávky učiněné potajmu kolegyní Lewinské Lindou Tripp. Tyto nahrávky obsahovaly záznam rozhovoru mezi oběma ženami, kde Lewinsky hovoří o svém milostném poměru s prezidentem Clintonem. Poté, co byla Lewinské slíbena beztrestnost výměnou za její svědectví proti Clintonovi, přiznala se před soudem ke křivé výpovědi a vypovídala plně o jejich utajovaném poměru.^{202,203}

Pod tíhou nových svědeckých výpovědí a ve světle dalších provedených důkazů (mezi nimiž byl například i test DNA) byl prezident nucen svůj poměr s Monicou Lewinskou dále nezastírat a před soudem i veřejně se k němu přiznal. Odmítal však, že by se dopustil křivé výpovědi. Na svou obhajobu uváděl, že byl soudem tázán, zda měl s Lewinskou sexuální poměr (*sexual relationship*), přičemž definice sexuálního poměru, tak jak ji předložil soud, nezahrnovala výslovně ty aktivity, které Clinton s Lewinskou provozovali, a svou odmítavou odpovědí na tuto otázku se tudíž lži nedopustil. K obdobné hře se slovy se uchýlil i tehdy, když tvrdil, že mluvil pravdu, uvedl-li, že až na pár drobných a krátkých výjimek nezůstal s Lewinskou o samotě, protože se vždy někde v okolí nacházeli další lidé.^{204,205} Tato svá tvrzení Clinton později znovu zopakoval pod přísahou před velkou porotou.²⁰⁶ Krom faktů, že jeho ospravedlnění původní výpovědi za pomoci různého výkladu slov užitých v otázkách soudu bylo velmi vratké, zůstávalo nadále nad veškerou pochybnost, že prezident opětovně vědomě a pod přísahou lhal o tom, že dopředu nediskutoval s Lewinskou její svědeckou

²⁰² POSNER, Richard A. *An Affair of State: The Investigation, Impeachment, and Trial of President Clinton*. 3rd Printing. Harvard University Press, 2000. 288 s. ISBN 978-0-674-00391-0, s. 27-28

²⁰³ Novinový článek vydaný 29. července 1998 v Toledo Blade – VAN NATTA, D. Jr., BRODER, J. Lewinsky Granted Immunity to Testify. *Toledo Blade*, 29 Jul 1998, s. 1 a 4, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1350&dat=19980729&id=mAwwAAAIAIBAJ&sjid=hgMEAAAIAIBAJ&pg=3076,5291653&hl=cs>

²⁰⁴ POSNER, Richard A. *An Affair of State: The Investigation, Impeachment, and Trial of President Clinton*. 3rd Printing. Harvard University Press, 2000. 288 s. ISBN 978-0-674-00391-0, s. 28-29

²⁰⁵ Přepis části svědectví Billa Clintona a Monicy Lewinské učiněných před velkou porotou – viz novinový článek vydaný 22. září 1998 v Sarasota Herald-Tribune – Excerpts from Clinton's Videotaped Testimony. *Sarasota Herald-Tribune*, 22 Sep 1998, s. 17a-19a; Excerpts from Lewinsky's Grand Jury Testimony. *Sarasota Herald-Tribune*, 22 Sep 1998, s. 20a a 21a, obojí dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1755&dat=19980922&id=cb8dAAAIAIBAJ&sjid=2L4EAAAIAIBAJ&pg=6694,1084242&hl=cs>

²⁰⁶ Clinton činil svou výpověď přímo z Bílého domu prostřednictvím videohovoru, který byl zaznamenáván. Byl též prvním americkým prezidentem, který vypovídal před velkou porotou při trestním vyšetřování vedeném pro jeho vlastní skutky. Právě tento záznam byl později použit jako jeden z podkladů pro jeho obžalobu.

výpověď v kauze *Clinton v. Jones* či že ji nenaváděl ke lhaní pod přísahou, ačkoliv skutečnost byla zcela jiná.²⁰⁷

Skandál, který okolo poměru mezi prezidentem Clintonem a tehdejší stážitkou v Bílém domě, stejně tak jako ohledně prezidentových rozporuplných výpovědí před soudem propuknul, s sebou nesl obrovský zájem médií a veřejnosti. Kongres sám nemohl takovou situaci přehlížet a musel tudíž k této věci zaujmout nějaké stanovisko. Jeho reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Poté, co byla Sněmovně reprezentantů 9. září roku 1998 předložena tehdejším prokurátorem Kennethem Starrem tzv. Starrova zpráva (*The Starr Report*) obsahující výčet protiprávních činů, jichž se měl prezident Clinton v kauze *Clinton v. Jones* dopustit, začala Sněmovna reprezentantů připravovat články jeho obžaloby.²⁰⁸

Starrova zpráva čítala celkem 453 stran a doprovázelo ji 36 krabic plných důkazního materiálu. Těžištěm této zprávy však byl zejména souhrn 11 bodů, z nichž každý popisoval konkrétní Clintonovo protiprávní jednání.^{209,210} Na základě této zprávy byly sestaveny výborem Sněmovny reprezentantů (Judiciary Committee) čtyři články obžaloby, o nichž dolní komora Kongresu hlasovala 19. prosince 1998. První dva články obviňovaly Clintona z podání křivého svědectví (*perjury*), a to před velkou porotou (1. článek) a dále před soudem v případě *Clinton v. Jones* (2. článek), 3. článek obviňoval Clintona z maření výkonu spravedlnosti v případě *Clinton v. Jones* (*obstruction of justice*) a to pro jeho ovlivňování svědků, 4. článek pak kladl prezidentovi za vinu zneužití jeho moci, když nepravdivě odpovídal na otázky Kongresu související se zmiňovanou kauzou.²¹¹ Z původně čtyř článků byly nakonec Sněmovnou reprezentantů schváleny pouze dva, a to článek 1. hlasem 228 zástupců dolní komory ku 206 a dále článek 3. 221 hlasem ku 212.²¹²

²⁰⁷ POSNER, Richard A. *An Affair of State: The Investigation, Impeachment, and Trial of President Clinton*. 3rd Printing. Harvard University Press, 2000. 288 s. ISBN 978-0-674-00391-0, s. 30

²⁰⁸ Kenneth Starr vykonával funkci takzvaného *independent counsel*, což je jistá obdoba státního žalobce, jenž má na starost vést vyšetřování a trestní stíhání federálních úředníků. - <http://definitions.uslegal.com/i/independent-counsel/>

²⁰⁹ Plné znění Starrovy zprávy (The Starr Report) je dostupné na WWW: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/icreport/icreport.htm>

²¹⁰ Výňatek ze Starrovy zprávy obsahující souhrn všech 11 Clintonových protiprávních činů je dostupný na WWW: <http://www.historyplace.com/unitedstates/impeachments/starr-excerpt.htm>

²¹¹ Plné znění všech 4 navrhovaných článků obžaloby je dostupné na WWW: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/impeachvote121198.htm>

²¹² Plné znění 2 schválených článků obžaloby je dostupné na WWW: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/articles122098.htm>

Samotné řízení ve věci impeachmentu proti prezidentu Clintonovi začalo v Senátu dne 7. ledna roku 1999. Právní zástupci užívali na obhajobu Clintona stejných argumentů, jaké již v září 1998 předložil Sněmovně reprezentantů v reakci na Starrovu zprávu ve svých dvou oficiálních vyjádřeních Bílý dům.^{213,214} Obhajoba rozporovala, že by se prezident kdy dopustil křivé výpovědi či maření soudního řízení. Jediné chybné a nemorální jednání spatřovala v Clintonově manželské nevěře, za což se prezident veřejně omluvil, a zároveň upozorňovala na to, že bez ohledu na fakt, jak nevhodný vztah s Monicou Lewinskou byl, jednalo se o soukromou záležitost prezidenta, kterou nikterak neohrozil ústavní systém Spojených států amerických. Kritika obhajoby též směřovala na vyšetřování vedené Kennethem Starrem i na skutečnost, že jeho zpráva použitá jako podklad pro impeachment, byla sestavena podle výpovědí prezidenta před velkou porotou, která jej obvinila na základě důkazů, jež by v běžném soudním procesu nebyly připuštěny a ke kterým neměl prezident ani jeho právní zástupci možnost se jakkoliv vyjádřit a tudíž lze pochybovat o jejich důvěryhodnosti. Zpráva samotná se navíc nezabývá ničím jiným, než jen podrobným popisem prezidentových sexuálních aktivit a obhajoba se proto domnívá, že jejím záměrem není nic jiného než prezidenta veřejně ponížit a zostudit.

K hlasování o zproštění prezidenta Clintona jeho funkce přistoupil Senát 12. února 1999. V případě prvního obvinění z křivé výpovědi učiněné pod přísahou hlasovalo pro prezidentovu nevinu 55 senátorů ku 45, v případě druhého obvinění z maření výkonu spravedlnosti byl výsledek nerozhodný, a sice 50 hlasů pro jeho nevinu, 50 pro vinu.²¹⁵ V obou případech přesto nebyla dosažena potřebná 2/3 většina hlasů a prezident Bill Clinton byl zproštěn všech obvinění a ponechán ve svém úřadu až do roku 2001, kdy končilo jeho druhé volební období.²¹⁶

²¹³ Plné znění prvního vyjádření Bílého domu ke Starrově zprávě (*Preliminary Memorandum Concerning Referral of Office of Independent Counsel*) ze dne 11 září 1998 je dostupné na WWW: <https://clinton2.nara.gov/WH/New/html/clnout14.pdf>

²¹⁴ Plné znění druhého vyjádření Bílého domu ke Starrově zprávě ze dne 12. září 1998 je dostupné na WWW: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/icreport/whtext091298.htm>

²¹⁵ Hlasování jednotlivých členů Senátu je dostupné na WWW: <http://edition.cnn.com/ALLPOLITICS/stories/1999/02/12/senate.vote/>

²¹⁶ Novinový článek vydaný 13. února 1999 v Pittsburgh Post-Gazette – BENNET, J., BRODER, J. Clinton Acquitted. *Pittsburgh Post-Gazette*, 13 Feb 1999, s. A-1 a A-8, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1129&dat=19990213&id=vYRIAAAIBAJ&sjid=PG8DAAAIBAJ&pg=3980,979237&hl=cs>; novinový článek vydaný 13. února 1999 v Gadsden Times – Clinton Acquitted. *Gadsden Times*, 13 Feb 1999, s. A1 a A3, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1891&dat=19990209&id=TrofAAAIBAJ&sjid=6NcEAAAIBAJ&pg=2358,1209151&hl=cs>

V neposlední řadě zde stojí za zmínku uvést ještě jeden případ, jenž se též těšil velké pozornosti médií, který ovšem skončil přípravou článků obžaloby a nedosáhnul projednání a hlasování ve Sněmovně reprezentantů ani v Senátu, a tím byl případ prezidenta Richarda M. Nixona.

Okolnosti obvinění Nixona mají svůj původ v aféře Watergate, která propukla v druhé polovině roku 1972. Na jejím počátku stálo vloupání pěti mužů do budovy Demokratické strany v komplexu Watergate ve Washingtonu. V průběhu vyšetřování bylo zjištěno, že se jedná o osoby, jež byly pověřeny úkolem umístit zde odposlechy. Pokyny pro toto jejich konání a potřebné finance jim byly poskytnuty Výborem pro znovuzvolení prezidenta Nixona. Ačkoliv Nixon od počátku popíral jakoukoliv spojitost s tímto případem, vyšetřovatelé nasbírali velké množství důkazů potvrzujících rozsáhlé aktivity Nixona a jeho spolupracovníků, které zahrnovaly nelegální odposlechy, křivá svědectví, zatajování informací a ovlivňování svědků, a to převážně s cílem zdiskreditovat Demokratickou stranu.²¹⁷ Objevené nahrávky navíc dokazovaly, že Nixon ve snaze utajit spojitost s vloupáním do sídla Demokratické strany souhlasil se zapojením CIA.²¹⁸

Sebraný důkazní materiál byl dostatečným proto, aby prezident Nixon ztratil podporu Kongresu, a to nejen mezi opozicí, ale též v rámci své vlastní politické strany. Výbor Sněmovny reprezentantů (Judiciary Committee) schválil ve dnech 27. 7. až 30. 7. 1974 celkem tři články obžaloby na prezidenta Nixona, které byly předloženy Sněmovně reprezentantů. První článek prezidenta obviňoval z maření výkonu spravedlnosti, když úmyslně činil nepravdivé výpovědi, zadržoval důkazní materiál, zasahoval do vyšetřování, ovlivňoval svědky a naváděl ke zneužití služeb CIA. Článek druhý jej obviňoval ze zneužití svých pravomocí, když využíval svého postavení k neoprávněnému získání informací ohledně daní a daňových auditů a když zneužíval FBI k nezákonným odposlechům. Ve třetím článku mu pak bylo kladeno za vinu, že opovrhuje Kongresem USA, když odmítá poskytnout svou součinnost při jeho šetření a odmítá mu vydat potřebné důkazní materiály.²¹⁹

²¹⁷ <http://www.historyplace.com/unitedstates/impeachments/nixon.htm>

²¹⁸ Přepis nahrávek rozhovoru prezidenta Nixona s vedoucím štábu Bílého domu H. R. Haldemanem ze dne 23. 6. 1972 je dostupný na WWW: <https://www.nixonlibrary.gov/forresearchers/find/tapes/watergate/wspf/741-002.pdf>

²¹⁹ Plné znění všech třech článků obžaloby na prezidenta Nixona je dostupné na WWW: <http://watergate.info/impeachment/articles-of-impeachment>

K hlasování o impeachmentu v dolní komoře Kongresu ale nedošlo. Dne 9. srpna 1974 prezident Nixon ze své funkce rezignoval a stal se tak prvním americkým prezidentem, který sám ze své funkce odstoupil. Po něm do jeho funkce nastoupil jeho tehdejší viceprezident Gerald R. Ford, který záhy po svém nástupu do úřadu, dne 8. září 1974, udělil Richardu Nixonovi milost a zabránil tak jeho případnému trestnímu stíhání právě v souvislosti s aférou Watergate.²²⁰

Zda by byl Richard Nixon skutečně prvním americkým prezidentem, který by byl svého úřadu zproštěn v řízení o impeachmentu, bude z důvodu jeho rezignace navždy nezodpovězeno. Nadále nicméně zůstává skutečností to, že svým jednáním v porovnání s obžalovanými prezidenty Johnsonem a Clintonem, měl nejbližší k naplnění pojmu „*high crimes and misdemeanors*“ tak, jak Ústava stanoví. Není pochyb o tom, že jemu přičítaná jednání skutečně vyplývala z výkonu jeho funkce či s ní přímo souvisela, zasahovala do řádného výkonu státní moci a odporovala ústavním principům. Jeho dobrovolné odstoupení z úřadu už jen nasvědčuje tomu, že sám Richard Nixon pocíťoval hrozbu úspěšného impeachmentu vůči své osobě za více než reálnou...

Institut impeachmentu má v systému brzd a protivah své nepochybné místo. Plní svůj účel kontroly výkonné moci a v případě prezidenta jej spolu s dalšími mechanismy uvedenými v předešlých kapitolách limituje. Slouží tak jako jedna ze záruk ochrany ústavnosti. Přes prvotní obavy ústavodárců, že bude tohoto institutu zneužíváno a prezidenti budou muset čelit častým obžalobám Kongresu, a to zejména tehdy, bude-li Kongres ovládán opoziční politickou stranou, bylo prezidentského impeachmentu užito jen velmi vzácně. Svou roli plní ovšem i tehdy, kdy existuje jen jako reálná hrozba, kterou může v odůvodněných případech Kongres proměnit ve skutečnost. Ostatně pohrůžka zahájením impeachmentu až tak neobvyklou není, jak bychom mohli zejména v posledních letech pozorovat, a to na příkladu George W. Bushe či Baracka Obamy.²²¹

²²⁰ Plné znění milosti udělené prezidentem G. R. Fordem Richardu Nixonovi dne 8. září 1974 je dostupné na WWW: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=4696>

²²¹ Bylo učiněno několik pokusů o impeachment George Bushe či Baracka Obamy, žádný z nich se ovšem nesetkal s větším ohlasem v Kongresu. Všechny tyto snahy nakonec skončily ve výboru Sněmovny reprezentantů (Judiciary Committee), aniž by byly schváleny jakékoliv články obžaloby, o kterých by posléze dolní komora jednala.

2.3. Moc soudní (The Judicial Branch)

Novodobým demokratickým politickým systémům je vlastní tzv. dělba moci. Ta spočívá v rozdělení státní moci mezi tři samostatné složky. Není tomu jinak ani v případě prezidentského systému Spojených států amerických, kde tripartitu moci (vedle moci zákonodárné a výkonné) uzavírá moc soudní.

Ačkoliv stojí jednotlivé složky státní moci samostatně, jejich existence jedna bez druhé není v praxi možná. Navzájem se vůči sobě vymezují, doplňují se, prostřednictvím jedna druhé se realizují a zároveň si stanovují vzájemné hranice a omezení, které mají zabránit tomu, aby kterákoliv z těchto mocí převládla nad ostatními. S ohledem na řečené lze tedy zjednodušeně říci, že všechny tři složky státní moci mají rovnocenné postavení, protože každá z nich sehrává ve vztahu ke státu svou podstatnou roli.

V době přijímání Ústavy USA a v prvních následujících letech to však byla moc soudní, jejíž úloha a postavení ve státě byly podceňovány a která tak zůstávala ve stínu legislativy a exekutivy. Alexander Hamilton ve své eseji známé jako List Federalistů č. 78 podotkl, že ve srovnání s ostatními složkami moci nevládne moc soudní ani silou ani financemi a nemůže tak nikterak aktivně jednat. Ve své činnosti se spoléhá pouze na úsudek, který konečně bez pomoci exekutivy sama nemůže ani prosadit. Sám proto označil moc soudní za nesporně nejslabší složku ze všech složek státní moci.²²² Změny ve svém postavení a současné podoby dosáhla moc soudní až roku 1803, a to když Nejvyšší soud USA přijal rozsudek ve věci *Marbury v. Madison*.²²³

Rozsudek *Marbury v. Madison (1803)* je jedním z klíčových rozhodnutí, které formovaly současnou podobu amerického ústavního systému, a to právě ve vztahu k moci soudní a její úloze, pokud jde o kontrolu ústavnosti.

Případ *Marbury v. Madison* spočíval ve sporu o pověření Williama Marburyho výkonem funkce smírčího soudce. W. Marbury byl roku 1801 jmenován do funkce smírčího soudce tehdejším prezidentem Johnem Adamsem, jemuž do konce jeho volebního období zbýval poslední jeden den. Jmenování Marburyho a dalších osob

²²² HAMILTON, Alexander, MADISON, James a JAY, John. *The Federalist Papers*. Oxford University Press, 2008. 521 s. ISBN 978-0-192-80592-8, s. 380

²²³ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 157

do jejich funkcí bylo následujícího dne odsouhlaseno též Senátem, k účinnosti těchto jmenování bylo ovšem zapotřebí, aby těmto osobám bylo vládou doručeno jejich pověření. S ohledem na počet nově jmenovaných osob a značnou časovou tíseň se stalo nemožným doručit všechna pověření včas ještě před nástupem nového prezidenta Thomase Jeffersona do jeho funkce. Ten záhy po svém nástupu označil všechna jmenování těch osob, jimž nebyla pověření doručena zavčasu, za neplatná. W. Marbury se proto na základě čl. 13 zákona o soudnictví (*The Judiciary Act*) z roku 1789 obrátil na Nejvyšší soud a domáhal se toho, aby soud nařídil tehdejšímu ministrovi zahraničí Jamesu Madisonovi doručit mu jeho pověření. Argumentoval přitom tím, že jeho jmenování je i bez zmíněného pověření platným, protože je schválil Senát. Pozornost soudu se nicméně neupínala až tak k samotnému předmětu sporu jako spíše k čl. 13 zákona o soudnictví, na jehož základě podal Marbury návrh k Nejvyššímu soudu.

Zákon o soudnictví (*The Judiciary Act*) z roku 1789 v čl. 13 stanovil, že Nejvyšší soud má pravomoc vydávat soudní příkazy (tzv. *writs of mandamus*), kterými může nařídít podřízeným soudům nebo úředním osobám konat v mezích jejich pravomocí.²²⁴ Taková pravomoc by dle zmiňovaného ustanovení patřila do jurisdikce soudu původní (*original jurisdiction*), a byla by tedy případem, kdy Nejvyšší soud rozhoduje v první instanci. Ústava v čl. III § 2 odst. 2 nicméně stanoví, že Nejvyššímu soudu náleží původní jurisdikce (tedy rozhodování prvoinstanční) pouze ve věcech týkajících se velvyslanců, jiných obdobných veřejných činitelů a konzulů a dále ve sporech, v nichž je stát jednou z procesních stran. V ostatních případech má Nejvyšší soud pouze jurisdikci odvolací (*appellate jurisdiction*). Ustanovení čl. 13 zákona o soudnictví z roku 1789 tak rozšiřuje pravomoci Nejvyššího soudu nad rámec Ústavy, když mu umožňuje vydávat soudní příkazy též ve sporech vedených s vládními úředníky. Nejvyšší soud shledal takové rozšíření pravomocí v rozporu se zněním i smyslem Ústavy a prohlásil proto zmíněný čl. 13 zákona o soudnictví za protiústavní. Ve sporu *Marbury v. Madison* tak soud sice konstatoval, že W. Marbury je skutečně oprávněn obdržet příslušné pověření, sám ale odmítnul vydat soudní příkaz pro nedostatek pravomoci a odkázal Marburyho se svým nárokem na soudy nižší instance.²²⁵

²²⁴ Plné znění zákona (*The Judiciary Act of 1789*) je dostupné na WWW: <http://legisworks.org/sal/1/stats/STATUTE-1-Pg73.pdf>

²²⁵ Plné znění soudního rozsudku (*Marbury v. Madison*) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/5/137/case.html>

Ačkoliv se nejednalo o první pokus o zavedení přezkumu ústavnosti, byl tento rozsudek jedinečný v jiném smyslu. Nejvyšší soud jím do budoucna vyjasnil vzájemný vztah mezi Ústavou a zákony, když označil Ústavu za nejvyšší zákon USA, a zároveň si vůbec poprvé v historii vyhradil právo prohlásit zákon Kongresu či jeho část za protiústavní.^{226,227,228} Tím získala soudní moc nejen nový obsah, ale byl tak též položen základ pro další kontrolní mechanismus v rámci systému brzd a protivah, a sice kontrolu moci zákonodárné právě skrze moc soudní.²²⁹

²²⁶ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 157

²²⁷ Jako argument pro své tvrzení, že Ústava je nejvyšším zákonem USA, uvedl Nejvyšší soud toto: „*The Constitution is either a superior, paramount law, unchangeable by ordinary means, or it is on a level with ordinary legislative acts, and, like other acts, is alterable when the legislature shall please to alter it. If the former part of the alternative be true, then a legislative act contrary to the Constitution is not law; if the latter part be true, then written Constitutions are absurd attempts on the part of the people to limit a power in its own nature illimitable. Certainly all those who have framed written Constitutions contemplate them as forming the fundamental and paramount law of the nation, and consequently the theory of every such government must be that an act of the Legislature repugnant to the Constitution is void.*“ - v překladu: „Ústava je buď nejvyšším svrchovaným zákonem, běžnými prostředky nezměnitelným, nebo je na téže úrovni jako běžné legislativní počiny a lze ji tedy na základě uvážení legislativy volně měnit podobně jako jiné zákony. Platí-li první možnost, pak legislativní počín odporující ústavě není zákonem; platí-li druhá možnost, představují psané ústavy ze strany lidu absurdní pokusy o omezení síly, která je ve své podstatě neomezená. Ti, kteří ústavy vytvářeli, je zcela jistě považují za základní a svrchované zákony národa, a proto teorie každé takové vlády musí znamenat, že jakýkoli legislativní počín přičící se ústavě je považován za neplatný.“ – překlad prostřednictvím: KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5, s. 538

²²⁸ Ve prospěch soudní moci prohlásit zákon či jeho část za protiústavní uvedl v rozsudku *Marbury v. Madison* Nejvyšší soud následující: „*It is emphatically the province and duty of the Judicial Department to say what the law is. Those who apply the rule to particular cases must, of necessity, expound and interpret that rule. If two laws conflict with each other, the Courts must decide on the operation of each. (...) If, then, the Courts are to regard the Constitution, and the Constitution is superior to any ordinary act of the Legislature, the Constitution, and not such ordinary act, must govern the case to which they both apply.*“ – v překladu: „Soudní moc je nepochybně oprávněna a povinována říci, co je zákon. Ti, kteří uplatňují pravidlo v jednotlivých sporech, nezbytně musejí toto pravidlo vykládat a objasňovat. Jestliže si dva zákony protirečí, musejí soudy rozhodnout o působnosti každého z nich. (...) Mají-li proto soudy respektovat ústavu a je-li ústava nadřazena jakémukoli běžnému legislativnímu počínu, pak ve sporu, k němuž se vztahují obě zmíněná pravidla, musí rozhodovat ústava, nikoli takový běžný zákon.“ – překlad prostřednictvím: KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5, s. 538-539

²²⁹ V souvislosti s rozsudkem ve věci *Marbury v. Madison* je též na místě zmínit zejména zásluhu soudce Johna Marshalla, tehdejšího předsedy Nejvyššího soudu, který se na formulování názoru Nejvyššího soudu plnou měrou podílel. Neoficiálně bývá za záměr zmiňovaného rozsudku označována snaha Nejvyššího soudu vyhnout se konfliktu s nově zvoleným prezidentem Jeffersonem, ke kterému by bývalo mohlo dojít, přikázal-li by Nejvyšší soud doručit Marburymu jeho pověření a ustanovit jej tak účinně smířícím soudcem, ačkoliv prezident si přál pravý opak. Stejně tak se odmítnutím vydat soudní příkaz pro nedostatek pravomoci soud vyhnul případné situaci, kdy by James Madison na pozici ministra zahraničí nemusel uposlechnout příkaz Nejvyššího soudu. Takové neuposlechnutí by mohlo pozici soudu značně oslabit a jen by poodhalilo slabinu soudní moci, která nedisponovala žádným prostředkem donucení.

Nejvyšší soud při výkladu jednotlivých zákonů a při přezkumu ústavnosti sehrál v historii USA značnou roli. Svými závaznými právními názory pomáhal dotvářet současnou podobu amerického ústavního systému. Jeho judikatura umožňovala a nadále umožňuje pružně reagovat na potřebné změny ve společnosti i situace, se kterými ústavodárci v době tvorby Ústavy nepočítali. Touto cestou bylo možné zachovat původní ústavní text, aniž by bylo třeba jej obměnit, díky čemuž zůstává americká Ústava nejstarší psanou ústavou na světě.^{230,231}

Přesto nesmí vzniknout mylný dojem, že každý zákon přijatý Kongresem podléhá kontrole ústavnosti ze strany Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud nemá Ústavou založenou pravomoc abstraktní kontroly ústavnosti. Veškerá taková kontrola je limitována pouze na případy konkrétních sporů, které jsou před soudy projednávány, a to s účinky pouze pro jurisdikci daného soudu.²³² Stejně tak neplatí, že by Nejvyšší soud měl při kontrole ústavnosti výlučné postavení. Pravomoc prohlásit zákon či jeho část, obdobně pak nařízení vlády, za protiústavní má za stejných podmínek každý soud, a to jak na úrovni federální, tak státní.²³³

2.3.1. Soustava federálních soudů

„The judicial Power of the United States, shall be vested in one supreme Court, and in such inferior Courts as the Congress may from time to time ordain and establish.“²³⁴

(U.S. Const. art. III, sec. 1, cl. 1)

Právním základem soudní moci v USA je čl. III Ústavy. Na rozdíl od právní úpravy legislativy a exekutivy je však soudní moc v Ústavě upravena jen ve velmi hrubých rysech bez jakýchkoliv přílišných podrobností. Těžiště právní úpravy je tak přenecháno

²³⁰ Ústava byla v historii pouze doplněna o dodatky (amendments), samotný základní ústavní text však zůstal nezměněn.

²³¹ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7, s. 157-159

²³² Přehled všech zákonů či jejich částí, jež byly Nejvyšším soudem prohlášeny za protiústavní, včetně soudních řízení, která k prohlášení protiústavnosti vedla, je dostupný na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-CONAN-1992/pdf/GPO-CONAN-1992-11.pdf>

²³³ *Tamtéž*, s. 159

²³⁴ „Moc soudcovská přísluší ve Spojených státech Nejvyššímu soudu a takovým nižším soudům, které zřizuje Kongres.“ – překlad prostřednictvím: KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5, s. 507

spíše úpravě zákonné, jež je v dispozici Kongresu. To se týká i samotné organizace soudní moci na federální úrovni. Ústava v čl. III § 1 ponechává širokou diskreční pravomoc Kongresu rozhodovat o počtu a typu soudů, které může Kongres svým zákonem ustavit. Jedinou výjimkou je případ Nejvyššího soudu, jehož existenci Ústava výslovně předvídá.

Svou pravomoc vytvořit federální soudy nižšího stupně než je soud nejvyšší využil Kongres poprvé roku 1789, když přijal již zmiňovaný zákon o soudnictví (*The Judiciary Act*). Na jeho základě byl vytvořen třístupňový federální soudní systém, který, až na některé změny týkající se označení soudů, jejich příslušnosti či složení, funguje dodnes. *The Judiciary Act* rozdělil území Spojených států na 13 distriktů, přičemž pro každý z nich byl vytvořen jeden příslušný okresní soud (*district court*) tvořený samosoudcem (*district judge*).²³⁵ Tento soud rozhodoval v první instanci a byl věcně příslušný k projednávání méně závažných trestných činů a občanských sporů, kde hodnota předmětu sporu přesahovala částku 100 dolarů. Nadto byly zákonem vytvořeny 3 obvody, pod něž byly jednotlivé distrikty zařazeny. V každém ze tří obvodů zasedal příslušný soud (*circuit court*) tvořený soudcem z dotyčného distriktu (*district judge*) a dvěma soudci Nejvyššího soudu (*justices of the Supreme Court*).²³⁶ *Circuit court* rozhodoval v první instanci o všech trestných činech, které nespadaly do věcné příslušnosti soudů okresních, a dále o občanských sporech s hodnotou sporu převyšující 500 dolarů. Plnil ale též funkci soudu odvolacího a rozhodoval tak ve druhé instanci o odvoláních podaných proti rozhodnutím okresních soudů. Odvolací instanci proti rozhodnutím *circuit courts* pak plnil Nejvyšší soud (*Supreme Court*).²³⁷

S jistými obměnami (co do počtu soudů s ohledem na zvyšující se počet států a také v počtu soudců u jednotlivých soudů) existoval tento systém až do roku 1891, kdy byl přijat nový zákon o soudnictví, který zformoval současnou podobu soustavy federálních

²³⁵ Tehdejší Spojené státy americké byly tvořeny celkem 11 státy. Pro každý stát byl vytvořen jeden samostatný distrikt s výjimkou států Massachusetts a Virginie, které byly rozděleny do distriktů dvou, a sice Massachusetts do District of Massachusetts a District of Maine a Virginie do District of Kentucky a District of Virginia.

²³⁶ Jak soudce okresního soudu, tak oba soudci Nejvyššího soudu museli na zasedání *circuit court* přicestovat. Odtud se také vžil pojem tzv. „*circuit riding*“, tedy jakési okružní cesty, kterou museli soudci po jednotlivých obvodech absolvovat. Jednalo se tak o poměrně časově náročnou práci, která představovala spolu s množstvím případů, které museli nadto soudci, ať už u okresních soudů, tak u Nejvyššího soudu řešit, značnou zátěž.

²³⁷ Plné znění zákona (*The Judiciary Act of 1789*) je dostupné na WWW: <http://legisworks.org/sal/1/stats/STATUTE-1-Pg73.pdf>

soudů v USA. Zákon o soudnictví z roku 1891, známý též jako *The Evarts Act* podle svého navrhovatele, senátora Williama Evertse, měl za úkol reformovat stávající soudní systém a přinést tak řešení pro některé problémy, které za dobu jeho dosavadního fungování vyzruly. V první řadě bylo zapotřebí zmírnit zatížení Nejvyššího soudu, jenž se pod množstvím mu podaných odvolání dostával do značné časové tísně a některé spory tak řešil až s několikaletým zpožděním. To se neblaze promítalo i do odvolacích řízení u *circuit courts*, na něž se pro svou pracovní vytíženost, která pramenila nejen z jejich soudcovské činnosti u Nejvyššího soudu, ale též z faktické nemožnosti být přítomen u všech řízení před *circuit courts*, soudci Nejvyššího soudu mnohdy ani nedostavili a o odvoláních tak rozhodoval, ač v rozporu se zákonem, *samosoudce*.

Zákon z roku 1891 zavedl nové odvolací soudy (*circuit courts of appeals*), jež měly nahradit dosavadní *circuit courts*. Ty přestaly být soudy druhé instance a, posíleny o další osobu soudce, byly nadále ponechány ve funkci (vedle soudů okresních) jako soudy prvoinstanční, a to až do roku 1911, kdy byl Kongresem přijat soudní řád (*The Judicial Code*), jenž je s účinností k 1. lednu 1912 definitivně zrušil.²³⁸ Pro každý z tehdy existujících 9 obvodů byl novým zákonem o soudnictví vytvořen odvolací soud (*circuit court of appeals*) tvořený celkem třemi soudci (2 *circuit judges* a jedním soudcem soudu okresního nebo Nejvyššího), který se výlučně zabýval odvoláními podanými proti rozhodnutím soudů okresních či právě oněch zachovaných *circuit courts*.²³⁹ Možnost podat odvolání k Nejvyššímu soudu byla naopak až na výjimky stanovené v zákoně omezena, což se projevilo zejména na množství případů, kterými se musel Nejvyšší soud nyní zabývat a jež zaznamenaly značný pokles, když se jen za první rok účinnosti nového zákona snížil počet odvolání k Nejvyššímu soudu téměř o polovinu oproti létům předešlým.^{240,241}

Roku 1948, kdy byl přijat nový soudní řád, došlo k přejmenování *circuit courts of appeals* na „*United States Courts of Appeals*“ a tento název nesou odvolací soudy dodnes. Současný federální soudní systém je tak tvořen Nejvyšším soudem a celkem 13

²³⁸ Plné znění soudního řádu z roku 1911 (*The Judicial Code of 1911*) je dostupné na WWW: <http://legisworks.org/sal/36/stats/STATUTE-36-Pg1087.pdf>

²³⁹ Plné znění zákona (*The Judiciary Act of 1891 – The Evarts Act*) je dostupné na WWW: <http://legisworks.org/sal/26/stats/STATUTE-26-Pg826.pdf>

²⁴⁰ Pro více informací o Nejvyšším soudu a jeho funkci – viz následující kapitulu této práce.

²⁴¹ Oficiální internetový portál vzdělávací a výzkumné agentury amerických federálních soudů – The Federal Judicial Center: http://www.fjc.gov/history/home.nsf/page/landmark_12.html

odvolacími soudy (*United States Courts of Appeals*) s celkem 179 soudci, které jsou odvolací instancí pro 94 soudů okresních (*United States district courts*).²⁴²

Vedle soudů na federální úrovni existuje v každém státě USA paralelně též soustava soudů státních, která se může od té federální lišit. Přesto bychom v řadě států USA našli obdobný třístupňový systém tvořený okresními soudy jako soudy nejnižšího stupně, soudy odvolacími a Nejvyšším soudem příslušného státu. Rozdíl v tom, zda bude řízení zahájeno a vedeno před federálním či státním soudem spočívá v jejich věcné příslušnosti, kdy jsou federální soudy příslušné k projednávání jen některých typů sporů.

Věcná příslušnost federálních soudů je vymezena v čl. III § 2 odst. 1 Ústavy a vztahuje se na spory plynoucí z Ústavy, federálních zákonů, mezinárodních dohod a námořního práva, spory dotýkající se velvyslanců, konzulů a další obdobných veřejných činitelů a pak dále spory mezi dvěma a více různými státy USA či jejich občany a spory mezi státem či občanem USA a jinými cizími zeměmi. Nad rámec toho, co stanoví Ústava, pak byla federálním soudům též svěřena výlučná příslušnost při řešení úpadků, a to když byly v roce 1978 zákonem *The Bankruptcy Reform Act* vytvořeny konkurzní soudy (*United States Bankruptcy Courts*) jako specializované soudy při soudech okresních.²⁴³

Ústava v čl. II § 2 odst. 2 stanoví, jakým způsobem jsou soudci federálních soudů do své funkce jmenováni. Jmenování soudců náleží k pravomocem prezidenta USA a podléhá schválení Senátem.²⁴⁴ Tím se liší od ustanovování soudců soudů státních, kteří jsou v některých státech do své funkce voleni, v jiných jsou jmenováni zákonodárným

²⁴² Oficiální internetový portál amerických federálních soudů The United States Courts: <http://www.uscourts.gov/about-federal-courts/court-role-and-structure>

²⁴³ Plné znění zákona (The Bankruptcy Reform Act of 1978) je dostupné na WWW: <http://www.legisworks.org/GPO/STATUTE-92-Pg2549.pdf> (str. 109)

²⁴⁴ Je namístě též upozornit na názor některých autorů (Klokočka, 2006) kteří považují jmenování soudců hlavou exekutivy za značný zásah do nezávislosti soudní moci. Zde bych ráda poznamenala, že protiváhu k exekutivě představuje právě zákonodárná moc v podobě Senátu, jehož souhlas, jako jedna z podmínek pro jmenování soudce, slouží jako ochranné opatření proti svévolnému jednání prezidenta. Prezident navíc soudce jmenuje na základě mu předložených doporučení, které pocházejí nejen z Kongresu, ale mnohdy i od úřadujících soudců či právnických profesních komor.

sborem daného státu, příslušnou nominační komisí či guvernérem.²⁴⁵ Ústava v čl. III § 1 odst. 1 větě druhé též stanoví, že federální soudci jsou do své funkce jmenováni doživotně, přičemž po celou dobu výkonu jejich úřadu jim je garantován plat, jehož výše jim nesmí být snížena. Zmíněné ustanovení umožňuje federálním soudcům značnou nezávislost na moci zákonodárné i výkonné, a to když, s jednou jedinou výjimkou, nemohou být ze své funkce odvoláni, ani na ně nemůže být finančně (snižováním jejich platu) vyvíjen nátlak, který by je vedl k jejich nedobrovolnému odstoupení. Tímto prostřednictvím by mělo být soudcům umožněno řídit se při výkonu své funkce pouze platnými zákony a Ústavou a rozhodovat tak tudíž dle svých nejlepších znalostí, schopností a svědomí, nezávisle a bez politického tlaku. Onou jedinou výjimkou, která vede ke zbavení soudce jeho funkce, je případ impeachmentu, kdy za stejných podmínek jako prezident, viceprezident USA a jiní veřejní činitelé mohou v případech, kdy je Senát shledá vinnými, pozbyt svého úřadu.

V historii Spojených států amerických bylo v rámci řízení o impeachmentu obviněno celkem 15 federálních soudců, z nichž celkem 8 bylo shledáno vinnými a zbaveno jejich úřadu. Důvodem těchto řízení byla zpravidla obvinění ze spáchání daňových úniků, křivých výpovědí nebo úplatkářství. Doposud posledním případem, kdy byl impeachment veden proti federálnímu soudci, byl případ okresního soudce ve státě Louisiana, Gabriela Thomase Porteous, Jr., jenž byl 8. prosince 2010 shledán vinným z přijímání úplatků, korupce, křivé výpovědi a porušování soudní etiky, v důsledku čehož byl zbaven své funkce a pozbyl do budoucna možnost vykonávat jakoukoliv čestnou či placenou veřejnou funkci.²⁴⁶

2.3.2. Nejvyšší soud USA

Nejvyšší soud USA (*The Supreme Court of the United States*) zaujímá v soustavě federálních soudů nejvyšší pozici. Je jediným orgánem soudní moci, jehož existenci Ústava výslovně předvídá, a to v čl. III § 1. Ani v případě Nejvyššího soudu není ovšem

²⁴⁵ Příkladem státu, ve kterém jsou soudci do své funkce voleni, je Texas. Naopak jmenování zákonodárným sborem jsou do své funkce soudci ve státech Virginie a Jižní Karolína, guvernér pak jmenuje soudce příkladem ve státě Kalifornie či v Massachusetts a společně s nominační komisí tak například činí též v případě odvolacích soudů ve státě Florida.

²⁴⁶ Plné znění všech čtyř článků obžaloby na soudce G. T. Porteous, Jr. je dostupné na WWW: <https://web.archive.org/web/20130303213642/http://judiciary.house.gov/hearings/pdf/ImpArticles100121.pdf>

právní úprava obsažená v Ústavě vyčerpávající a omezuje se pouze na jeho zřízení a výčet pravomocí, které mu náležejí. Zbývající záležitosti jsou vyhrazeny zákonné úpravě Kongresu. Ta je v současné době obsažena v kodifikované podobě ve federálním zákoníku Spojených států amerických (*The United States Code*), a sice v hlavě 28. věnované soudní moci a soudnímu řízení.²⁴⁷

28 U.S.C. § 1 stanoví, že Nejvyšší soud je tvořen předsedou (*chief justice*) a 8 soudci (*justices*). Ti jsou do své funkce jmenováni za stejných podmínek jako ostatní federální soudci, tedy doživotně prezidentem a se souhlasem Senátu. I pro soudce Nejvyššího soudu platí, že mohou být zbaveni svého úřadu v rámci řízení o impeachmentu. Doposud byl impeachment zahájen pouze proti jednomu soudci Nejvyššího soudu, a to když byl roku 1804 soudce Samuel Chase obviněn ze svévolného a v rozporu s pravidly spravedlivého procesu vedeného soudního řízení. O rok později byl ovšem Senátem všech obvinění zproštěn a ve svém úřadu setrval.

Jak již bylo v úvodu této kapitoly nastíněno, plní Nejvyšší soud důležitou roli ve vztahu ke kontrole ústavnosti. Tato pravomoc není nicméně jedinou, která mu náleží. Ústava obsahuje v čl. III § 2 odst. 2 taxativní výčet pravomocí, které rozlišuje na dvě samostatné kategorie. První kategorií jsou pravomoci patřící do tzv. původní jurisdikce soudu (*original jurisdiction*). Patří sem ta řízení, ve kterých je Nejvyšší soud příslušen rozhodovat v první instanci. Dle Ústavy se jedná o všechny případy dotýkající se velvyslanců, konzulů a obdobných veřejných činitelů a dále spory, v nichž je stát procesní stranou. Ve vztahu ke všem ostatním řízením, k nimž jsou příslušné federální soudy, má Nejvyšší soud pouze jurisdikci odvolací (*appellate jurisdiction*) a rozhoduje v nich tedy pouze na základě mu podaného odvolání.

Zatímco soudem první instance byl Nejvyšší soud jen v poměrně malém množství případů, nelze totéž říci o jeho roli jako soudu odvolacího. V počátcích účinnosti Ústavy a následujících několika desetiletích měl Nejvyšší soud zákonnou povinnost vydat rozhodnutí ve všech odvoláních, která k němu byla podána (tzv. *mandatory appellate jurisdiction*). To, samo o sobě, představovalo nemalý počet případů. V souvislosti s postupným ekonomickým rozvojem země a nárůstem obchodních vztahů, docházelo

²⁴⁷ Plné znění zákoníku (*The United States Code*, zkráceně U.S.C.) je dostupné na WWW: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text>; plné znění hlavy 28. U.S.C je dostupné na WWW: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/28>

ovšem též k navýšení množství sporů vedených před soudy. Nejvyšší soud tak musel čelit stále se zvyšujícímu počtu mu podaných odvolání. Výsledkem bylo značné zpomalení funkce Nejvyššího soudu, jenž pod nesmírnou tíží stovek případů přestával efektivně fungovat. Odpovědí na tuto situaci se stalo několik zákonů přijatých Kongresem, které postupně odvolací funkci Nejvyššího soudu výrazně pozměnily.

Ačkoliv již výše zmiňovaný *The Evarts Act* z roku 1891 zmínil zatížení Nejvyššího soudu, když omezil případy, pro něž se lze k němu odvolat, největší posun v tomto směru přinesl až zákon o soudnictví z roku 1925, označovaný též jako *The Judges' Bill* či *The Certiorari Act*. Ten zredukoval počet případů, pro které platí mandatorní appellate jurisdiction na minimum a pro ostatní případy dal Nejvyššímu soudu možnost užít vlastního uvážení, zda se chce daným případem zabývat či nikoliv, a to prostřednictvím tzv. *writ of certiorari*.²⁴⁸ *Writ of certiorari* má podobu příkazu uloženého soudem nižšího stupně, který je na jeho základě povinen postoupit věc k přezkoumání soudem vyšší instance. Nejvyšší soud tento příkaz vydává pouze na návrh účastníka řízení před soudem nižšího stupně, přičemž je mu poskytnuta volnost, zda tomuto návrhu vyhoví či jej zamítne. Zavedením této diskreční pravomoci došlo k výraznému snížení případů projednávaných před Nejvyšším soudem. Proces postupného přechodu od povinné odvolací jurisdikce směrem k možnosti svobodného rozhodování, jakými případy se bude Nejvyšší soud zabývat, pak byl završen roku 1988, kdy Kongres přijal zákon pod názvem *The Supreme Court Case Selection Act*, jenž vztáhnul možnost rozhodovat o většině odvolání pouze na základě uděleného *writ of certiorari* též na odvolání podaná k Nejvyššímu soudu od soudů státních. Před přijetím zmiňovaného zákona měl Nejvyšší soud ze zákona povinnost projednat každé odvolání proti rozhodnutí státního soudu, byla-li zpochybňována platnost federálního zákona či mezinárodní úmluvy či namítána neplatnost státního zákona pro jeho rozpor se zákonem federálním, mezinárodní úmluvou či samotnou Ústavou. Od přijetí zákona *The Supreme Court Case Selection Act* byla možnost odvolat se v těchto případech k Nejvyššímu soudu sice zachována, ale i ona byla podřízena nutnosti udělení *writ of certiorari* od Nejvyššího soudu.²⁴⁹ Takto nově nastavený systém využívající možnosti atrakce jen

²⁴⁸ Plné znění zákona (*The Judges' Bill*) je dostupné na WWW: http://www.fjc.gov/history/home.nsf/page/landmark_15_txt.html

²⁴⁹ Plné znění zákona (*The Supreme Court Case Selection Act*) je dostupné na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-102/pdf/STATUTE-102-Pg662.pdf>

některých soudních řízení vedl k výraznému snížení počtu případů, které jsou v současné době před Nejvyšším soudem projednávány. Samotný Nejvyšší soud si zpravidla vybírá jen omezený počet případů, a to konkrétně ty, které se dle jeho názoru výrazně dotýkají ústavních práv či principů. V současné době je tak writ of certiorari udělen jen v naprostém zlomku případů, který odpovídá zhruba 1% všech mu předložených návrhů.²⁵⁰ I přesto ovšem nadále platí, že řízení v rámci odvolací jurisdikce Nejvyššího soudu tvoří stěžejní náplň jeho činnosti. A jsou to právě tato řízení, při nichž Nejvyšší soud naplňuje svou důležitou úlohu ochránce ústavnosti.

Podstatná role Nejvyššího soudu při kontrole moci zákonodárné skrze možnost prohlásit zákon či jeho část za protiústavní byla již na začátku této kapitoly nastíněna. Nejvyšší soud ovšem plní též ne méně důležitou roli ve vztahu k exekutivě. Prostřednictvím jeho závazných právních názorů byla exekutiva formována do té podoby, jak ji známe dnes. Nejvýznamnějšími jsou v tomto ohledu zejména soudní rozsudky přímo či nepřímo se dotýkající prezidentské funkce a jejích pravomocí, kdy výklad ze strany Nejvyššího soudu nejen osvětlil jejich obsah, ale též stanovil jejich limity. Příkladem by byl v této práci již dříve zmiňovaný rozsudek ve věci *Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer* (343 U.S. 579) z roku 1952, jenž označil za protiústavní vydávání prezidentských nařízení, na jejichž základě je zasahováno do majetkových práv třetích osob, aniž by byl takový zásah právně podložen příslušným zákonem či aniž by byl prezident k takovému nařízení výslovně Kongresem zmocněn.²⁵¹ Obdobně Nejvyšší soud limitoval prezidentovu pravomoc zasahovat do legislativního procesu prostřednictvím tzv. *line-item veto*, jehož uplatněním mohl z návrhu zákona vyřadit některá jeho ustanovení bez nutnosti zákon jako celek vetovat. Nejvyšší soud označil tuto pravomoc za odporující Ústavě a roku 1998 v rozsudku *Clinton v. City of New York* (524 U.S. 417) prohlásil zákon *The Line Item Veto Act*, jenž prezidentovi tuto pravomoc poskytoval, za protiústavní.²⁵²

²⁵⁰ Ročně je k Nejvyššímu soudu podáno 7.000 až 8.000 návrhů na udělení writ of certiorari, přičemž vyhověno je v průměru jen 80 z nich. - <http://www.supremecourt.gov/faq.aspx#faqgi5>

²⁵¹ Viz kapitolu 2.2.1. této práce. Plné znění soudního rozsudku (*Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer*) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/343/579/case.html>

²⁵² Viz kapitolu 2.2.1. této práce. Plné znění soudního rozsudku (*Clinton v. City of New York*) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/524/417/case.html>

Ve vztahu k pravomocem prezidenta vyplývajícím z jeho funkce vrchního velitele ozbrojených sil, ale též současně v otázce možnosti soudního přezkumu některých zásahů exekutivy učiněných právě na základě těchto pravomocí, zasáhl Nejvyšší soud v roce 2004 v případech *Rasul v. Bush* (542 U.S. 466) či *Hamdi v. Rumsfeld* (542 U.S. 507). V prvním případě rozšířil Nejvyšší soud jurisdikci amerických soudů též na případy vězňů držených ve věznicích na Guantánamu, a to když vyhověl žádostem *habeas corpus* osob zde na příkaz orgánů exekutivy vězněných. Právo domáhat se přezkumu zákonnosti uvěznění na základě soudem uloženého příkazu *habeas corpus* (*writ of habeas corpus*) náleží dle federálních zákonů USA pouze osobám amerického občanství či osobám vězněným na území Spojených států, tedy na území, kde mají americké federální soudy svou místní příslušnost. V daném případě ovšem Nejvyšší soud vyhověl požadavku 14 guantánamských vězňů, držených zde pro podezření z účasti na teroristickém hnutí, a to i přesto že nebyli americkými občany a území Guantánama není americkým teritoriem, nýbrž pouze územím USA pronajatým. Dle vzájemné dohody mezi Spojenými státy americkými a Kubou bylo sice dohodnuto, že USA budou na Guantánamu vykonávat svou plnou správu, suverenitu nad tímto územím si ovšem nadále ponechá Kuba. Nejvyšší soud nicméně odmítnul stanovisko exekutivy i nižších federálních soudů o tom, že soudy postrádají jurisdikci vést řízení ve věci těchto osob a prohlásil americké soudy za příslušné projednávat žádosti *habeas corpus* guantánamských vězňů, argumentuje přitom tím, že pro jurisdikci amerických soudů plně postačuje, že nad územím Guantánama vykonávají Spojené státy americké svou faktickou správu.²⁵³ Toto své stanovisko pak Nejvyšší soud zopakoval též o čtyři roky později ve věci *Boumediene v. Bush* (553 U.S. 723).²⁵⁴ V druhém případě, ve sporu *Hamdi v. Rumsfeld*, popřel Nejvyšší soud právo exekutivy zadržovat po neurčitou dobu amerického občana v souvislosti s podezřením z účasti na teroristickém hnutí. A to i přesto, že Kongres společným usnesením obou komor známým jako *The Authorization for Use of Military Force* zmocnil prezidenta k užití veškeré nezbytné síly k zásahu proti osobám či organizacím, jež se měly podílet jakoukoliv formou na teroristických

²⁵³ Plné znění soudního rozsudku (*Rasul v. Bush*) je dostupné na WWW: <http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/542/466.html>

²⁵⁴ Plné znění soudního rozsudku (*Boumediene v. Bush*) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/553/723/opinion.html>

útocích z 11. září 2001.²⁵⁵ Ve zmíněném případě tak Nejvyšší soud zaujal stanovisko, že americkému občanovi nesmí být ani v těchto případech upřeno právo na spravedlivý proces a musí mu být umožněno hájit se před nestranným soudem.²⁵⁶ Obě tato rozhodnutí naznačila limity prezidentských vojenských pravomocí, když nadřadila některá základní lidská a občanská práva nad pravomoci exekutivy, a to i pro případy odůvodněné zvýšenou státní bezpečností, k nimž získaly orgány exekutivy od Kongresu zvláštní zmocnění.

Právní názory Nejvyššího soudu se však neomezují na pouhou limitaci některých vojenských či legislativních pravomocí prezidenta Spojených států, nýbrž zasahují do celé řady dalších oblastí týkajících se výkonu jeho funkce. V kapitole věnující se impeachmentu na prezidenta tak byl též zmíněn soudní rozsudek ve věci *Clinton v. Jones* (520 U.S. 681), jímž soud rozhodl, že prezident nepožívá imunity v případech soukromoprávních sporů. Obdobně zasáhl Nejvyšší soud též ve věci týkající se možnosti prezidenta odmítnout poskytnout v řízení před soudem svědectví či důkazní materiál ve věci, která se dotýká výkonu jeho funkce (tzv. *executive privilege*), a to když v rozsudku ve věci *United States v. Nixon* (418 U.S. 683) z roku 1974 Nejvyšší soud odmítnul prezidentovo tvrzení o absolutním charakteru tohoto prezidentského privilegia a konstatoval, že s ohledem na důležitost trestního řízení a vzhledem k tomu, že v daném případě nebyl dán žádný zájem na ochraně vojenských či diplomatických zájmů či zájmů národní bezpečnosti, je prezident povinen důkazy vydat.²⁵⁷ Nixon tak byl nucen odevzdat soudu nahrávky některých rozhovorů vedených v jeho funkci, jež měly posloužit jako důkazní materiál při šetření kauzy Watergate, a Nejvyšší soud tak do budoucna ukázal, že se nelze prezidentské imunity ani *executive privilege* dovolávat bez omezení.

Na stranu prezidenta se Nejvyšší soud naopak postavil v případě jeho pravomoci odvolávat z funkce dle svého vlastního uvážení federální úředníky v exekutivě, aniž by musel předem s tímto odvoláním získat souhlas Senátu. Jednalo se o rozsudek ve věci *Myers v. United States* (272 U.S. 52) z roku 1926, v němž Nejvyšší soud konstatoval, že

²⁵⁵ Plné znění usnesení (The Authorization for Use of Military Force) je dostupné na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ40/pdf/PLAW-107publ40.pdf>

²⁵⁶ Plné znění soudního rozsudku (Hamdi v. Rumsfeld) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/542/507/opinion.html>

²⁵⁷ Plné znění soudního rozsudku (United States v. Nixon) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/418/683/case.html>

je prezidentovou výlučnou pravomocí odvolávat úředníky z funkce, a to včetně těch, jež byli do své funkce se souhlasem Senátu jmenováni.²⁵⁸ Poukázal zejména na skutečnost, že Ústava nutnost souhlasu Senátu v případě odvolávání úředníků moci výkonné nevyžaduje a prohlásil tak zákon, na jehož základě se odvolaný úředník Frank S. Myers dovolával svého práva na vyplacení odměny, jež by mu jinak do konce jeho funkčního období náležela, v této části za protiústavní.²⁵⁹ Soud argumentoval mimo jiné tím, že dotčený zákon narušuje dělbu moci zákonodárné a výkonné, když si jím Kongres pro sebe vyhradil právo zasahovat do výkonu pravomoci příslušející výlučně exekutivě.²⁶⁰

Zmíněná soudní rozhodnutí jsou jedněmi z celé řady rozsudků, jimiž Nejvyšší soud vyložil některé z pravomocí exekutivy a legislativy a jimiž stanovil jejich nezbytné hranice. Zároveň tím upevnil svou pozici důležitého ústředního orgánu a povýšil tak co do svého významu soudní moc nejen na roveň moci zákonodárné a výkonné, ale stal se též respektovanou a mnohdy i obávanou autoritou usměrňující činnost obou zbývajících státních mocí.

²⁵⁸ O této pravomoci se vedl spor též v již zmiňovaném případě impeachmentu na prezidenta A. Johnsona, jemuž je věnována pozornost v kapitole 2.2.3. této práce.

²⁵⁹ Plné znění soudního rozsudku (Myers v. United States) je dostupné na WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/272/52/case.html>

²⁶⁰ Jednalo se o zákon 19 Stat. 80, z roku 1876, jehož § 6 stanovil: „*Postmasters of the first, second, and third classes ... may be removed by the President by and with the advice and consent of the Senate.*“

3. Klady a zápory prezidentského systému

Hovoříme-li o Spojených státech amerických a jejich politickém systému, jako první by měly na mysli vytanout dva základní pojmy, které tento systém z větší části definují, a to důsledná dělba státní moci a dále systém brzd a protivah, jenž tuto dělbu neodmyslitelně doprovází. Tyto pojmy jsou Spojeným státům teoreticky i v praxi vlastní od samého počátku vzniku USA, kdy byla roku 1787 sepsána americká Ústava, která je jejich ideovým i právním zdrojem. Dělba moci a její vnitřní kontrolní mechanismus doprovází Spojené státy americké po více než 200 let jejich existence a funkčnost jich obou v místních podmínkách tak byla časem mnohokrát prověřena.

Dělba moci, kterou lze popsat jako vzájemnou nezávislost jednotlivých složek moci ve státě, je zastoupena ve větší či menší míře ve všech typech soudobých demokratických politických systémů a setkali bychom se tak s ní nejen v systémech prezidentských, ale též v systémech parlamentních či poloprezidentských. V případě prezidentského systému, a to zejména v případě prezidencialismu amerického, zašla ovšem tato dělba mnohem dále a je tak oproti ostatním jmenovaným o něco důslednější. To je patrné na příkladu způsobu obsazování orgánů jednotlivých složek moci, kdy v případě moci zákonodárné a výkonné platí plná kreační nezávislost obou těchto složek. Jak orgány legislativy, tak orgány exekutivy neodvozují svůj vznik od sebe navzájem, nýbrž přímo od lidu, kdy každý z nich vychází ze samostatných všeobecných voleb. To přináší hned několik výhod. Za prvé je prostřednictvím voleb zvýšena legitimita obou státních mocí, když je to právě lid, kdo rozhoduje o tom, s jakou osobou prezidenta bude muset Kongres spolupracovat či naopak s jak složeným Kongresem bude prezident jednat. A dále díky volbám odpadá institut vóta důvěry zákonodárského sboru, kterým by musela exekutiva disponovat, chtěla-li by ve stávajícím složení existovat a fungovat.

Absence institutu vóta důvěry, jakožto důsledek kreační nezávislosti exekutivy na legislativě, však má dvě strany téže mince ukrývající v sobě nejen klady, ale přinášející též jistá negativa. V prvním případě potenciálně přináší velmi zdravý vzájemný vztah obou mocí, který se může projevit hned dvojitým způsobem. Sledují-li obě složky státní moci tentýž politický zájem, je legitimita rozhodnutí jedné z nich zvýšena o podporu té druhé. Za situací, kdy sledují zájmy rozdílné, dochází

ke vzájemné konfrontaci, jejímž výsledkem mohou být snahy o dialog a nalezení prospěšného kompromisu. Obě složky moci tak musí vzájemně spolupracovat, chtějí-li dosáhnout účinného řešení. Na rozdíl od parlamentních systémů je zákonodárný sbor motivován usilovat o kompromis, protože nemůže odstranit exekutivu, jež mu politicky odporuje, a obdobně je prezident, ve snaze prosadit svůj politický program, motivován dosáhnout spolupráce se zákonodárným sborem, který nemůže za žádných okolností rozpustit. Právě v této na první pohled jinak pozitivní charakteristice se ale může skrývat ona stinná stránka absence institutu vóta důvěry a nerozpustitelnosti zákonodárného sboru. Nenajdou-li obě strany kompromis či nejsou-li ochotny vést vzájemný dialog, může v konečném důsledku dojít k zablokování celého systému.

Pravděpodobnost, že takové zablokování, některými autory (Heywood) označované jako tzv. *government gridlock*, nastane, narůstá především tehdy, má-li v Kongrese většinu strana, jež je v politické opozici prezidentovi.²⁶¹ V takovém případě může dojít až na otevřený boj mezi zákonodárným sborem a prezidentem, který v krajním případě vede Kongres k zamítání návrhů a záměrů učiněných exekutivou a naopak prezidenta k vetování veškerých zákonů mu Kongresem předložených k podpisu. Ačkoliv Kongres disponuje možností prezidentovo veto přehlasovat, historie ukazuje, že zvýšené požadavky na takové hlasování umožňují prosadit zákon přes prezidentovo veto jen v minimu případů.²⁶² Důsledkem tohoto konfliktu je následné snížení efektivity státní moci na obou stranách, kdy pro vzájemný spor není možné dostatečně rychle a pružně reagovat na potřeby společnosti a případné krizové situace. Ústava sice umožňuje zbavit prezidenta jeho funkce v rámci řízení o impeachmentu, tento institut je ovšem striktně limitován jen na určité typy protiprávního jednání, kterého se prezident při výkonu své funkce dopustí, a není tak řešením pro případy pouhé politické rivality či osobních rozepří. Nastalá krize tak v sobě ukrývá nebezpečí uchýlení se k protiústavnímu řešení takové situace, a to v podobě politických převratů, jak lze pozorovat na příkladu některých států Latinské Ameriky.²⁶³

²⁶¹ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Překlad Zdeněk Masopust. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1., s 390

²⁶² Viz kapitolu 2.2.1. této práce a *tabulku č. 1* tamtéž.

²⁶³ MAINWARING, Scott a SHUGART, Matthew Soberg. *Presidentialism and Democracy in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 493 s. Cambridge studies in comparative politics. ISBN 0-521-57614-8, s. 29-32

Případem, který může riziko znehybnění systému do určité míry snížit, je situace, kdy jsou prezident jako hlava exekutivy a politická většina ovládající zákonodárný sbor z téže politické strany.²⁶⁴ Pravděpodobnost, že budou exekutiva i legislativa ovládnuty stejnou politickou stranou, se zvyšuje zejména tehdy, dominují-li ve státě jen dvě politické strany. S vyšším počtem stran hrozí, že prezident oporu v zákonodárném sboru nezíská. Na tuto skutečnost bývá nejčastěji upozorňováno při srovnávání prezidencialismu Spojených států a zemí Latinské Ameriky. Zatímco v USA již tradičně vládnou dvě politické strany, v případě Latinské Ameriky přispívá k destabilizaci prezidentského systému právě multipartismus.

Tomu, aby tatáž politická strana ovládala obě složky státní moci, napomáhá, konají-li se prezidentské volby a volby do zákonodárného sboru v době sobě blízké. V případě USA probíhají volby do exekutivy i legislativy v tentýž den, poloviční délka volebního období dolní sněmovny Kongresu ovšem nezaručuje, že se již po dvou letech složení Sněmovny reprezentantů neobmění a prezident se tak po zbytek doby svého úřadování nedostane do politické opozice. A ačkoliv volby konané v krátkém časovém období po sobě, nebo dokonce téhož dne skýtají jistý předpoklad, že voliči zůstanou při svém rozhodování věrni jedné straně a budou ji tak volit do obou složek státní moci, nejedná se o záruku, na kterou lze zcela spoléhat. Na příkladu Spojených států amerických můžeme pozorovat celou řadu případů, kdy tomu bylo právě naopak. Jen za dobu od počátku 20. století do současnosti čelilo z celkem 19 prezidentů 12 z nich opozičně orientované alespoň jedné komoře Kongresu a to po dobu minimálně dvou let ve své funkci (viz *tabulku č. 3* na konci kapitoly). Z těchto 12 prezidentů pak celkem 6 bylo do své funkce zvoleno za současného vítězství opozice ve volbách do Sněmovny reprezentantů.²⁶⁵ Toto vítězství prezidentským kandidátům přitom náleželo nejen ziskem většiny hlasů volitelů, jak vyžaduje Ústava, ale ve volbách zvítězili též na počet

²⁶⁴ Příslušnost k téže politické straně ovšem není plnou zárukou toho, že nebude ke konfliktům mezi prezidentem a Kongresem docházet. Lze pouze předpokládat, že obě složky státní moci ovládané stejnou politickou stranou dosáhnou shody spíše, než kdyby každé z nich dominovala strana opoziční. Zda tomu tak skutečně bude, ovšem ovlivňují i další faktory, jakými jsou například stranická loajalita a disciplinovanost politických stran, osobnost prezidenta nebo v případě Senátu též zájmy jednotlivých států, které senátoři zastupují.

²⁶⁵ Jednalo se o prezidenty D. Eisenhowera (ve volbách do jeho druhého funkčního období), R. Nixona (ve volbách do obou jeho funkčních období), R. Reagana (ve volbách do obou jeho funkčních období), G. W. Bushe, B. Clintona (ve volbách do jeho druhého funkčního období) a Baracka Obamu (ve volbách do jeho druhého funkčního období). – viz *tabulku č. 3* na konci kapitoly.

hlasů v tzv. populárním vótu, tedy celkovým počtem hlasů, které jim byly uděleny samotnými voliči. Tento fakt by tak spíše nasvědčoval skutečnosti, že se při prezidentských volbách voliči rozhodují nikoliv pouze na základě stranické příslušnosti budoucího prezidenta, ale svou velmi významnou roli zde daleko více sehrává osoba konkrétního kandidáta. V případě výrazných osobností prezidentských kandidátů tak shodný termín voleb neposkytuje záruku, že voliči budou volit do obou složek státní moci tutéž politickou stranu.²⁶⁶

Konečně nesmíme zapomínat, že podstatnou úlohu ve vztahu k osobě prezidenta sehrává též Senát, jenž je každé dva roky obměňován co do své třetiny, a i zde tudíž může docházet k situacím, kdy Senát ovládá vůči prezidentu opoziční politická strana.

Podstata prezidentských systémů spočívá ve vytvoření oddělených složek státní moci, které jsou samy o sobě natolik silné, aby vyvažovaly jedna druhou. Na rozdíl od parlamentních systémů, kde je těžištěm státní moci parlament, došlo v případě prezidencialismu k posílení exekutivní složky. A ačkoliv kreační nezávislost moci výkonné v podobě lidem voleného prezidenta sama nepostačuje k tomu, abychom systém ji uplatňující mohli označit za prezidentský, je tato nezávislost pro fungování prezidentských systémů zcela klíčovým znakem.²⁶⁷ I v prezidentských systémech si moc zákonodárná zachovává silné postavení, jež vyplývá z její výlučné pravomoci přijímat zákony. Silné postavení moci výkonné ovšem předpokládá, že je i tato nadána účinnými mocenskými nástroji a pravomocemi. Ústava svěřuje prezidentu jako orgánu moci výkonné celou řadu pravomocí, jejichž výčet podává ve svém čl. II odst. 2 a mezi něž patří například pravomoc jmenovat se souhlasem Senátu soudce či úředníky exekutivy.²⁶⁸ K prosazení svého politického programu, s nímž vstupoval do voleb, potřebuje prezident ovšem příslušnou součinnost zákonodárného sboru, který prostřednictvím legislativy uvede obsah tohoto programu v život a poskytne mu příslušný právní rámec. Do jaké míry se prezidentovi podaří tento program naplnit a

²⁶⁶ Nelze ovšem vyloučit ani možnou snahu některých voličů vyvažovat obě složky moci tím, že do Kongresu a do úřadu prezidenta volí kandidáty ze vzájemně opozičních politických stran, nebo kdy pro své ztotožnění se s částí programu obou těchto stran své hlasy mezi ně v rámci samostatných voleb rozdělí. Lze si představit i ten případ, kdy, vzhledem k tomu že obě složky moci plní funkce odlišné, preferuje volič situaci, kdy např. Demokratická strana zákony vytváří, zatímco Republikáni jsou na pozici těch, kteří je prosazují, a naopak.

²⁶⁷ Jelikož kreační nezávislost nepostačuje pro definování prezidentského systému, neznamená zavádění přímé volby prezidenta v parlamentních systémech nutně změnu politického systému.

²⁶⁸ Pro více informací o pravomocích prezidenta – viz kapitolu 2.2.1. této práce.

získat si pro jeho realizaci též Kongres se nicméně odvíjí od jeho vztahu s tímto orgánem, a ten nemusí, jak již bylo uvedeno výše, být prezidentovi politicky nakloněn. Vzájemný konflikt těchto dvou složek moci může vyústit ve zmíněné zablokování systému, svou roli tu ovšem mohou sehrát i některé vnější faktory.

Druhá polovina 20. století a období následující s sebou přinesly velmi rychlý a bezprecedentní nástup moderních technologií, s nimiž vstoupil do politického života silný vnější činitel v podobě veřejných sdělovacích prostředků a jejich vlivu na formování veřejného mínění. Síla masmédií se záhy stala zbraní volebních kampaní a prostředkem k získávání voličů. Jejich potenciál využil ve svůj prospěch ve volbách v roce 1960 prezidentský kandidát J. F. Kennedy, který se spolu s R. Nixonem zúčastnil vůbec první televizně vysílané předvolební debaty, jež potvrdila schopnost tohoto sdělovacího prostředku působit na voliče.^{269,270} Role médií se ovšem neomezila na pouhé volební kampaně a velmi brzy projevila svůj faktický vliv na vnímání a veřejné přijímání prezidentské funkce, postavení prezidenta ve státě a zejména pak na jeho schopnost prosadit svůj politický program v zákonodárném sboru a přimět tak Kongres právě k oné potřebné vzájemné spolupráci. A je třeba poznamenat, že nikoliv nevýznamně.

Obecně lze říci, že těší-li se prezident podpoře široké veřejnosti, upevňuje dále své postavení ve státě, čímž fakticky sílí jeho pravomoci a narůstá, byť mnohdy i nedobrovolně, tolerance a vstřícnost, s jakou přistupuje Kongres k jeho politickému jednání. Někteří autoři (Janda) upozorňují na přímou úměrnost mezi popularitou prezidenta a úspěšností, s jakou se mu daří prosadit jeho politické záměry v Kongresu. Veřejné průzkumy ukazují, že zejména na počátku volebního období, tedy v době, kdy mají prezidenti zpravidla nejvyšší podporu ze strany voličů, prosadí nejvíce ze svého politického programu. I proto bývá počátek prezidentského úřadování příhodně

²⁶⁹ Novinový článek vydaný 27. září 1960 v Sarasota Herald-Tribune – Nixon, Kennedy Meet In Historic TV Debate. *Sarasota Herald-Tribune*, 27 Sep 1960, s. 1-2, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1755&dat=19600927&id=mL8qAAAIAIBAJ&sjid=M2UEAAIAIBAJ&pg=7236,4993392&hl=cs>

²⁷⁰ Novinový článek vydaný 4. října 2000 v Toledo Blade – Television's role shows importance of appearances. *Toledo Blade*, 4 Oct 2000, s. A9, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1350&dat=20001004&id=YQ0wAAAIAIBAJ&sjid=vAMEAAIAIBAJ&pg=3463,1522708&hl=cs>

označován jako tzv. „období líbánek“ (*honemyoon period*).²⁷¹ Vliv médií je v tomto případě nezpochybnitelný a může být pro prezidentský systém dokonce přínosem, protože po dobu favorizování prezidentského úřadu vede Kongres k jakési vynucené spolupráci a oddaluje tak období případného znehybnění systému.

Další z kritizovaných skutečností v prezidentském systému Spojených států je, v neposlední řadě, též pravomoc prezidentů vydávat nařízení. Pravomoc vydávat prezidentská nařízení je jednou z nejsilnějších a paradoxně není v ústavním textu výslovně upravena. Namísto toho je odvozována od prezidentovy ústavní povinnosti dohlížet nad řádným výkonem zákonů tak, jak stanoví Ústava v čl. II odst. 3. Ačkoliv s ohledem na smysl zmiňovaného ústavního ustanovení by tato prezidentská nařízení měla sloužit pouze k provádění existujících, a tedy Kongresem přijatých zákonů, a nikoliv legislativu nahrazovat, situace, kdy panuje konflikt mezi exekutivou a legislativou, vede mnohdy prezidenta ve snaze prosadit své politické záměry k obcházení legislativy právě prostřednictvím těchto nařízení. Příkladem takového jednání by byl v kapitole věnované prezidentu USA již zmíněný případ prezidentského nařízení č. 10340 (*Executive Order No. 10340*) vydaného prezidentem Harrym S. Trumanem ve věci zabránění některých amerických oceláren.

Právě vzájemné neshody mezi Kongresem a prezidentem vedou mnohdy k nadužívání této pravomoci. To může být dáno nejen urputnou snahou prezidenta prosadit svůj politický program, ale též snahou získat nad zákonodárným sborem politickou převahu a demonstrovat tak své mocenské postavení. Tato skutečnost je o to problémovější, že prezidentská nařízení v některých případech přesahují rámec pravomocí prezidenta a okruh záležitostí, o nichž je oprávněn rozhodovat, a dostávají se tak do rozporu s Ústavou. Sjednání nápravy je v takových případech ovšem poměrně zdlouhavé, protože předpokládá přijetí zákona ze strany Kongresu, jenž takové nařízení nahradí, nebo zrušení tohoto nařízení Nejvyšším soudem USA, který ovšem nedisponuje možností abstraktní kontroly ústavnosti a rozhoduje o neústavnosti pouze v řízení vedeném na návrh. Není tak vyloučeno, že některá prezidentská nařízení zůstanou v platnosti i přes jejich zjevnou protiústavnost.

²⁷¹ JANDA, Kenneth, BERRY, Jeffrey M., GOLDMAN, Jerry a HULA, Kevin W. *The Challenge of Democracy: American Government in Global Politics*. Essential Edition, 8th ed. Boston: Wadsworth, Cengage Learning, 2011, 586 s. ISBN 978-1-111-34191-6, s. 318

Užijeme-li tedy Spojených států amerických jako příkladu a podíváme-li se na jejich prezidentský systém jako celek, můžeme spatřit velmi komplexní systém, na míře jehož efektivity se podílí celá řada proměnných. Ačkoliv Ústava USA poskytuje dostatečné záruky pro oddělení všech složek státní moci včetně vzájemného kontrolního mechanismu, neposkytuje již záruky proti možné dysfunkci systému v případech, kdy tyto složky moci odmítají spolupracovat. Příčiny těchto konfliktů, míra jejich závažnosti, způsob, jakým se s takovými konflikty lze vypořádat, i míra, do jaké je možné těmto konfliktům čelit, mají přitom často původ v mimoprávních faktorech a stojí tak mimo rámec ústavní či zákonné úpravy.

Tabulka č. 3: Stranická příslušnost prezidenta a většinové politické složení Kongresu v době výkonu jeho funkce

Zasedání Kongresu	Většinová strana v DK	Většinová strana v HK	Prezident ve funkci	Politická strana
57. Kongres 1901 - 1903	Republikánská	Republikánská	Theodore Roosevelt	Republikánská
58. Kongres 1903 - 1905	Republikánská	Republikánská		
59. Kongres 1905 - 1907	Republikánská	Republikánská	Theodore Roosevelt	
60. Kongres 1907 - 1909	Republikánská	Republikánská		Republikánská
61. Kongres 1909 - 1911	Republikánská	Republikánská	William H. Taft	
62. Kongres 1911 - 1913	Demokratická	Republikánská		Demokratická
63. Kongres 1913 - 1915	Demokratická	Demokratická	Woodrow Wilson	
64. Kongres 1915 - 1917	Demokratická	Demokratická		
65. Kongres 1917 - 1919	Demokratická	Demokratická	Woodrow Wilson	
66. Kongres 1919 - 1921	Republikánská	Republikánská		
67. Kongres 1921 - 1923	Republikánská	Republikánská	Waren G. Harding	Republikánská
68. Kongres 1923 - 1925	Republikánská	Republikánská	Calvin Coolidge	Republikánská
69. Kongres 1925 - 1927	Republikánská	Republikánská	Calvin Coolidge	
70. Kongres 1927 - 1929	Republikánská	Republikánská		
71. Kongres 1929 - 1931	Republikánská	Republikánská		Republikánská
72. Kongres 1931 - 1933	Demokratická	Republikánská	Herbert Hoover	
73. Kongres 1933 - 1935	Demokratická	Demokratická	Franklin D. Roosevelt	Demokratická
74. Kongres 1935 - 1937	Demokratická	Demokratická		
75. Kongres 1937 - 1939	Demokratická	Demokratická	Franklin D. Roosevelt	
76. Kongres 1939 - 1941	Demokratická	Demokratická		
77. Kongres 1941 - 1943	Demokratická	Demokratická	Franklin D. Roosevelt	
78. Kongres 1943 - 1945	Demokratická	Demokratická		Demokratická
79. Kongres 1945 - 1947	Demokratická	Demokratická	Harry S. Truman	
80. Kongres 1947 - 1949	Republikánská	Republikánská		
81. Kongres 1949 - 1951	Demokratická	Demokratická	Harry S. Truman	Demokratická
82. Kongres 1951 - 1953	Demokratická	Demokratická		
83. Kongres 1953 - 1955	Republikánská	Republikánská	Dwight D. Eisenhower	Republikánská
84. Kongres 1955 - 1957	Demokratická	Demokratická		
85. Kongres 1957 - 1959	Demokratická	Demokratická	Dwight D. Eisenhower	
86. Kongres 1959 - 1961	Demokratická	Demokratická		Demokratická
87. Kongres 1961 - 1963	Demokratická	Demokratická	John F. Kennedy	
88. Kongres 1963 - 1965	Demokratická	Demokratická	Lyndon B. Johnson	
89. Kongres 1965 - 1967	Demokratická	Demokratická	Lyndon B. Johnson	
90. Kongres 1967 - 1969	Demokratická	Demokratická		Republikánská
91. Kongres 1969 - 1971	Demokratická	Demokratická	Richard Nixon	
92. Kongres 1971 - 1973	Demokratická	Demokratická		Republikánská
93. Kongres 1973 - 1975	Demokratická	Demokratická	Richard Nixon/Gerald Ford	
94. Kongres 1975 - 1977	Demokratická	Demokratická	Gerald Ford	Republikánská
95. Kongres 1977 - 1979	Demokratická	Demokratická	Jimmy Carter	Demokratická

96. Kongres 1979 - 1981	Demokratická	Demokratická	Jimmy Carter	Demokratická
97. Kongres 1981 - 1983	Demokratická	Republikánská	Ronald Reagan	Republikánská
98. Kongres 1983 - 1985	Demokratická	Republikánská		
99. Kongres 1985 - 1987	Demokratická	Republikánská	Ronald Reagan	
100. Kongres 1987 - 1989	Demokratická	Demokratická	George H. W. Bush	Republikánská
101. Kongres 1989 - 1991	Demokratická	Demokratická		
102. Kongres 1991 - 1993	Demokratická	Demokratická		
103. Kongres 1993 - 1995	Demokratická	Demokratická	Bill Clinton	Demokratická
104. Kongres 1995 - 1997	Republikánská	Republikánská		
105. Kongres 1997 - 1999	Republikánská	Republikánská	Bill Clinton	
106. Kongres 1999 - 2001	Republikánská	Republikánská		
107. Kongres 2001 - 2003	Republikánská	Demokratická	George W. Bush	Republikánská
108. Kongres 2003 - 2005	Republikánská	Republikánská		
109. Kongres 2005 - 2007	Republikánská	Republikánská	George W. Bush	
110. Kongres 2007 - 2009	Demokratická	Demokratická	Barack Obama	Demokratická
111. Kongres 2009 - 2011	Demokratická	Demokratická		
112. Kongres 2011 - 2013	Republikánská	Demokratická		
113. Kongres 2013 - 2015	Republikánská	Demokratická	Barack Obama	
114. Kongres 2015 - 2017	Republikánská	Republikánská		

Vysvětlivky: DK – dolní komora, Sněmovna reprezentantů
HK – horní komora, Senát

Zdroj: Webová stránka vytvořená Úřadem Sněmovny reprezentantů, věnovaná historii dolní komory Kongresu:
<http://history.house.gov/Institution/Party-Divisions/Party-Divisions/#foot1>
Oficiální internetový portál Senátu Spojených států amerických:
<http://www.senate.gov/history/partydiv.htm>

Závěr

Prezidentské systémy patří spolu se systémy parlamentními k převažujícím politickým systémům v soudobé demokratické společnosti. Na rozdíl od systémů parlamentních se nicméně ukazuje, že je jejich úspěšné zavedení a fungování problematické. Odborná veřejnost je často kritizuje pro jejich nefunkčnost a nestabilitu a mezi politology se nacházejí i ti, jež se vyslovují pro jejich zrušení a nahrazení systémem parlamentním, nebo vhodnějším systémem poloprezidentským. Ve prospěch jejich myšlenek hovoří zejména nepříliš uspokojivá statistika, jež svědčí spíše o jejich neefektivitě než dlouhodobé funkčnosti. Výjimku mezi ve světě zavedenými prezidentskými systémy zaujímají Spojené státy americké, kde se tento systém uplatňuje nepřetržitě po dobu více než 200 let. Dlouhá doba, po jakou zdejší politický systém vykazuje stabilitu, i skutečnost, že se Spojené státy americké drží na vrcholu politických a ekonomických světových velmocí, přesto vedou k úvahám, že je tento systém životaschopný, a může být dokonce jednou z velmi úspěšných podob demokratického státu. Otázkou nicméně zůstává, jak tento systém efektivně přenést do jiného prostředí, a to s přihlédnutím k faktu, že ve většině zemí, jež se jím inspirovaly, tento systém co do své funkčnosti a stability nadále selhává.

Jak bylo v textu této práce ukázáno, i v případě Spojených států amerických se jedná o poměrně křehký politický systém. Ústava USA neposkytuje dostatečné garance chránící tento systém před ústavními krizemi, a proto i zde lze očekávat situace, kdy se legislativa s exekutivou ocitnou v bezvýhodném vzájemném konfliktu, jenž politický systém plně ochromí. Nadto vyvstává do popředí celá řada diskutabilních záležitostí, pro něž bývá americký prezidencialismus důvodně kritizován. Předně lze zmínit problémovost prezidentských voleb, kdy nastavený systém využívající institut sboru volitelů a uplatňující princip „vítěz bere vše“ nejen na celostátní úrovni, ale též na úrovni jednotlivých států federace, odráží vůli samotných voličů značně nedokonale, a to mnohdy do takové míry, že lze zpochybňovat spravedlivost, s jakou jsou hlasy volitelů kandidátům přidělovány. V souvislosti s volbami nelze opomenout ani nerovnost hlasovacího práva samotných voličů, a to především s ohledem na skutečnost, že volitelé v jednotlivých státech USA reprezentují každý jinak velký vzorek obyvatelstva, přesto při hlasování ve sboru volitelů disponují stejným hlasem.

V neposlední řadě pak směřuje kritika na samotný institut sboru volitelů, jehož ústavní úprava nezaručuje, že budou volitelé vůli voličů respektovat a nebudou v konečné fázi hlasovat v rozporu s ní.

Co se jednotlivých složek státní moci a jejich ústavního zakotvení týče, obsahuje Ústava Spojených států amerických úpravu spíše velmi strohou. Na jednu stranu lze zhodnotit tuto jednoduchost a přehlednost za přínosnou v tom smyslu, že činí ústavní úpravu flexibilní a ponechává prostor pro případný výklad ze strany amerických soudů, zejména Nejvyššího soudu USA. Ten může tímto prostřednictvím reagovat na společenské změny a požadavky moderní společnosti a jen díky tomu může být ústavní text zachován v prakticky nezměněné podobě po dobu více než 200 let. Na druhou stranu bývají některé pojmy, jichž Ústava užívá, hodnoceny jako příliš vágní, neurčité a právě tehdy, a nikoliv ojediněle, dochází k případům, kdy si na jejich základě orgány státní moci přisvojují pravomoci, jež jim nejsou Ústavou výslovně svěřeny. Zatímco v soukromoprávní oblasti platí, že co není zákonem zakázáno, je povoleno, nelze stejný přístup aplikovat v oblasti veřejného práva. Zde jsou jakékoliv neurčitosti či rozšiřování pravomocí bez příslušného právního zmocnění značně nežádoucí. V takovém případě by měly zafungovat kontrolní mechanismy a dotyčné jednání jedné složky státní moci by měly obě zbývající složky zastavit. Přesto lze v historii USA vyzorovat, a to zejména ve vztahu k exekutivě, celou řadu případů, kdy došlo k překročení Ústavou svěřených pravomocí. Ačkoliv ve většině těchto případů došlo nakonec ke sjednání nápravy, ať už prostřednictvím legislativní činnosti Kongresu či na základě kontroly ústavnosti ze strany Nejvyššího soudu, některá protiústavní jednání exekutivy zůstala ponechána v platnosti. Prezident přitom za takových situací nejednal zcela bez jakéhokoliv podkladu, ale argumentoval právě neurčitými ustanoveními Ústavy, jež vyložil ve prospěch těchto si přivlastněných pravomocí. Nejčastěji bývá v této souvislosti zneužíváno tzv. *take care clause*, obsažené v čl. II odst. 3 Ústavy, jež stanovuje prezidentovi povinnost dohlížet nad řádným výkonem zákonů a jež slouží jako základ normotvorné činnosti prezidenta uskutečňované prostřednictvím nařízení. Právě skrze některá tato nařízení zasahovali prezidenti v historii USA do záležitostí, jež nespádají do jejich pravomoci, argumentující přitom svým důležitým postavením ve státě, legitimitou jim svěřenou

samotnými voliči a zejména pak zájmem Spojených států amerických, který se jali ochraňovat.

V otázkách vojenských zašlo překračování prezidentských pravomocí mnohdy natolik daleko, že se osoby v úřadu prezidenta odhodlaly jít přímo proti výslovným ustanovením Ústavy. Z pozice vrchního velitele vojsk tak prezidenti vtáhli Spojené státy americké do prakticky všech významnějších válečných konfliktů a vojenských operací probíhajících ve světě po druhé světové válce, a to aniž by Kongres vyhlásil válku tak, jak to pro tyto účely Ústava vyžaduje. Přitom ani přijetí rezoluce o válečných pravomocích roku 1973 nezabránilo opakování tohoto porušování Ústavy.

Většina těchto problémů by měla řešení v novelizaci některých ustanovení Ústavy. Zatímco v otázce voleb by jedním z mnohých východisek bylo zrušení institutu sboru volitelů, v případě prezidentských pravomocí by stačilo zpřesnění znění ústavního textu a jejich podrobnější výčet. Nevýhoda této podrobnosti by nepochybně tkvěla ve zhoršení přehlednosti a v případech, s nimiž v době přijímání Ústavy nebylo počítáno a jež tudíž Ústava nepředvídá, též v nemožnosti rychle a efektivně reagovat na vyvstálé situace vyžadující okamžité řešení. Ovšem i na tyto případy by mohlo být pamatováno vhodně formulovaným ústavním článkem.

Ve vztahu ke kontrole výkonu prezidentských pravomocí by měly postačovat již zavedené instituty systému brzd a protivah, a sice možnost zbavení prezidenta jeho funkce v řízení o impeachmentu ze strany Kongresu a ze strany soudní moci pak možnost prohlásit jednání odporující Ústavě za protiústavní a sjednat jejich případnou nápravu.

V případě krizí daných konfliktem mezi mocí zákonodárnou a výkonnou není naopak užití impeachmentu řešením. V první řadě nemusí mít vzájemné neshody obou mocí automaticky svou příčinu v protiprávním jednání prezidenta, které je nezbytným předpokladem pro jeho odstranění z úřadu, a dále, i kdyby bylo možné prezidenta zbavit úřadu z důvodů jiných než těch, že se dopustil protiprávního jednání v souvislosti s výkonem své funkce, nemusí být zbavení prezidenta jeho úřadu nutně řešením žádoucím a prospěšným. Roli arbitra v takových sporech tedy plní především Nejvyšší soud, ovšem ani ten není ideálním obecným nástrojem pro řešení těchto konfliktů. Nadále totiž platí, že soudy nedisponují abstraktní kontrolou ústavnosti a možnost

zásahu z jejich strany je tudíž limitována předmětem sporu, který je u nich na návrh veden. Jako jeden z kontrolních mechanismů pak slouží též institut voleb, kdy prostřednictvím změny ve složení zákonodárského sboru či výměnou osoby v úřadu prezidenta mohou voliči vytvořit vhodnější podmínky pro vzájemné vyjednávání a spolupráci mezi oběma složkami moci. Tohoto prostředku je možné užít ale jen jednou za dva roky, kdy se konají pravidelné volby do Sněmovny reprezentantů.

Na obranu Spojených států amerických a jejich prezidentského systému lze nicméně poznamenat, že i přes některá tato slabá místa zůstává tento systém v místních podmínkách nadále funkčním. V historii USA sice nastalo několik případů, kdy došlo k vychýlení rovnosti všech složek státní moci, vystřídala se zde období slabších i velmi silných prezidentů, několikrát došlo i na případy překročení pravomocí jednotlivých státních orgánů a na jejich zjevně protiústavní jednání. Přesto se podařilo tento systém uchovat v mezích demokratického státu. Svůj podíl na tom sehrávají především místní kulturní, ekonomické a politické podmínky, převažující společenský respekt k odkazu Otců zakladatelů a povětšinou i obecná úcta k ideálu právního a demokratického státu. Otázkou zůstává, na jak dlouho se podaří Spojeným státům americkým systém v této podobě a při stejné efektivitě zachovat, a bude tak o to zajímavější sledovat jejich další budoucí vývoj. Prozatím se lze ztotožnit s výrokem Giovannioho Sartoriho, jenž shrnul americký prezidentský systém slovy: „*Americký systém funguje (svým zvláštním a jedinečným způsobem), protože Američané se rozhodli, že fungovat bude.*“²⁷²

²⁷² SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3, s. 102

Seznam použité literatury a pramenů

Vybraná literatura

ADAMOVIČ, Karolina a KŘÍŽKOVSKÝ, Ladislav. *Základy politologie*. 2., dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004. xiv, 365 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-870-3.

BERGER, Raoul. *Impeachment: The Constitutional Problems*. Cambridge: Harvard University Press, 1973. 345 s. ISBN 0-674-44478-7.

CABADA, Ladislav a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7380-076-5.

DIRKS, Nicholas B. *The Scandal of Empire: India and the Creation of Imperial Britain*. Harvard University Press, 2006. 412 s. ISBN 978-0-674-02166-2.

DONHARDT, Gary L. *In the Shadow of the Great Rebellion: The Life of Andrew Johnson, Seventeenth President of the United States (1808-1875)*. New York: Nova Science Publishers, Inc., 2009. 185 s. ISBN 978-1-60456-944-5.

EDWARDS, George C. *Why the electoral college is bad for America*. New Haven and London: Yale University Press, 2004. 198 s. ISBN 0-300-10060-4.

FARRAND, Max. *The Records of the Federal Convention of 1787. Vol. 2*. Edited by Max Farrand. New Haven: Yale University Press, 1911. 667 s., dostupné též na WWW: http://lf-oll.s3.amazonaws.com/titles/1786/0544-02_Bk.pdf

HAMILTON, Alexander, MADISON, James a JAY, John. *The Federalist Papers*. Oxford University Press, 2008. 521 s. ISBN 978-0-192-80592-8.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Překlad Zdeněk Masopust. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1.

HLOUŠEK, Vít, KOPEČEK, Lubomír a ŠEDO, Jakub. *Politické systémy*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 292 s. ISBN 978-80-87474-23-5.

HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 2., rozš. vyd., (Ve Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 1. vyd.). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 364 s. ISBN 978-80-7380-178-6.

CHEIBUB, José Antonio. *Presidentialism, parliamentarism, and democracy*. New York: Cambridge University Press, 2007. 224 s. ISBN 978-0-521-54244-9.

CHROMÁ, Marta. *Anglicko-český právní slovník = English-Czech Law Dictionary*. 2., upr. vyd. Voznice: Leda, 1997. 341 s. ISBN 80-85927-25-X.

JANDA, Kenneth, BERRY, Jeffrey M., GOLDMAN, Jerry a HULA, Kevin W. *The Challenge of Democracy: American Government in Global Politics*. Essential Edition, 8th ed. Boston: Wadsworth, Cengage Learning, 2011, 586 s. ISBN 978-1-111-34191-6.

KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7.

KUKLÍK, Jan a SELTENREICH, Radim. *Dějiny angloamerického práva*. Vyd. 2. V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 871 s. Student. ISBN 978-80-87212-87-5.

MAINWARING, Scott a SHUGART, Matthew Soberg. *Presidentialism and Democracy in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 493 s. Cambridge studies in comparative politics. ISBN 0-521-57614-8.

PEROTTINO, Michel. *Francouzský politický systém*. Vyd. 1. Praha: Slon, 2005. 335 s. Politické systémy; sv. 3. ISBN 80-86429-48-2.

POSNER, Richard A. *An Affair of State: The Investigation, Impeachment, and Trial of President Clinton*. 3rd Printing. Harvard University Press, 2000. 288 s. ISBN 978-0-674-00391-0.

PROROK, Vladimír a LISA, Aleš. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 223 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 80-86473-31-7.

RENEHAN Jr., Edward J. *The Monroe Doctrine: The Cornerstone of American Foreign Policy*. New York: Chelsea House, 2007. 122 s. ISBN 0-7910-9353-0.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 303 s. ISBN 80-7367-177-8.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 208 s. ISBN 80-7178-628-4.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. 238 s. Studijní texty; sv. 22. ISBN 978-80-7419-048-3.

SHUGART, Matthew Soberg, CAREY, John M. *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press, 1992. Reprinted 2003. 332 s. ISBN 978-0-521-42990-0

UNITED STATES, Department of State, Bureau of International Information Programs. *About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes adapted from the World Book Encyclopedia*. Washington D.C.: U.S. Department of State, Bureau of International Information Programs, 2004. 88 s. OCoLC 60837242, dostupné též na WWW: <http://permanent.access.gpo.gov/gpo58160/constitution.pdf>

WILSON, James Quinn. *Jak se vládne v USA*. Překlad Zdeněk Masopust. Praha: Victoria Publishing, 1995. 403 s. ISBN 80-85605-70-8.

Novinové články

"Lame Ducks" Doom Sealed. *Pittsburgh Post-Gazette*, 23 Jan 1933, s. 1 a 6, dostupné též na WWW:

https://news.google.com/newspapers?nid=gL9scSG3K_gC&dat=19330124&printsec=frontpage&hl=en

Nixon, Kennedy Meet In Historic TV Debate. *Sarasota Herald-Tribune*, 27 Sep 1960, s. 1-2, dostupné též na WWW:

<https://news.google.com/newspapers?nid=1755&dat=19600927&id=mL8qAAAIAIAJ&sjid=M2UEAAAIAIAJ&pg=7236,4993392&hl=cs>

WICKER, T. Kennedy Is Killed by Sniper as He Rides in Car in Dallas; Johnson Sworn In on Plane. *The New York Times*, 23 Nov 1963, s. 1–2, dostupné též na WWW: <http://www.nytimes.com/john-f-kennedy-assassination-coverage/issue.html>

Virginian switches his electoral vote. *The Free Lance-Star*, 19 Dec 1972, s. 13 a 23, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?id=ut9NAAAAIIBAJ&sjid=C4sDAAAAIIBAJ&pg=6064,2632594&dq=roger-macbride+electoral+vote&hl=en>

VAN NATTA, D. Jr., BRODER, J. Lewinsky Granted Immunity to Testify. *Toledo Blade*, 29 Jul 1998, s. 1 a 4, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1350&dat=19980729&id=mAwwAAAAIIBAJ&sjid=hgMEAAAAIIBAJ&pg=3076,5291653&hl=cs>

Excerpts from Clinton's Videotaped Testimony. *Sarasota Herald-Tribune*, 22 Sep 1998, s. 17a-19a, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1755&dat=19980922&id=cb8dAAAAIIBAJ&sjid=2L4EAAAAIIBAJ&pg=6694,1084242&hl=cs>

Excerpts from Lewinsky's Grand Jury Testimony. *Sarasota Herald-Tribune*, 22 Sep 1998, s. 20a a 21a, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1755&dat=19980922&id=cb8dAAAAIIBAJ&sjid=2L4EAAAAIIBAJ&pg=6694,1084242&hl=cs>

BENNET, J., BRODER, J. Clinton Acquitted. *Pittsburgh Post-Gazette*, 13 Feb 1999, s. A-1 a A-8, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1129&dat=19990213&id=vYRIAAAAIIBAJ&sjid=PG8DAAAAIIBAJ&pg=3980,979237&hl=cs>

Clinton Acquitted. *Gadsden Times*, 13 Feb 1999, s. A1 a A3, dostupné též na WWW: <https://news.google.com/newspapers?nid=1891&dat=19990209&id=TrofAAAAIIBAJ&sjid=6NcEAAAAIIBAJ&pg=2358,1209151&hl=cs>

Television's role shows importance of appearances. *Toledo Blade*, 4 Oct 2000, s. A9, dostupné též na WWW:

<https://news.google.com/newspapers?nid=1350&dat=20001004&id=YQ0wAAAIBAJ&sjid=vAMEAAAIBAJ&pg=3463,1522708&hl=cs>

GREENFIELD, H. D.C. elector casts blank ballot as protest. *The Free Lance-Star*, 19 Dec 2000, s. C4, dostupné též na WWW:

<https://news.google.com/newspapers?nid=1298&dat=20001219&id=5tYzAAAIBAJ&sjid=yggGAAAIBAJ&pg=3874,5204700&hl=cs>

Elector moves to make D.C. 51st state. *The Free Lance-Star*, 23 Dec 2000, s. C2, dostupné též na WWW:

<https://news.google.com/newspapers?nid=1298&dat=20001223&id=6tYzAAAIBAJ&sjid=yggGAAAIBAJ&pg=6812,6079609&hl=cs>

Použité právní předpisy

1787, *Ústava Spojených států amerických* – The Constitution of the United States of America, 1789 (rev. 1992), dostupné též na WWW:

https://www.constituteproject.org/constitution/United_States_of_America_1992.pdf

1789, *The Judiciary Act of 1789* (chap. 20, 1 Stat. 73), dostupné též na WWW:

<http://legisworks.org/sal/1/stats/STATUTE-1-Pg73.pdf>

1863, *The Emancipation Proclamation*, dostupné též na WWW:

http://www.archives.gov/exhibits/featured_documents/emancipation_proclamation/transcript.html

1867, *The Tenure of Office Act* (14 Stat. 428-430), dostupné též na WWW:

http://www.senate.gov/artandhistory/history/resources/pdf/Johnson_TenureofOfficeAct.pdf

1876, *Act of July 12, 1876* (19 Stat. 80)

1891, *The Judiciary Act of 1891* – „*The Evarts Act*“ (26 Stat. 826), dostupné též na

WWW: <http://legisworks.org/sal/26/stats/STATUTE-26-Pg826.pdf>

1911, *The Judicial Code of 1911* (36 Stat. 1087), dostupné též na WWW:

<http://legisworks.org/sal/36/stats/STATUTE-36-Pg1087.pdf>

1925, *The Judiciary Act of 1925 – „The Judges’ Bill“* (43 Stat. 936), dostupné též na WWW: http://www.fjc.gov/history/home.nsf/page/landmark_15_txt.html

1929, *The Permanent Apportionment Act of 1929* (chap. 28, 46 Stat. 21, 26-27), dostupné též na WWW: <http://legisworks.org/sal/46/stats/STATUTE-46-Pg21.pdf>

1942, *The Executive Order No. 9066*, dostupné též na WWW: <http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=74&page=transcript>

1952, *The Executive Order No. 10340*, dostupné též na WWW: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=78454>

1957, *The Executive Order No. 10730: Desegregation of Central High School*, dostupné též na WWW: <http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=89&page=transcript>

1965, *The Voting Rights Act of 1965* (79 Stat. 437), dostupné též na WWW: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-79/pdf/STATUTE-79-Pg437.pdf>

1973, *The War Powers Resolution of 1973* (87 Stat. 555), dostupné též na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-87/pdf/STATUTE-87-Pg555.pdf>

1978, *The Bankruptcy Reform Act of 1978* (92 Stat. 2657), dostupné též na WWW: <http://www.legisworks.org/GPO/STATUTE-92-Pg2549.pdf> (str. 109)

1988, *The Supreme Court Case Selection Act of 1988* (102 Stat. 662), dostupné též na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-102/pdf/STATUTE-102-Pg662.pdf>

1996, *The Line Item Veto Act of 1996* (110 Stat. 1200), dostupné též na WWW: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-110/pdf/STATUTE-110-Pg1200.pdf>

2001, *The Authorization for Use of Military Force, Pub. L. 107-40* (115 Stat. 224), dostupné též na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ40/pdf/PLAW-107publ40.pdf>

2012, *společné usnesení obou komor Kongresu, Pub. L. 112-228* (126 Stat. 1610), dostupné též na WWW: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-112publ228/pdf/PLAW-112publ228.pdf>

The Unites States Code, dostupné též na WWW:

<https://www.law.cornell.edu/uscode/text>

Použitá judikatura

5 U.S. 137 – *Marbury v. Madison* (1803), dostupné též na WWW:

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/5/137/case.html>

272 U.S. 52 – *Myers v. United States* (1926), dostupné též na WWW:

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/272/52/case.html>

343 U.S. 579 – *Youngstown Sheet & Tube Co. v. Sawyer* (1952), dostupné též na

WWW: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/343/579/case.html>

418 U.S. 683 – *United States v. Nixon* (1974), dostupné též na WWW:

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/418/683/case.html>

520 U.S. 681 – *Clinton v. Jones* (1997), dostupné též na WWW:

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/520/681/case.html>

524 U.S. 417 – *Clinton v. City of New York* (1998), dostupné též na WWW:

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/524/417/case.html>

203 F.3d 19 (D.C. Cir. 2000) - *Campbell v. Clinton* (2000), dostupné též na WWW:

<http://caselaw.findlaw.com/us-dc-circuit/1177126.html>

772 So.2d 1220 (Fla. 2000) – *Palm Beach County Canvassing Board v. Harris* (2000),

dostupné též na WWW: <https://casetext.com/case/palm-beach-county-canvassing-board-v-harris-8>

773 So.2d 524 (Fla. 2000) – *Gore v. Harris* (2000), dostupné též na WWW:

<http://caselaw.findlaw.com/fl-supreme-court/1489363.html>

531 U.S. 98 – *Bush v. Gore* (2000), dostupné též na WWW:

<http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/531/98.html>

542 U.S. 466 – *Rasul v. Bush* (2004), dostupné též na WWW:

<http://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/542/466.html>

542 U.S. 507 – *Hamdi v. Rumsfeld* (2004), dostupné též na WWW:

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/542/507/opinion.html>

553 U.S. 723 – *Boumediene v. Bush* (2008), dostupné též na WWW:

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/553/723/opinion.html>

Další dokumenty

1868, *11 Articles of Impeachment Against President Andrew Johnson*, dostupné též na

WWW: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/impeach/articles.html>

1972, *Transcript of a Recording of a Meeting Between the President and H. R. Haldeman in the Oval Office on June 23, 1972*, poprvé zveřejněno 5. srpna 1974, dostupné též na WWW:

<https://www.nixonlibrary.gov/forresearchers/find/tapes/watergate/wsp/741-002.pdf>

1973, *Veto of the War Powers Resolution*, dostupné též na WWW:

<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=4021>

1974, *Constitutional Grounds for Presidential Impeachments*. Report by the Staff of the Impeachment Inquiry, House Judiciary Committee. (93rd Congress, 2nd Sess., 1974), dostupné též na WWW:

https://lofgren.house.gov/uploadedfiles/constitutional_grounds_for_presidential_impeachment_-_house_judiciary_comm_staff_report_february_1974.pdf

1974, *3 Articles of Impeachment Against President Richard Nixon*, dostupné též na WWW: <http://watergate.info/impeachment/articles-of-impeachment>

1974, *Proclamation 4311 – Granting Pardon to Richard Nixon*, dostupné též na WWW:

<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=4696>

1998, *The Starr Report*, dostupné též na WWW: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/icreport/icreport.htm>

1998, *Preliminary Memorandum Concerning Referral of Office of Independent Counsel*, dostupné též na WWW: <https://clinton2.nara.gov/WH/New/html/clnoutl4.pdf>

1998, *Second White House Response to Starr*, dostupné též na WWW: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/icreport/whtext091298.htm>

1998, *4 Articles of Impeachment Against President Bill Clinton Passed by Judiciary Committee*, dostupné též na WWW: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/impeachvote121198.htm>

1998, *Approved Articles Of Impeachment Against President Bill Clinton*, dostupné též na WWW: <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/articles122098.htm>

2010, *4 Articles of Impeachment Against United States District Court Judge G. Thomas Porteous, Jr.*, dostupné též na WWW: <https://web.archive.org/web/20130303213642/http://judiciary.house.gov/hearings/pdf/ImpArticles100121.pdf>

Internetové zdroje

Oficiální internetový portál švýcarské vlády: <https://www.admin.ch/gov/en/start.html>

Oficiální webová stránka Úřadu Sněmovny reprezentantů, Member FAQs/House Leadership & Officers: http://clerk.house.gov/member_info/memberfaq.aspx

Oficiální internetový portál Senátu Spojených států amerických:

http://www.senate.gov/artandhistory/history/minute/Youngest_Senator.htm

http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/expulsion_cases/Blount_expulsion.htm

<http://www.senate.gov/reference/Legislation/Veto/vetoCounts.htm>

http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Impeachment_Johnson.htm#7

http://www.senate.gov/artandhistory/history/minute/The_Senate_Votes_on_a_Presidential_Impeachment.htm

Webová stránka vytvořená Úřadem Sněmovny reprezentantů, věnovaná historii dolní komory Kongresu: <http://history.house.gov/Institution/Origins-Development/Impeachment/>

Webové stránky věnované americké Ústavě:

<http://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendments/amendment-xxii>

<http://constitutioncenter.org/interactive-constitution/amendments/amendment-xx>

Webová stránka věnovaná úřadu prezidenta USA:

<http://www.presidency.ucsb.edu/showelection.php?year=1968>

Oficiální webové stránky Právnícké knihovny Kongresu USA:

<https://www.loc.gov/law/help/war-powers.php>

Oficiální webové stránky Národního archivu Spojených států amerických:

<http://www.archives.gov/federal-register/executive-orders/disposition.html>

<http://www.archives.gov/federal-register/electoral-college/laws.html>

<https://www.archives.gov/federal-register/electoral-college/allocation.html>

Webové stránky zpravodajství BBC:

http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/obama_inauguration/7843881.stm

Webová stránka americké nevládní organizace The National Conference of State Legislatures: <http://www.ncsl.org/research/elections-and-campaigns/the-electoral-college.aspx>

Webové stránky zpravodajství Minnesota Public Radio:

http://news.minnesota.publicradio.org/features/2004/12/13_ap_electors/

Webové stránky americké neziskové organizace FairVote:

http://www.fairvote.org/problems_with_the_electoral_college

Oficiální internetový portál Amerického úřadu pro sčítání lidu (U. S. Census Bureau):

<http://www.census.gov/popest/data/state/totals/2015/index.html>

<http://www.census.gov/popest/data/state/totals/2015/tables/NST-EST2015-01.xlsx>

Internetový právní výkladový slovník USLegal.com:

<http://definitions.uslegal.com/h/high-crime/>

<http://definitions.uslegal.com/i/independent-counsel/>

Internetový právní výkladový slovník Merriam-Webster's Dictionary of Law:

<http://www.merriam-webster.com/dictionary/high%20crime>

Webová stránka věnovaná historii historyplace.com:

<http://www.historyplace.com/unitedstates/impeachments/starr-excerpt.htm>

<http://www.historyplace.com/unitedstates/impeachments/nixon.htm>

Webové stránky zpravodajství CNN:

<http://edition.cnn.com/ALLPOLITICS/stories/1999/02/12/senate.vote/>

Oficiální internetový portál vzdělávací a výzkumné agentury amerických federálních soudů The Federal Judicial Center:

http://www.fjc.gov/history/home.nsf/page/landmark_12.html

Oficiální internetový portál amerických federálních soudů The United States Courts:

<http://www.uscourts.gov/about-federal-courts/court-role-and-structure>

Oficiální webová stránka Nejvyššího soudu USA:

<http://www.supremecourt.gov/faq.aspx#faqgi5>

Oficiální webová stránka The United States Government Publishing Office:

<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GPO-CONAN-1992/pdf/GPO-CONAN-1992-11.pdf>

Abstrakt

Tématem této diplomové práce jsou prezidentské systémy jako jedna z rozlišovaných alternativ politických systémů existujících v dnešní demokratické společnosti. Práce je rozdělena do tří částí, z nichž první si klade za cíl podat stručný přehled jednotlivých typů politických systémů a skrze popis jejich hlavních znaků nastínit jejich vzájemné odlišnosti. Druhá část se věnuje konkrétnímu příkladu prezidentského systému ve světě, a sice Spojeným státům americkým, jež se staly inspiračním zdrojem pro všechny později vzniklé systémy tohoto typu. Část zabývající se Spojenými státy americkými je rozdělena do třech samostatných kapitol, z nichž každá nabízí pohled na jednotlivé složky státní moci, jež společně vytvářejí ústavní systém této země. Tyto kapitoly podávají nejen charakteristiku jednotlivých mocí ve státě a jejich ústředních orgánů, ale též osvětlují jejich vzájemný vztah a kontrolní mechanismy a zejména pak též vztah k osobě prezidenta, jenž je ústředním postavou celého prezidentského systému, jeho úřadu a pravomocem. Hlavním zdrojem informací, z něhož tato část práce čerpá, je samotná Ústava Spojených států amerických, která je, jako nejvyšší zákon země, stěžejním pramenem práva, z něhož americký ústavní systém vychází. Tu doplňuje nespočet federálních zákonů a usnesení přijatých Kongresem v průběhu více než 200leté historie Spojených států. V neposlední řadě obzvláště důležitým zdrojem poznání, ale též pramenem práva je bohatá judikatura federálních soudů, zejména soudu nejvyššího, jehož závazné právní názory umožnily dotvořit současnou podobu amerického prezidencialismu. Některá ze stěžejních soudních rozhodnutí byla v této práci podrobněji zpracována a posloužila jako doklad o fungování některých ústavních institutů v praxi. Třetí a poslední část této práce si dává za cíl zhodnotit prezidentské systémy z hlediska jejich kladů a záporů a upozornit tak na některá skrytá rizika, která může neuvědomělé přejímání tohoto typu politického systému s sebou přinášet.

Abstract

The subject of this thesis is the presidential system as one of the distinguished alternatives of existing political systems in the present democratic society. This thesis is divided into three parts. The primary aim of the first part is to produce a brief overview of individual political systems and to outline their mutual differences through the description of their characteristics. The second part describes a specific political system in this world – namely the United States of America which became the source of inspiration for all subsequently established systems of this type. This part focusing on the United States is then divided into three separate chapters where each of them provides a view of particular branches of the government which form a constitutional system of the state together. These chapters offer not only the characteristics of these particular government branches and their central government bodies, but they also explain their mutual relationship and the control mechanism and particularly their relation to the President who is the key character of the entire presidential system, also his office and his powers. The main source of information, from which this part of the thesis proceeds, is the United States Constitution itself which is, as the supreme law of the state, the crucial source of the law establishing the American constitutional system. The Constitution is accompanied by a countless number of federal statutes and resolutions passed by the Congress within more than 200 year long history of the United States. Finally, the especially important source of knowledge as well as the source of law lies within abundant judicial decisions of federal courts, mainly the United States Supreme Court, whose binding legal opinions made it possible to complete the present form of the American presidentialism. In this thesis, some of these principal judicial decisions were analysed in more detail as they help to illustrate the function of certain constitutional institutes in practice. The third and the final part of this thesis seeks to evaluate presidential systems with respect to their strengths and weakness and to point out some hidden risks which can emerge if this type of political system is adopted in an unacquainted and insufficiently informed way.

Název práce

Prezidentské systémy

Title

Presidential Systems

Klíčová slova

Prezidentský systém

Prezidencialismus

Politický systém

Systém brzd a protivah

Dělbá moci

Ústava Spojených států amerických

Volba prezidenta

Obžaloba prezidenta

Keywords

Presidential system

Presidential government

Presidentialism

Political system

Checks and balances

Separation of powers

The Constitution of the United States
of America

Presidential election

Impeachment